

ŽIVOT

KULTÚRNO SPOLOČENSKÝ ČASOPIS • SEPTEMBER • ZAŘÍ • WRZESIEŃ 1991 (ČÍSLO 400) • CENA 1000 Z

400.
číslo Života
1958-91

$$\begin{aligned} &= a \quad a - l \\ &= a \quad a \end{aligned}$$

KRAJANIA DO VOLIEB!

27. októbra 1991 nás čakajú ďalšie a súčasne prvé slobodné a demokratické parlamentné voľby. Po prvý raz sa národnostným menšinám, — vďaka demokratickým zmenám v našom štátu, — naskytá možnosť zúčastniť sa týchto volieb samostatne, s vlastnými kandidačnými listinami.

VOLEBNÝ BLOK MENŠÍN

Volebný poriadok, schválený v Sejme v júni a podpísaný prezidentom 3. júla t.r., sice uľahčuje menšinám účasť vo voľbach, ale im nezarúčuje miesto v parlamente. V prípade našich menší — slovenskej a českej, ktoré vo svojich volebných obvodoch (nowosączskom resp., piotrzkowskom vojvodstve) tvoria nevelké percento obyvateľstva, neexistovali z tohto dôvodu skoro žiadne výhľadky na úspech vo voľbách. Preto sa Ustredný výbor Kultúrno-sociálnej spoločnosti Čechov a Slovákov v Poľsku rozhodol pristúpiť do volieb spolu s inými menšinovými organizáciami, čo by zvýšilo šance zvolenia našich predstaviteľov do Sejmu.

6. augusta 1991 bol vo Varšave vytvorený koaličný volebný výbor nazvaný **VOLEBNÝ BLOK MENŠÍN**, združujúci reprezentatívne organizácie štyroch národnostných spoločností, českej a slovenskej, ukrajinskej a litovskej. Blok tvoril: Kultúrno-sociálna spoločnosť Čechov a Slovákov v Poľsku. Zväz Ukrajincov v Poľsku (spolu s podporujúcimi organizáciami: Zväzom ukrajinskej nezávislej mládeže, Ukrajinským kresťanským bratstvom sv. Vladimíra a Združením Rusínov), Litovská Kultúrno-sociálna spoločnosť a Litovská spoločnosť sv. Kazimíra.

Do koalicie s uvedenými organizáciami sme vstúpili nielen preto, že zvyšuje naše šance vo voľbách, ale aj preto, že máme veľa podobných, podnes nevyriešených problémov, ktoré spoločným úsilím bude ľahšie zdolať. Dôležité je i to, že v prípade úspechu vo voľbách naši koaliční poslanci, nezávisle na svojej národnosti, budú vystupovať v obrane záujmov každej z našich národnostných menší.

Na prvom zasadení volebného výboru 10. augusta t.r. bolo rozhodnuté, že Blok uvedie vlastne listiny kandidátov vo voľbách do Sejmu v 15 volebných obvodoch, ako aj celopoľskú listinu.

NAŠI KANDIDÁTI

Naša Spoločnosť menovala na volebné listiny nasledujúcich kandidátov: Volebný obvod č. 32 (nowosączské vojvodstvo) — Prof.

Josef ČONGVA; Volebný obvod č. 5 (piotrzkowské vojvodstvo) — Zenon JERSÁK, Eva SZTRANEKOVÁ a Henryk Pavel KIMMER; Volebný obvod č. 33 (krakovské vojvodstvo) — Bronislaw KNAPČÍK; Volebný obvod č. 1 — hlavné mesto Varšava — Ján ŠPERNOGA.

VOLEBNÉ OBVODY

Volebný blok menší bude mať listiny kandidátov v nasledujúcich volebných obvodoch:

Volebný obvod č. 1 — hlavné mesto Varšava; Volebný obvod č. 5 — piotrzkowské vojvodstvo; Volebný obvod č. 11 — wrocławské vojvodstvo; Volebný obvod č. 13 — jelenohorská a legnické vojvodstvo; Volebný obvod č. 14 — zelenohorská a leszniarske vojvodstvo; Volebný obvod č. 19 — gorzowské a pilské vojvodstvo; Volebný obvod č. 20 — štetínske vojvodstvo; Volebný obvod č. 21 — koszalińské a slupské vojvodstvo; Volebný obvod č. 22 — gdanské vojvodstvo; Volebný obvod č. 23 — olsztyńské a elbląské vojvodstvo; Volebný obvod č. 25 — bielostocké a suwalské vojvodstvo; Volebný obvod č. 27 — zamojské a chełmské vojvodstvo; Volebný obvod č. 32 — nowosączské vojvodstvo; Volebný obvod č. 33 — krakovské vojvodstvo.

VOLEBNÉ LISTINY NÁŠHO BLOKU VO VŠETKÝCH OBVODOCH MAJÚ ČÍSLO 55.

Dúfame, že všetci krajania, obyvatelia Spiša a Oravy odovzdajú svoje hlasa na našich kandidátov. Cenný bude každý hlas odovzdaný na kandidačné listiny Volebného bloku menší v každom z uvedených volebných obvodov.

Zbierka na volebný fond

Účasť vo voľbách a najmä volebná kampania je veľmi nákladným podujatím. Preto sa obraciame na krajanky a krajanov, priaznivcov našej menšiny a všec všetkých ľudí dobrej vôle o pomoc v zozbieraní nevyhnutných prostriedkov na tento cieľ. Peňažné príspevky možno vplácať na konto našej Spoločnosti s pripiskom: Na voľby KSSCaS. Uvádzame názov a číslo konta: Zarząd Główny Towarzystwa Społeczno-Kulturalnego Czechów i Słowaków w Polsce, 31-504 Kraków, ul. Zygmunta Augusta 7/3-4, nr konta: Bank Depozytowo-Kredytowy w Lublinie, II Oddział w Krakowie nr. 333501-2017-132.

400 čísel Života

Oslavujeme tento mesiac možno nevelké ale podľa mňa pekné jubileum — vydanie 400. čísla Života. Je to naše spoločné jubileum, nielen redakcie a jej pracovníkov, ktorí časopis redigovali, ale aj krajanov a všetkých čitateľov, ktorí Život od začiatku čitali, propagovali a neúnavne podporovali a podporujú ho podnes.

Až sa nechce veriť, že od vydania prvého čísla nášho časopisu v júni 1958 uplynulo už vyše 33 rokov. Za toto pomerne dlhé obdobie, tak ako sa mení ľudský život, menej boli i osudy nášho krajanského časopisu. Po častočnom období neistoty, kedy nikto nevedel, či a ako dlho bude Život vychádzať, nastali roky relatívnej stability, avšak za cenu slobodného vyjadrovania myšlienok, zásahov cenzúry a nanúteneho, krajanom cudzieho ideového profilu. Teraz, vďaka demokratickým zmenám v Poľsku, nadišlo konečne obdobie slobody umožňujú-

cej nehatene vyjadrovať naše názory. Vrátila sa však, — povedzme si to otvorene, — neistota a obava o zajtrajsk, vyplývajúca z ľahkej hospodárskej situácie a nedostatku finančných prostriedkov.

Napriek všetkym ľahkostiam a obmedzeniam sa redakcia vždy snažila podľa možnosti svedomite informovať čitateľov a byť čo najblížie krajanom, uspevňovať ich národné povedomie a lásku k rodnej reči. Ten-to úzky, povedal by som, rodinný zväzok časopisu s čitateľmi vyjadruje naše celokrajanské heslo: Život s krajanmi — krajania so Životom!

Chcel by som pri príležitosti tohto jubilea srdiečne podakovať všetkým krajanom, čitateľom a priaznivcom Života za ich podporu, vernosť, predplácanie a neúnavné propagovanie časopisu a súčasne vyjadriť želanie, aby sme ešte dlho boli spolu.

JÁN ŠPERNOGA

V dňoch 28.-30. júna t.r. sa v Pogorzaľoch pri Krakove konala medzinárodná konferencia venovaná vytváraniu podmienok pre ďalšiu spoluprácu medzi Poľskom, Česko-Slovenskom a Maďarskom. Zúčastnilo sa jej asi 100 osôb — predstavitelia vlád, politici a experti z týchto štátov, medzi nimi maršalek Senátu PR Andrzej Stelmachowski, predseda vlády Slovenskej republiky Ján Carnogurský a minister zahraničných vecí Maďarska Géza Jeszenszky.

Pri tejto príležitosti, v druhom dni konferenčných rokovaní premiér Ján Carnogurský navštívil sídlo ústredného výboru našej Spoločnosti v Krakove, kde sa stretol s pracovníkmi a členmi predsedníctva UV. Stretnutia sa zúčastnili i konzul ČSFR v Katowiciach Ján Jacko.

Počas priateľskej besedy vedenie Spoločnosti oboznámilo predsedu slovenskej vlády s aktuálnou činnosťou našej organizácie a najdôležitejšími problémami, s ktorými sa v súčasnosti borí. Popri ekonomických ľahkostach patrí k nim o.i. zavedenie slovenských bohoslužieb na Spiši a Orave, výučba materinského jazyka v školách a iné otázky zahrnuté o.i. v Memorande našej Spoločnosti poslanom najvyšším štátnym predstaviteľom Poľska a Česko-Slovenska.

Pán premiér Ján Carnogurský vyjadril spokojnosť so stretnutím a prejavil veľký záujem o krajančí otázky. Zdôraznil, že stará vlast nezabúda na svojich rodákov, Slovákov žijúcich v Poľsku, a uistil členov predsedníctva o svojej podpore a pomoci v riešení problémov našej národnostnej menšiny. V tomto kontexte pripomenal, že práve problematika menší bola jednou z tém rozhovorov slovenskej vlády s ministrom zahraničných vecí PR Krzysztofom Skubiszewským v Bratislave. Oznámil tiež, že vláda Slovenskej republiky schválila prostriedky na nákup tlačiarenského stroja pre našu Spoločnosť. Na záver stretnutia si pozrel i novokúpený dom v Krakove, v ktorom sa bude nachádzať nové sídlo UV KSSCaS.

Na spiatočnej ceste na Slovensko sa predsedu vlády Ján Carnogurský zastavil v Čiernej Hore na Spiši, kde sa stretol s krajanmi z tejto obce a s aktivom našej Spoločnosti zo Spiša. Kým však k tomu došlo, premiér navštívil čiernochorského richtára Františka Mlynáriká, ktorý stručne oboznámil vzácneho hosta so súčasným životom a problémami obyvateľov, dejinami obce a jej problémami. Medzičas sa pred budovou hasičskej remízy, kde sa stretnutie malo uskutočniť, schádzali krajania zo Spiša a netrpeživo očakávali dôstojného hosta.

Konečne asi o pol štvrtnej medzi čakajúcimi nastal akýsi vrchol a vzápäť pred remlou zastali dva automobily, z ktorých vystúpil premiér Ján Carnogurský v sprievode konzula ČSFR v Katowiciach Jána Jacka a ďalších členov delegácie. V mene výboru miestnej skupiny Spoločnosti a všetkých krajanov ho srdiečne uvítali žiačky Zofia Budzova a Cecília Mlynáriková oblečené v pekných spišských krojoch a odovzdali mu kyticu kvetov.

V sále hasičskej remízy sa predsedu slovenskej vlády prihovoril čakajúcim krajanám a krajanom peknou spištinou: „Jak še moče? Prziselef pogodač s vami, jak ziječe, co u vos nove“. To uvoľnilo ovzdušie od istej napäťosti, aka spočiatku pri takýchto významných návštevách obyčajne býva a posmelilo krajanov, ktorí privítali milého hosta vrelym dlahovavým potleskom. Tu v mene obvodného výboru Kultúrno-sociálnej spoločnosti Čechov a Slovákov na Spiši jeho predsedu Anton Pivovarčík ešte raz srdiečne uvítal pána premiéra a súčasne predstavil niekoľko najdôležitejších problémov našej Spoločnosti.

Ján Carnogurský podľakoval za milé príjatie a informoval krajanov, že vláda Slovenskej republiky sa bude snažiť pomôcť v riešení niektorých problémov slovenskej národnostnej menšiny v Poľsku. Medzičas o podpore slovenského školstva na Spiši a Orave rokoval s ministrom zahraničných vecí PR Krzysztofom Skubiszewským. Hovoriac o možnostiach rozvíjania pohraničných stykov a spolupráce medzi našimi krajinami zdôraz-

Záber zo stretnutia Jána Čarnogurského (v strede) na ÚV KSSČaS v Krakove. Sprava konzul J. Jacko, ťava L. Molitoris a R. Procházka.

nil: „Budeme sa snažiť vytvárať čo najlepšie podmienky, aby ste mohli čo najľahšie chodiť na Slovensko a podľa možnosti, — keď to situácia dovolí, — tu i pracovať. Chceme, aby k vám chodili slovenské knihy, aby sa zlepšilo vaše postavenie. Chcem vás upečiť, že akonáhle sa naskytne nejak nová možnosť vám pomôcť, túto možnosť využijeme.“ Pán premiér zároveň dodal, že stretnutie s krajanmi a návšteva Čiernej Hory sú preňho veľmi vzrušujúce tým viac, že práve v tejto obci sú jeho korene, tu žili jeho predkovia, ktorí sa stadiaľ vysťahovali pred niekoľkými storočiami.

Začala sa beseda, úprimná a otvorená. Krajania hovorili o svojich radostach a stresoch, osobných otázkach a o problémoch celej menšiny, sťažovali sa, predkladali návrhy, vracali sa do minulosti, ale hlavne rozprávali o súčasnosti. Čoho sa týkala dis-

kusia? Veľa výpovedí sa spájalo s požiadavkou a mnohoročným usilím krajanov o zavedenie slovenských bohoslužieb v spišských a oravských kostoloch. Krajania sa sťažovali na podnes existujúce ťažkosti v oblasti výučby materinského jazyka na školách, nedostatok učebníčiek a učiteľov a súčasne žiadali zvýšiť počet štipendijných miest pre krajanskú mládež študujúcu na stredných a vysokých školách na Slovensku, v tom i v robotníckych povolaniach, postulovali zrušiť rozhodnutie ministerstva školstva týkajúce sa zavedenia pre kandidátov na štúdia ročného prípravného jazykového kurzu, zvýšiť štipendia a zaviesť prospechové i pre krajanských študentov.

Viacrát hlasy v diskusii sa týkali, — dalo by sa povedať, — pracovných otázok. Išlo o to, o zaistenie pracovných možností pre krajanov na Slovensku a súčasne o ochranu

Očakávanie na príchod premiéra do Čiernej Hory

Srdečné uvítanie milého hosta

Premiér Ján Čarnogurský medzi krajanmi

Predsedca OV A. Pivovarčík otvára stretnutie

Posledné rozhovory

Na stretnutie s premiérom v Čiernej Hore prišli krajania z celého Spiša

pred prepúštaním osôb nachádzajúcich sa v období pred odchodom do dôchodku, ako aj o urýchlenie doterajšieho, príliš zdlhavého vybaľovania dôchodkov krajanom zamestnancom na Slovensku. Žiadali tiež zmierenie colných predpisov pre krajanov pracujúcich na Slovensku, zrušenie clá na dovoz kníh, tlače a iných kultúrnych hodnôt, čo má najmä pre našu menšinu veľký význam, otvorenie riadnych hraničných prechodov v Jurgove a Lysej nad Dunajcom, vytvorenie technických možností pre zlepšenie odberu televízneho programu z Česko-Slovenska na území Spiša a Oravy, no a spôsobenie rehabilitácie krajanov, odsúdených po roku 1948 ako politických väzňov.

Veľký dôraz vo svojich výpovediach kladli krajania na otásku menšinových práv a vôlebe potrebu definitívneho vyriešenia národnostnej otázky v Poľsku. V tomto kontexte poukazovali na nutnosť zaistenia týchto práv v ústave o zákone o národnostných menšinách a zabezpečenia primeraného zastúpenia menšína v poľskom parlamente. S rozborením hovorili o nemiestnych útokoch proti našej menšine v niektorých poľských dňanoch a časopisoch, o popieraní existencie Slovákov vôlebe na celom Spiši a v tejto súvislosti poukazovali na niektoré fakty z dejín Spiša hraničných úprav medzi Poľskom a Česko-Slovenskom.

Problémov, ako z toho vidno, sa nakopilo neúrekom. Pán premiér si všetky trpezlivovo vypočul a odpovedal na nespočetné množstvo otázok. Zdôraznil význam demokratických zmien v Česko-Slovensku, Poľsku a iných štátach strednej a východnej Európy, čo vytvára dobré podmienky pre plné rešpektovanie práv národnostných menšína v súlade s helsinkou a kodaňskou dohodou. Prisľúbil podľa možnosti podporu a pomoc v riešení krajanských otázok, vysvetloval, povzbudzoval k vytrvalosti, k rozvíjaniu hospodárskej spolupráce a obchodnej výmeny s pohranič-

nými okresmi na Slovensku. Zaujímalo ho všetko. Bolo vidno, že mu krajanské otázky skutočne ležia na srdeci. Práve tak to chápali krajania, ktorí sa na premiéra Ján Čarnogurského obracali s plnou dôverou nie len ako na najvyššieho predstaviteľa starej vlasti, ale i priateľa a spoluodrádka. A tak keď nadišiel čas odchodu, lúčili sa s ním vrelym, dlhotrvajúcim potleskom.

Netaktnosť alebo provokácia?

Už sme si skoro zvykli, aj keď to krajanov veľmi rozhorčuje, že poľská tlač v posledných mesiacoch publikuje čoraz viac útočných, ba priam šlavavých článkov proti našej národnostnej menšine. Avšak to, čo uverejnila v kontexte návštevy predsedu vlády Slovenskej republiky v Čiernej Hore, prekonalo všetky medze slušnosti a vyzerá na premyslenú protislovenskú kampaň. V tejto zlomoselnej kampani sa zvlášť vyznamenali sliezske noviny „Dziennik Zachodni“ (z 11. júla 1991) správou Blažeja Okulického Politika v remíze a neskôr týždeník „Wieści“ (č. 27 a 28. júla 1991) článkom Stanislawa Madziarskeho pod titulom Provokácia v Čiernej Hore.

Citajúci článok Stanislawa Madziarskeho môžem, ako priamy účastník stretnutia v Čiernej Hore, s plnou zodpovednosťou vyslovovať, že sa rozchádza s pravdou skoro v každej druhej vete. Ani by som sa nečudoval že v článku uviedol toľko falošných informácií, keďže ich mohol písat na základe správ vypočítaných z druhej ruky, od našich odporcov, ktorí iste nerozumeli dobre po slovensky, správ obohatených, samozrejme, svojou nepochybne bujnejšou fantáziou. Cudujem sa však autorovi a novinám preto, že zverejnili neoverené, a ako vysvitá — klamivé informácie, čo sa nezhoduje nielen s novinárskou etikou, ale aj tlačovým kodexom.

Už v úvode sa autor, ukryvajúci svoje pravé meno pod pseudonymom Stanislaw Madziarski, snaží nahovoriť čitateľom, že

na stretnutie s premiérom, utajované vraj do poslednej chvíle pod rúškom akejsi „extra zábavy“, boli púšťani ľudia len na zvláštne prieponky, aby sa tam nedostal cudzí živel. Je to číry výmysel. Extra zábava sa zrodila v predstave autora a na stretnutie bol voľný vstup. Naša Spoločnosť od svojho vzniku nikdy nevydávala žiadne prieponky na svoje schôdzky a iné podujatia, dokonca ani na celoštátne zjazdy, o čom sa neraz mohli presvedčiť viacerí poľskí novinári, ktorí sa na týchto podujatiach zúčastnili. Ostatne s touto prísnou kontrolou si autor sám odporne, keď neskor píše, že do hasičskej remízy vošlo niekoľko členov t.z.v. Zväzu poľského Spiša a dokonca istý poľský novinár.

S. Madziarski nám vysíta, že na stretnutí, okrem riaditeľa Čiernej Hory, neboli prítomní predstaviteľia poľských Štátnych orgánov a zároveň poučuje, že o návšteve mal byť informovaný nowosądzsky vojvoda. Pravdaže, mal byť! Ján Čarnogurský prišiel na konferenciu do Krakova na pozvanie poľskej vlády a o jeho plánovanej návšteve v Čiernej Hore od začiatku vedelo o.i. poľské diplomatické zastupiteľstvo v Bratislave, vláda, polícia, ba aj pohraničná stráž v Jurgove. Je to skôr poľha mňa diplomatická netaktnosť, že vojvoda neboli o návšteve Čiernej Hory informovaný a nesprevádzal tam premiéra Slovenskej republiky. Výčitka by mala byť adresovaná inde.

Autor píše, že stretnutie s premiérom Čarnogurským malo rozhodne protipoľský charakter, keďže aktív Spoločnosti sa vraj súzval na Poľsko, ako krajinu národnostného útlaku, prenasledovania, násilia, hospodárskeho chaosu, zdánlivej demokracie a nedostatku tolerancie a ako korunný argument svojej obžaloby uvádza, že aktív žiadal pripojiť Spiš k Slovensku, od čoho sa predsedu vlády nediplomoval. Je pravdu, že sa krajania súzvali. Lenže keby informátori S. Madziarskeho pozornejšie počúvali, boli by si iste všimli (ak by im to dovolila znalosť slovenčiny), že sa tieto sťažnosti vzťahovali predovšetkým na obdobie totalitného režimu, v ktorom naša Spoločnosť — pod dozorom ministerstva vnútra — nebola rozmaznávaná. Ani S. Madziarski nemôže poprieť, že v období totality sa proti národnostným menšinám popachalo veľa krív a násilia, že sa nerešpektovali národnostné práva. Dnes tiež nie sú všetky plne rešpektované v súlade s helsinskou a kodaňskou dohodou, ktoré Po-

sko podpísalo, napr. v oblasti vyučovania materinského jazyka, jeho využívania v liturgii atď. atď. Je množstvo dôkazov, že nict tolerancie voči národnostným a náboženským menšinám, svedčí o tom aj štvavá kampaň v tlači, teda aj sám článok S. Madziarskeho.

S. Madziarski nemôže poprieť ani to, že v poľskom hospodárstve je veľa chaosu, ktorý zvlášť cítiteľne postihol rolníkov, teda aj krajanov na Spiši a Orave. Majú teda právo sa súčasťovať, robia to predsa rolníci, a nie len oni, v celom Poľsku. Majú tiež právo mať vlastný názor na dejiny svojho územia — Spiša, ktorý sa, pochopiteľne, odlišuje od názorov S. Madziarskeho, vedia, ako došlo k rozdeleniu tohto regiónu a na vlastnej koži pocitili dobrodenie národnostnej „slobody“ a tolerancie v dôvnej a nedôvnej minulosti. Mohli sa preto odvolať na historické faktky zo svojej histórie, spomínať na podmienky, v akých museli žiť a pracovať. Nikdy sa však krajania združením v Kultúrno-sociálnej Spoločnosti Čechov a Slovákov v Poľsku neusilovali narušiť integritu poľského štátu, z čoho nás obviňuje S. Madziarski. Práve naopak, k čielom zapísaným v stanovách Spoločnosti patri najmä pôsobenie v prospech harmonického spolunažívania obyvateľov slovenskej a poľskej národnosti a upevňovanie priateľstva a spolupráce medzi národmi Poľska a Česko-Slovenska.

Článok S. Madziarskeho obsahuje ešte mnoho ďalších ľží, ako trebárs tvrdenie o odstránení z remízy poľského štátneho znaku, ktorého tam jednoducho nebolo, alebo o hádzaní kamenev do poľského novinára. Súmo ich vyaratúvanie by zabralo príliš veľa miesta. Položme si radšej otázku: aký bol cieľ tohto článku a čomu malo slúžiť jeho uverejnenie? Je to nepochybne ďalší pokus diskreditovať Slovákov žijúcich na Spiši v očiach poľskej verejnej mienky, predstaviť ich vo falošnom svetle ako voči Poľsku nepriateľský a hrozivý živel. Avšak S. Madziarski, ako aj spomínany skôr B. Okulicki si tentoraz dovolili príliš veľa. Obžalovali z protipoľskej činnosti nielen našu menšinu, ale potupili aj najvyššieho predstaviteľa susediacej Slovenskej republiky. To už nie je nevedomosť, netaktnosť, ale vedomá politická provokácia, ktorá môže škodiť vzájomným vzťahom medzi našimi krajinami a národmi. To sa nesmie robiť, lebo je to konanie proti záujmom tak Poľska, ako aj Česko-Slovenska.

JÁN ŠPERNOGA

KRAJANSKÝ ZÁPISNÍK

21. AUGUST 1988. Tygodnik Powszechny č. 34 uverejnili zaujímavý rozhovor W. Beresa z Jackom Baluchom (teraz veľvyslancem Poľskej republiky v Prahe) pod titulom: „Lech, Czech...“, v ktorom Baluch hovoril o poľsko-českých vzťahoch. V článku pozornosť našho čitateľa iste upúta tento odsek: „Ja by som však — hovorí Baluch — chcel porozprávať o situácii po druhej strane hraníc, kde na rôznych stavbách pracujú tisice Poliakov. Predstavte si, že som počul o prípadoch, keď sa českí knazi, majúci vo svojich farnostiach väčšiu kolóniu poľských robotníkov, dokázali s námahou a so slovenskom v ruke pripraviť, aby im prednesli kázen v poľskom jazyku! A v tomto momente mi prichádza na um situácia, keď v slovenskej dedine nachádzajúcej sa v Poľsku knáz odbaňuje omšu len po poľsky. Naozaj by útrpeľa podstata poľského katolizmu, keby sa zavše odbavovali omše v inom jazyku?“

6. MAREC 1990. Spišský biskup ThDr. František Tondra prisľúbil krajanom pomoc v ich úsilií o zavedenie slovenčiny do spišských a oravských kostolov. Vyadril to v liste poslanom Obvodnému výboru KSSČas v Kacvine.

27. OKTOBER 1990. Poľská televízia vysielala na prvom programe písma U seba, venované o.i. slovenskej národnostnej men-

sine v Poľsku. Redaktorkou vysielania bola n. Malina Kaletová z Wroclavia.

1. NOVEMBER 1990. Jolanta Antecka uverejnili v časopise Nove Wieści č. 27 (s. 11) článok Tie malé kúsky zeme... venovaný oslavám 70. výročia pripojenia Spiša a Oravy k Poľsku, ktorý koncom októbra zorganizoval v Krakove tzv. Zväz poľského Spiša a Spoločnosť priateľov Oravy. V článku autorka píše aj to: „Toľko správa z hľadiska. V pozadí však zostali dva falošné tóny. Prvý — drobný jedna z vedeckých knižnic v Krakove nepríjala výstavu. (...) Druhý bol prekvapujúci a veľkou smutný. V prvom z krakovských kostolov, na ktorý sa organizátori obrátili, im odmietli odbaviť sv. omšu na pamiatku výročia. Netreba vraj pripomínať, že snaď dokonca štvať. Ideme predsa do Eurepy a také provincializmy prekážajú. — O čo tám ide? O tie malé kúsky zeme?“

26. DECEMBER 1990. Druhý program poľskej televízie vysielal pásmo venované slovenským Štredovečerným zvykom v Jurgove.

DECEMBER 1990. Matica slovenská vydala obšírnú publikáciu Zahraniční Slováci a materinský jazyk, ktorá zahrňuje príspevky z vedeckého sympózia k 125. výročiu založenia Matice slovenskej. Krajanskej problematiky sa týkajú nasledovné štúdie uverejnené v knihe: Jozef Čongva — Priestory slovenčiny v Poľsku; Ludomír Molitoris — Poznámky k dejinám Slovákov v Poľsku a k ich národnému a kultúrnemu zápasu; Anton Vrunko (historik a poslanec slovenského parlamentu za SNS) — Pokusy zneužiť nárečové rozdiely v slovenčine na rozloženie národnnej

jednoty Slovákov; Marián Servátka — Sociolingvistický pohľad na postavenie slovenského jazyka z Poľska.

31. JANUÁR 1991. Na štúdia na Slovensku sa tento rok prihlásilo 20 uchádzačov, z toho 10 na vysoké školy, 6 na stredné školy a 4 na učňovské školy. Ústredný výbor Spoločnosti odovzdal žiadosti o prijatie kompetentným orgánom na Slovensku.

28. FEBRUÁR 1991. Smena č. 50 (s. 5) uverejnila rozhovor Jána Felixa s Mariánom Servátkom pod titulom Nerozprávka o dvoch blízkych a neblízkych krajinach. Servátka sa v ňom zmieňuje o postavení slovenskej národnostnej menšiny v Poľsku.

13. MAREC 1991. Na základe notárskych zmlúv z 13. a 25. marca a 19. apríla 1991 o prevode vlastníctva naša Spoločnosť nadobudla v Krakove veľký dom (780 m²). V priestoroch nehnuteľnosti sa bude nachádzať nové sídlo ÚV KSSČas. Budú tiež využité na umiestenie tlačiarenského stroja, ktorý Spoločnosť obdrží v auguste tohto roku.

27. MAREC 1991. Prvý podpredseda vlády Slovenskej republiky JUDr. Ján Čarnogurský poslal list krakovskému arcibiskupovi Francisczovi Macharskému, v ktorom ho žiada o zavedenie slovenských bohoslužieb na Spiši a Orave. V liste okrem iného píše: „Tladiac do budomosti najlepším riešením by bol iste návrat kňazov slovenského pôvodu do pastorácie na Spiši a Orave. Na prechodné obdobie — keby to bolo potrebné — mohli by prísť s pomocou slovenskí kňazi zo spišskej diecézy.“

(JURAJ ZAMAGURSKÝ)

Nájst' východisko

Niekedy mám dojem, že naše oravské a spišské dedinky roztrúsené po horských svahoch a kopcoch sa vôbec nemenia. Akoby sa v nich čas zastavil. Je to však len zdánlivé. Pri každej opäťovnej návštive môže dobrý pozorovateľ zbadať vždy niečo nové. Tak tomu bolo aj počas mojej nedávnej návštavy spišskej obce Nedeca. Všetci vieme že súčasné Poľsko prechádza silnú ekonomickú kúru, ktorá však mnohým prináša mnoho rozčarení, hlavne rolníkom. Poľnohospodársku výrobu zasiahla silná stagnácia, lepšie povedané regres. Bol som zvedavý, ako si v tejto tažkej situácii počína nedecká samospráva. V posledných voľbách si Nedečania zvolili štyroch predstaviteľov do gminnej samosprávy. Na jej problém, ale aj na krajanské otázky sme sa opýtali ríctára obce Antona Szewczyka a predsedu MS KSSCaS v Nedeci krajana Jozefa Gronského.

— Ako sa ukázalo, v dnešných časoch ani veľmi pružná samospráva nie je schopna samostatne pôsobiť, teda byt sebestačou. Slabko funguje výkup rolnických produktov. Tým vlastne nie len nám, ale aj rolníkom chýbajú finančné prostriedky. Veľmi dobre by bolo nadviazať hospodársku spoluprácu s pohraničnými okresmi Slovenska. Prednedávnom naše rolnicke družstvo (GS) dostalo takúto ponuku. Príblásil sa obchodník z Banskej

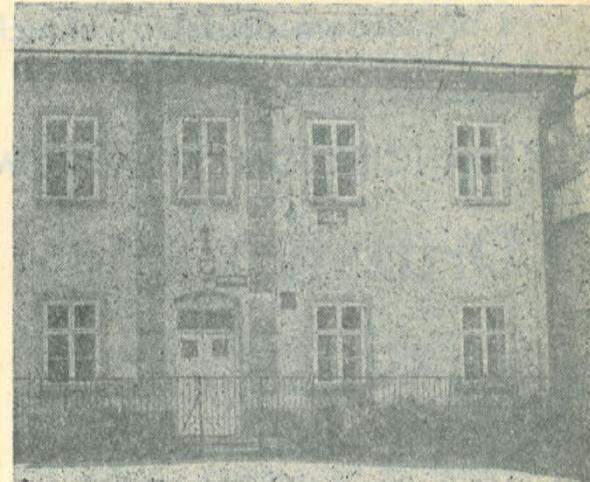
Bystrice, ktorý má záujem o výkup zemiačkov od našich rolníkov. Či dôjdzie k podpisaniu obchodného kontraktu nevieme, zatiaľ sa o ňom rokuje.

Z Gminného úradu sme dostali dotáciu 100 mln. zl. Je to málo, preto sme sa na schôdzke rozhodli využiť ju na najnúkejšie ciele v našej obci, najmä stavebné. Kúpili sme kanalizačné rúry, cement a štrk. Urobili sme riadny prechod cez dva potoky na dolnom a hornom konci obce. Tým sa však peniaze skončili. Preto na ďalšie investície zatiaľ nemôžeme ani myslieť — smutno komštaoval ríctár.

Podľa mňa nie je to správny postoj. Nemožno čakať so založenými rukami. Samospráva musí hľadať možnosť pre rozvoj podnikania v obci a mimo nej. Mohla by to byť napríklad spomínaná spolupráca pohraničných oblastí, rozvíjanie turistického ruchu a s ním spojených služieb atď. Tým by si hadám mohla zabezpečiť potrebné finančné prostriedky.

V obci aktívne pôsobí miestna skupina našej Spoločnosti. O jej problémoch a požiadavkach sme sa rozprávali s predsedom MS Jozefom Gronským a členmi súboru Veselice.

Povedali mi, že v otázke klubovne MS sa dodnes nič nezmenilo. Nadálej sa nachádza

v budove maternej škôlky. V nej sa sústreduje krajanský kultúrny život, konajú sa zasadania výboru miestnej skupiny, nadväzuju členovia súboru a pod. Vo vybavení klubovne bol i televízor, ale už nie je. Našiel sa „dobrý“ človek, ktorý ho ukradol. Páchatel zatiaľ neboli odhalení. Je preto potrebné doplniť vybavenie klubovne o nový televízor a pre súbor fáhaciu harmoniku.

V rozhovore nechýbala ani aktuálna téma týkajúca sa zavedenia slovenských bohoslužieb v tejto spišskej obci a slovenských nápisov na verejnoprospešných budovách.

V Nedeči sa odvádzajú tri sv. omše (sviatočný deň). Aspoň jedna z týchto omší by podľa požiadaviek krajanov mala byť odvádzaná v materinskom jazyku. Ešte v 60.-70. rokoch Nedečania mali na bohoslužbách aspoň slovenské spevy. Dnes je situácia taká, že nemajú nič okrem dvoch sŕfov slovenskej pesničky, ktoré sa spievajú v závere sv. omše.

Podobne je to aj so slovenskými nápismi na verejnoprospešných budovách. Nenájdeme ich už nikde. Všetky obchody majú nových majiteľov. Sú to Poliaci, teda aj nápis sú poľské. Bez nápisov nás tu niesie, aspoň návonenok, zdôrazňovali krajania a dodávali: dúfajme, že v nadchádzajúcich parlamentných voľbách, ktoré sa majú konáť v októbre, si naša národnostná menšina zvolí vlastného poslanca, ktorý bude brániť naše záujmy.

Text a foto: JOZEF PIVOVARČÍK

Hore: Budova maternej škôlky a klubovne MS KSSCaS v Nedeči

Členovia nedeckej Veselice počas nácvičovania

Môžeme žiadať viac?

Horná Zubrica je po Jablonke a Veľkej Lipnici treťou najväčšou obcou na Orave. Býva v nej približne tri tisíce obyvateľov slovenskej a poľskej národnosti. Skoro celá obec s pomerne roztrúsenou zástavbou sa tiahne niekoľko kilometrov pozdĺž miestneho potoka a na dolnom konci takmer splýva so susednou Dolnou Zubricou. Najviac turistov navštěvuje túto rázovitú oravskú dedinu najmä kvôli tamoxiemu etnografickému parku a presnejšie skanzenu oravskej architektúry. Každého návštěvníka uchvacujú v ňom nádherné ukážky pôvodnej oravskej drevenej architektúry s kompletne zariadením interiérov. Máme teda možnosť vidieť zaujímavú ríctársku usadlosť Moniakov, oravskú krčmu z Podvilká, zvoničku z Dolnej Zubrice, typické oravské obytné domy s tzv. „vyškami“, rôzne hospodárske stavby, maštale, ale aj pílu, olejáren a pod. Aj keď v súčasnosti moderná „kvadrová“ architektúra čoraz viac vytlačuje tradičnú, jednako v niektorých našich oravských obciach máme ešte možnosť vidieť trochu pôvodnej, aj keď miznúcej drevenej ľudovej architektúry. Takto je v Hornej Zubriči, Chyžnom, Veľkej a Malej Lipnici a Pekelníku. Niektoré strechy sú ešte pokryté žitnou slamou — „kicokmi“, ako to nazývajú Pekelníčania.

Vráime sa však do Hornej Zubriči. Našich čitateľov by sme chceli oboznámiť s jej sú-

časnosťou. Je to predovšetkým rolnická dedina. Gazdovstvá nie sú veľké a majú veľmi rozkuskované pozemky. Ziadalo by sa uskutočniť komasáciu. Roľníci pestujú ovos, ozimú pšenicu a zemiaky, ktoré nesmú chýbať v žiadnom dome.

O živote obce a jej aktuálnych problémoch sme sa zhovárali s predstaviteľkou miestnej samosprávy a členkou gminnej rady v Jablonke, Emiliou Rudkowskou, ktorá nám okrem iného povedala:

— Hospodrska situácia našej obce je riešená v kategóriach plnu gminy. Hornú Zubriču reprezentujú v gminnej samospráve v Jablonke traja poslanci. Sme v štýle styku s ríctárom obce Janom Wdóvkom, ako aj ríctárskej rade a ostatnými obyvateľmi obce. Ich pripadné návrhy a problémy riešime na zasadnutí gminnej rady.

Tento rok aj, keď finančná situácia ja blonskej gminy nie je dobrá sme sa rozhodli východzíť v ústrety obyvateľom gminy v riešení ich problémov. Vieme, že napr. miestnych obyvateľov oddvážia ríctári J. Wdówka, no neušpel. Teraz za výdatnej pomoci samotných obyvateľov sme tento problém čiastočne vyriešili. V súčasnosti Zubričania pracujú pri uprave miniparkingu pred kostolom. Taktiež chcú ešte uskutočniť opravy ciest do

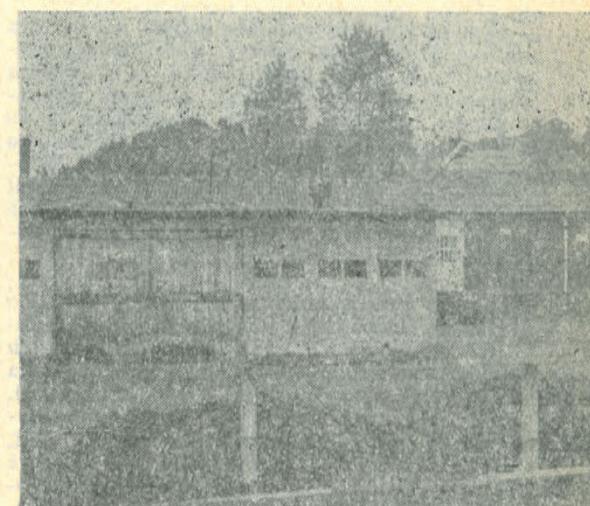
svojich osád Zakamionek a Hrabki, kde je spolu asi 45 gazdovstiev.

Musíme ešte dodať, že tunajší obyvateľia sú veľmi solidárni. Vedia, že všetko čo urobia, bude slúžiť im. Som prekvapená ich elánom. Veľmi veľa urobili svojpomocne, medzi iným školu, zdravotné stredisko, hasičskú reťaz a vodovod. Možno od nich žiadať viac?

Ked ide o zdravotné stredisko v Hornej Zubriči myslím si, že obyvateľia obce sú s

POKRAČOVANIE NA STR. 7

Garáže rolnickeho krúžku v Hornej Zubriči

s predsedom družstva roľníckych

krúžkov v Nedeci

FRANCISZKOM NOWAKOM

Družstvo dnes

a zajtra

V Poľsku sa podstatne mení ekonomický systém.

Aký to má odraz na činnosti vášho družstva?

— Naše družstvo vzniklo spojením hospodársky samostatných roľníckych krúžkov, ktoré vložili do družstva značný majetok. Dlhší čas družstvo poskytovalo roľníkom široké služby, ako napríklad kosba a zvažanie sena a iných rastlín, vysávanie močovky, maštaľného hnoja, orba a sejba obilník a pod. Dnes sa rozsah našich služieb značne zmenší už aj preto, že roľníci majú čoraz viac vlastných poľnohospodárskych strojov. Napriek tomu naša finančná situácia nateľaz je zlá.

Teda aké ste našli východisko?

— Kráčame cestou tržnej ekonomiky. Aby sme mohli existovať, musíme podnikať. Už v roku 1984 sme odkúpili malú betónareň na výrobu prefabrikátov. Vyrábame rôzne typy betónových dlaždičiek, obrubníky, betónové tvarovky a kanalizačné rúry rôznej veľkosti. Okrem betónárne vlastníme aj pilu s dvoma gátrami, ktorá poskytuje služby roľníkom. No rozmýšľame o jej modernizácii. Ide o to, aby sme mohli spracúvať drevo v širšom rozsahu. Prvý takýto pokus sme už mali. Vyrábali sme europeality. Žiaľ, museli sme ich výrobu zrušiť, keďže nás kontrahent nám stanovil neprijateľné podmienky. Skrátka finančne sa nám to prestalo vyplácať. Veľký význam má pre nás výstavba vodnej nádrže na Dunajci, ktorá nám prináša polovicu príjmov.

Spomíname si vodnú nádrž, aké práce tam vykonávate?

— Na stavbe priehrady pracujú naše nákladné autá, rýpadlá, no a naši robotníci. Ďalej sa podieľame na renovácii terénu pri nádrži. Napríklad hnedouhoľná baňa Belchatów si nedaleko priehrady buduje turistické stredisko. Hlavným realizátorom je naše družstvo. Okrem toho robíme iné práce a poskytujeme drobné služby roľníkom, napríklad pri kopaní základov, kanalizačných

Zmení sa táto základ a nedeckého roľníckeho krúžku na moderný podnik západného typu?

práceach alebo pri stavbe zdravotného strediska vo Fridmane a pod.

Počuli sme, že jednotlivé roľnícke krúžky sa chcú od vás oddeliť. Ako im chcete manžadiť ich vklad?

— Celú štruktúru družstva chceme zataiť zachovať. Snažíme sa, aby členovia boli s našou činnosťou spoloční. Sice v poslednom čase roľnícky krúžok z Fridmana chce odstúpiť z našej štruktúry, no sme na to pripravení. Ich vklad bol celý čas revalorizovaný.

Niektoči činitelia miestnych roľníckych krúžkov sa stávajú, že ste predali ich majetok...

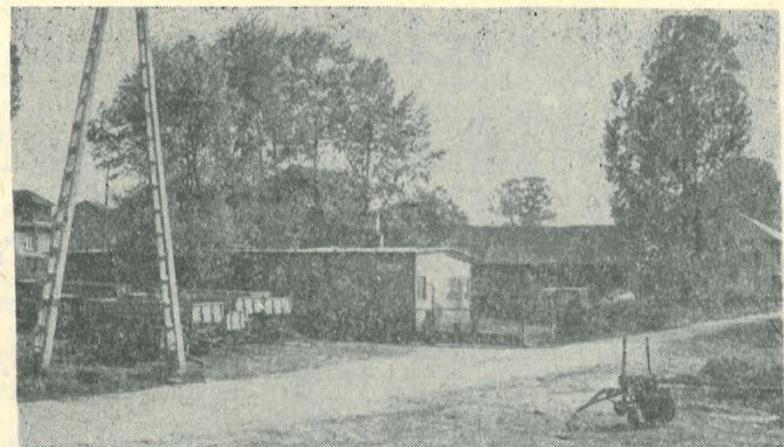
— Súhlasim s vami, je to však procedúra našej hospodárskej činnosti. Pri vzniku družstva sme vlastnili až 36 traktorov. Dnešná situácia je taká, že potrebujeme len päť. Ich predajom sme získali finančné prostriedky na nákup takého technického vybavenia, aké družstvo potrebuje dnes, teda nákladné automobily, rýpadlá, cisterny a pod.

Ako predseda družstva máte nejakú vlastnú koncepciu do budúcnosti?

— Mám dve koncepcie, žiaľ, obidve sú finančne viazané. Čakáme na nový zákon o družstevníctve, o ktorom sa v poslednom období veľa diskutuje. Na základe toho, čo vlastníme, chceli by sme vybudovať technickú základňu, ktorá by roľníkom poskytowała servisné služby pre poľnohospodárske stroje. Roľníci by sa tu zároveň mohli zásobovať súčiastkami. Pritom by sme paralelne viedli doterajšiu činnosť, ktorú som už uviedol. A keď ide o druhú koncepciu... pri Krajanskom zväze roľníckych družstiev vznikla obchodná pobočka, v súvislosti s čím sa nám rysuje možnosť výstavby modernej benzínovej stanice (CPN). Celé predsaženie by sme uskutočnili v kooperácii so švédskymi firmami. Nemáme to ešte podrobne prekonzultované.

Dakujem za rozhovor.

Zhováral sa: JOZEF PIVOVARČÍK

Tohoročné horúce leto lákalo k stánku so zmrzlinou zástupy Nedečanov

Komu slovenčina nie je milá

Vyučovanie slovenského jazyka na Spiši a Orave je problém pálčivý a do teraz nevyriešený. K tejto problematike sa v našom časopise neustále vraciejme. Stále sa poukazuje na naliehavú potrebu zvyšovania počtu žiakov navštievujúcich hodiny slovenského jazyka a rastúci nedostatok učiteľov. Zdôrazňuje sa význam krajanskej výchovy detí v rodinách. Je žiaduce, aby deti sa učili reč svojich otcov a dedov, aby nezanikla a prechádzala z pokolenia na pokolenie.

Mnoho nedorozumení a problémov vzbudilo vlaňajšie nariadenie ministra národnej edukácie o zásadách vyučovania materinských jazykov a o zrušení povinného vyučovania ruštiny na základných a stredných školách. Naša menšina v súvislosti s týmto nariadením plná nádeje očakávala nápravu. Žiaľ, toto očakávanie sa nesplnilo, keďže viaceré školy v obciach, ho zle interpretujú a dokonca obchádzajú.

V súvislosti s tým sa 30. novembra min. roka v Novom Targu konalo stretnutie predstaviteľov našej Spoločnosti — Augustína Andrašáka, Ľudomíra Molitorisa a Šéfredaktora našho časopisu Jána Špernogu s riaditeľmi škôl na Spiši a Orave, v ktorých sa vyučuje slovenčina. Tohto stretnutia sa tak tiež zúčastnila riaditeľka z nowoczeského kurátoria Zofia Mużyczko, inspektorka Halina Bańska a ďalší predstavitelia školských orgánov.

Účastníci sa mali možnosť dôkladne oboznámiť a zároveň si vysvetliť najdôležitejšie body nariadenia edukácie, všetky nejasnosti, aby v budúcnosti nedochádzalo k podobným mylom. Dohodlo sa, že riaditelia škôl uskutočnia schôdze s rodičmi, na ktorých ich dôsledne a objektívne oboznámia o novej koncepcii vyučovania cudzích a materinských jazykov na školách, teda aj slovenčiny. Zvlášť sa dôraz kladol na prístup k žiakom i rodičom, že sa nesmie robiť žiadnený nátlak

v súvislosti s výberom voliteľného cudzieho jazyka. Žiaľ, ani to neponomohlo. Vo väčšine škôl sa takéto stretnutia nekonali a keď aj, tak opäť žiaci, ako i rodičia boli zle informovaní. Je to nevedomosť, alebo zámer?

Riaditelia mnohých škôl urobili pre žiakov zo slovenčiny doslovne strašiaka. — „Ak sa budete učiť slovenský jazyk, musíte sa aj ruský a určite prepadnete, lebo to nezvládnete“. Nepoznám žiaka, ktorý by sa s vidinou prepadnutia dobrovoľne prihlásil na ďalšie hodiny vyučovania, aj keď je to jeho rodnyj jazyk. Väčšina riaditeľov sa snáží na školách udržať ruský jazyk (aby nemuseli prepúšťať učiteľov ruštiny), v súvislosti s čím sa slovenčina naďalej zaznáva.

Z tohto pohľadu ma zaujala situácia v Tríbe, kde riaditeľ nepostupoval ako bolo dohodnuté v Novom Targu, ale svojvoľne až diktátorsky a bez konzultácie s rodičmi náutil celej triede k výučbe nemecký jazyk. Je pritom paradoxné — na čo nás upozornili viacerí krajania — že učiteľka nemčiny na tejto škole nemá pre tento jazyk vysokoškolskú kvalifikáciu, kym vyučuje v tej istej škole, absolventka Univerzity J.A. Komenského s aprobáciou slovenčiny nemá mož-

Osada českých tkalců

V Polské Kamenici

III. ŠKOLY A TAJNÉ VYUČOVÁNÍ

Ze spisu ředitele gymnazia v Piotrkowě se dovidáme, že v roce 1834 byla v Polské Kamenici soukromá základní škola, která měla 29 žáky a 55 žáků. Mládež se učila česky a německy. Do školy mechodiilo 18 dětí. Škola učila číst, psát a počítat.

Místní obyvatelé byli Češi, Moravané a Slezané. Roční rozpočet školy činil 126 rublů, a skládal se z příspěvků občanů, z nichž se hradil plat pro učitele a drobné správní výdaje školy. Největším problémem byl nedostatek učebních místností.

Tato situace se zlepšila teprve po I. světové válce. Za okupace za II. světové války bylo území, na němž ležela Polská Kamenice, připojeno k říši. Polské školství se ocitlo ve výjimečně těžké situaci.

Okupanti povolili otevření škol teprve ve druhé polovině října 1939. Nesmělo se vyučovat zeměpisu a dějepisu Polska. Zákum sebrali polské knihy a spálily je na náměstí před školou. Školní knihovna byla zrušena a knihy byly vyhozeny do starého papíru. V lednu a únoru 1940 se nevyučovalo, protože nebylo topení.

11. dubna 1940 byl zatčen ředitel školy Ryszard Czekalski a vyvezen do koncentračního tábora v Mauthausenu, kde zanechal zemřet. Místní učitelé Maria Warcicka, Irena Krawczykova, Maria Pilcová, Antoni Pilc a Bronisława Fazanová pracovali ve škole do července 1940. Dva učitelé, Stanisław Kierat a Eugeniusz Krajewski, nepřišli do práce a ukryvali se. V září 1940 byla v Polské Kamenici otevřena německá škola v budově polské školy. Chodilo do ní 30 dětí místních Volksdeutschů a německých kolonistů. Přišel německý učitel.

Děti zůstaly bez školy, ale ne bez vyučování. Krátce po zavření polské školy se začalo šířit tajné vyučování. Jen málo dětí v Polské Kamenici se během pěti let okupace

neučilo. Svědčí o tom fakt, že dva týdny po osvobození byla otevřena základní škola se sedmi třídami a s devíti kvalifikovanými místními učiteli. Největším úspěchem tajného vyučování v Polské Kamenici bylo otevření střední školy na jaře 1945: čtyřletého gymnázia a dvouleté lycea s plným obsazením učitelů, většinou z Polské Kamenice.

IV. DOBROVOLNÁ POŽÁRNÍ STRÁZ

Prvním průkopníkem požární stráže byl Jan Cianciara. V roce 1908 sebral peníze a zakoupil část hasičského nářadí, které uložil ve zbrojnici postavené téhož roku na parcele Bronisława Ficenesa. První žádosti poslané císařským úřadům byly bezvýsledné. Kladnou odpověď dostali teprve 11. března 1910 na žádost zaslannou do Piotrkowa guberniálním úřadem. Žádost podepsali kněz Zygmunt Szczesniak, Wojciech a Bronisława Bielobradkovi, Wincenty Walenta, Józef Swierczyński, Józef Fazan, Ferdynand Hartman, Józef Góral a Władysław Polaczek.

17. dubna byla svolána valná schůze všech osob zapsaných do dobrovolné požární stráže. Bylo to 156 osob.

V roce 1916 byla provedena všeobecná reorganizace. Dobrý zorganizovaná a vyškolená stráž dosahuje úspěchů na závodech. Je to mj. zásluha aktivních činitelů kněze Z. Szczesniaka, Br. Bielobradka, J. Cianciary, dr. K. Giedryka, W. Górnika a Br. Ficenesa.

Stráž organizuje poplašné hliadky v Osiňanech, Jastrzębi, Zawadě, Nieradzi, Rudniku Wielkim a Poraji.

Předsedou se stal dr. Kazimierz Giedryk.

Stráž potřebuje vlastní budovu. Začíná se sbírka peněz. V roce 1926 je budova hotova.

Stráž získala 22 hudebních nástrojů. Nábytek, sjezdovky a čepice věnovala správa železnic Rudolf B. Handtke dne 30. srpna 1925. Vznikl rovněž orchestr požární stráže.

18. srpna 1929 se v Polské Kamenici konal okresní sjezd dobrovolných požárních stráží.

V roce 1939 dobrovolná požární stráž utrpěla značné materiální ztráty. Po válce její členové sebrali zničené zařízení, našli i část hudebních nástrojů. 11. března 1945 svolali schůzku.

18. března zvolili novou správu: Bronisław Bielobradek, Władysław Górník, Marian Szczęsny, Jan Zajler, Antoni Dobosz a Bronisław Kidawa. Dali zařízení do pořádku a zúčastnili se obvodních závodů v Blesznie, kde obsadili jedno z prvních míst.

V roce 1950 po 40 letech práce odešel dlouholetý předseda Bronisław Bielobradek, jmenovaný čestným předsedou. Byla zvolena nová správa v čele s předsedou Stanisławem Zalejským. Nová správa koupila stavební materiály na dostavění přední části zbrojnice, cvičební uniformy a některé hudební

nástroje. Peníze věnovalo družstvo tkalců a pletařů v Polské Kamenici.

V roce 1950 dobrovolná požární stráž v Polské Kamenici oslavila své 40. výročí.

Po roce 1952 přes organizační změny úspěšně působí nadále. V sedesátých letech byla postavena nová hasičská zbrojnice. Z Vojvodského velitelství v Katovicích dostala Polská Kamenice nový vůz značky Dodge.

V. KNIHOVNA „SZERZENIE WIEDZY“

Obyvatel Polské Kamenice s důlním dozorem Madziarou navrhli horníkům, aby přispěli určitou částkou na fond na nákup knih. Nápad přijal příznivě i tehdejší vedoucí dolu Stanisław Daniłowski. Na tento účel přispěli i pekaři dodávající chléb do dolu.

Tak vznikla v roce 1903 knihovna „Szerzenie Wiedzy“, nejprve jako čenstochovská pobočka a od roku 1926 jako pobočka společnosti s vlastními stanovami.

Všechny peníze pocházely z příspěvků členů. Práce v ní byla bezplatná. Prvním knihovníkem byl Józef Mraz.

Lidé ještě tehdy neměli potřebu číst, nebyli na to zvyklí. Mraz jim četl nahlas, až se v nich probudil zájem o knihy a začínali číst sami. Jeho nástupci už měli lehčí úkol.

V roce 1906 vznikla II. knihovna Polské matice školské, kterou založil Jan Cianciara, ale císařské úřady ji brzy zavřely. Cianciara schoval knihy u sebe až do roku 1916, kdy byla knihovna znova otevřena. V roce 1917 byla spojena s Knihovnou — čítárnou pro všechny, kterou založil kněz Zygmunt Szczesniak.

Knihovna „Wiedzy“ byla určena dospělým, Polská matice školská dětem a mládeži. Byla zde všechna nejlepší díla polské i světové literatury, přizpůsobená mladým čtenářům, jako Odysea, Iliada, Parsifal, Piseň o Rolandovi aj.

VI. BAZÉN

Bazén v Polské Kamenici postavili v roce 1942 Němci rukama Poláků vyvezených na rucené práce a z materiálu ukradeného Polákům. Je dobré udržovaný a dnes je překným sportovním objektem, bohužel málo využity.

Prvním patronem, který pečoval o jeho údržbu, byl tehdejší majitel továrny na hedvábné výrobky Marian Elsner. Pak přišel důl Szombierki z Bytomí. Tamní horníci sem několikrát přijížděli na odpočinek. Z iniciativy Stanisława Ficenesa rovněž rudný důl Osiny přispěl k udržení bazénu v dobrém stavu.

Nyní o bazén peče obecní úřad v Polské Kamenici.

ZBIGNIEW TOBJAŃSKI

nost uplatnit svoje znalosti. Sme si istí, že keby nariadenie ministra národnej edukácie bolo s rodičmi prekonzultované a správne vysvetlené, značný počet žiakov na tejto škole by si vybral slovenčinu.

Nik nepopiera potrebu vyučovania svetových jazykov, najmä dnes, keď sme sa otvorili svetu, keď čoraz viac a nalichavejšie potrebujeme vo všetkých odvetviach hospodárstva, ale aj kultúry odborníkov, ktorým by nemali chýbať jazykové znalosti. Je však veľmi divné, že práve v týchto pohraničných obciach, majúcich častý styk so Slovenskom, obciach obývaných slovenskou národnostnou menšinou, kde by výučba jej materinského jazyka mala byť samozrejmou, sa nariadenie ministerstva v tejto veci obchádzá, ba priam bojkotuje. Je už načas skončiť s takto odnárodnovacou politikou škôl!

Apelujeme na rodičov, ktorí majú morálne povinnosť voči svojim deťom, aby ovládali svoj materinský jazyk, nech rezchodenie a s väčšou iniciatívou pristupujú k tejto problematike a od školy nekompromisne vyžadujú to, čo im právne náleží.

STÁTOM JE ZAKODEXOVANÉ, ŽE VŠETKY JAZYKY TEDA AJ SLOVENČINA, SÚ

ROVNOCENÉ. PRÁVO MUSÍ BYŤ PRÁVOM A MUSÍ SA RESPEKTOVAŤ.

Tieto poznámky adresujem Kurátoriu osvety a výchovy, aby celú vec vyšetrilo a uviedlo správnym smerom.

EVA MATISOVÁ

Môžeme žiadat...

DOKONČENIE ZO STR. 5.

ním spokojní. O ich zdravie sa starajú trajecti.

Predsedom miestnej skupiny KSSČaS v Hornej Zubrici je krajan Alojz Biel. Povedal nám, že z troch škôl v ich obci sa v jednej vyučuje slovenčina, ale navšechnuje ju málo krajanovských detí. Asi rodičom nikto nevyšiel nové zásady vyučovania cudzích jazykov po zručení ruštiny ako povinného predmetu. To sa musí zmeniť. Takisto treba zmeniť alebo skôr zlepšiť podmienky klobuvne, ktorá je technicky veľmi slabou vy-

bavou. Sú v nej len noviny, trochu knih a šachy. Takéto vybavenie už nevyhovuje kraju, najmä mladým. Zišiel by sa farebný televízor, video a iné moderné zariadenia.

V Hornej Zubrici sú slovenské náписy len na dvoch obchodoch, ktoré patria gminnému družstvu Rožnicka svojpomoc. Zvyšných šesť obchodov je súkromných a nápisu nemajú.

Rožníkom vypomáha v ich práci miestny rožnícky krúžok, ktorého tajomníkom je krajan Alojz Biel. Povedal nám, že na začiatku roka krúžok zaznamenal pokles počtu poskytovaných služieb. Dúfa však, že v letných a jesenných mesiacoch sa situácia zlepší aj napriek tomu, že rožníci majú stále viac vlastných strojov. V súčasnosti krúžok má šesť traktorov. Za jednu hodinu práce u rožníka berie 80 tisíc zlôtých. Krúžok chce nadviazať stálu spoluprácu s Hutou Semenzimíra v Krajkove.

O zubrických otázkach by sa dalo ešte dlho rozmýšľať. Jedno je potrebné, že obec je verneľ gľlna a nečaká na pomoc so založenými skúškami.

Text a foto: JOZEF PIVOVARČÍK

Poznámky k dejinám Slovákov v Poľsku a k ich národnému a kultúrnemu zápasu⁽²⁾

POKRAČOVANIE Z PREDOŠLEHO ČÍSLA

Plebiscitné roky vyvolali veľa zmätku na Spiši a Orave. Na plebiscitné územia poslalo Poľsko viacerých agitátorov, ktorí boli začlenení do jednotlivých plebiscitných výborov a viedli agitačnú prácu. Doklady poľského Plebiscitného výboru v Krościenku zreteľne svedčia o tom, že pri plebiscitnej propagande poľské úrady nepohľadali teroristickými útokmi³¹, a často využívali najmä prostredky materiálnej agitácie³². Nie budeme sa tu širšie venovať otázkam samotného plebiscitu, je to priliš zdľhavá téma. Spomenieme len jednu vec, ktorá má priame spojenie s otázkou národného cítenia obyvateľov Spiša, t.j. na list, ktorý vzhľadom na fakt, že pochádza od poľského študenta, aktívneho účastníka a agitátora Plebiscitného výboru na Spiši, je pre nás pozoruhodným dokladom o národnostnom presvedčení obyvateľov Reťova na Spiši (dnes v ČSFR). Z listu adresovaného otcovi dr. Ludwiku Rachrowi, Warszawa, Al. Jerozolimskie 37, sa dozvedáme: „Tak, ako už určite otec vie, nájskôr sme dostali priedel do Reťova, poslednej stanice pri českej hranici. Dedinčania nás vyhnali z tejto dediny, tvrdili, že nechcú Poliakov. (...) Poliaci miesto viesť agitačnú prácu a pomaly presvedčovať roľníkov, v skutku veľmi neprajne pozerajúcich na možnosť pripojenia k Poľsku, začali pôsobiť bojovými organizáciami“³³.

Národné presvedčenie obyvateľov Spiša a Oravy sa veľmi zreteľne prejavilo v dobe zápasu o slovenskú školu, o ktorú začali bojovať jednotlivé spišské a oravské obce po ich príčlenení k Poľsku po roku 1920. Veľmi dôležitým prameňom k štúdiu týchto otázok sú zápisnice a riadne záznamy Školského a pedagogického výboru Okresného staroststva v Novom Targu a najmä správy okresného školského inšpektorov v Novom Targu Wendelinu Habera, z ktorých sa dozvedáme, že obyvatelia obcí pripojených k Poľsku sa postavili proti zavedeniu poľtinsky ako vyučovacieho jazyka. Výňatky tejto správy boli publikované pri priležitosti 10. výročia pripojenia severného Spiša a hornéj Oravy k Poľsku v roku 1930. Vendelin Haber, bývalý predsedu spišského plebiscitného výboru vo svojej správe, ktorú predložil školskej vrchnosti v januári 1921, potvrdzuje, že sa pri likvidácii slovenského Šudového školstva, ktoré — čo treba zdôrazniť — vydržalo nátlak maďarizácie, používalo násilie. Niektoré školy boli rozpuštene, vobec sa nevyučovalo, keďže deti do školy neposielali (napr. v Hladowke)³⁴. O svojom úradnom konaní Vendelin Haber informoval nasledovne: „Začal som obsadzovať školy čisto poľskými silami. Aby som nenarazil na odpór, posielal som učiteľov nájskôr do obcí nám najviac žičlivých, postupne do horších. Počas informatívnych cest som však zbadal, že organizácia školstva nepôjde pre nás tak ľahko. A tak

sa 19. septembra 1920 konalo zasadnutie miestnej školskej stolice v Čiernej Hore, na ktorom bolo rozhodnuté neprijať poľského učiteľa. Potvrdzuje to výňatok z predloženej zápisnice: „Čo sa týka učiteľa pre naše dieťa, máme pre dve školy jedného.“ V tomto zmysle bola štylizovaná taktiež žiadost dediny Jurkov z 20. septembra. Dňa 11. októbra 1920 som vyslal do Čiernej Hory dve sily; na aké prekážky tam narazili, najlepšie to dosvedčuje zápisnica a správa učiteľky, ktorú v odpise pripájam. Kvalita a smer nepriateľskej činnosti najostrejšie sa prejavili v Tribši. Aby som tomu zabránil, 11. októbra 1920 som vycestoval do Tribša. Predsedu Miestneho školského výboru som našiel v škole, keď vyučoval matematiku. Pozval som ho na rozhovor, ktorý mal zo začiatku pomerený ostrý priebeh, taký, že menovaný hrozil dokonca štrajkom detí v prípade návratu poľskej učiteľky. Celú záležitosť som konečne vybavil kompromisne, podľa dohody.

Učiteľka sa vracia na svoj post, zavádzajúca vyučovanie slovenského jazyka vo výmere štyroch hodín týždenne, náboženstvo sa vyučuje taktiež v slovenskom jazyku. Táto istá dohoda sa týka aj Čiernej Hory patriacej do tribšskej farnosti. O niekoľko dní sa začalo vyučovanie v obidvoch školách, ktoré viedli poľskí učitelia, bez toho, aby sa vyučoval aj materinský slovenský jazyk.

Obdobná situácia, nesúhlasu s vyučovaním v poľtine, sa vyskytla v Hladowke na Orave, o čom sa hovorí v ďalšej časti správy. Budeme ju citovať vzhľadom na fakt, že nám zreteľne ukazuje, akým spôsobom školské úrady v Novom Targu „vyriešili“ situáciu v obciach, ktoré sa jednoznačne postavili za vyučovanie v slovenčine.

V odpovedi na toto nariadenie (vymenovanie učiteľa Poliaka — kantora z Chocholova — poznamka M.E.), dňa 2. januára zvolala obec zasadnutie Miestneho školského výboru, na ktorom zvolili učiteľa Slováka bez kvalifikácie. Zápisnica z tohto zasadnutia a prijatého tam uznesenia bola delegáciou troch obyvateľov Hladowky pod vedením richtára doručená školskej vrchnosti so žiadostou o schválenie.

Vzhľadom na takýto stav vecí, po rozhovore s doktorm Bednarským odcestoval som na miesto v sobotu 8. januára 1920. Vec sora mal vybaviť kompromisne podľa dohody, v inom prípade zatvoriť školu. Po príchode som sa obrátil na tamojšieho, poľského veci veľmi odovzdaného kaplana Mašlaka, aby som dostal presnejšie informácie a presne sa oboznámiť s miestnym vzťahmi...

Nájskôr som pozval richtára a prikázať som mu pozvať Miestny školský výbor na schôdzku, ktorá sa konala v škole. Zišla sa plná miestnosť mužov a žien.

Zhromaždeným som prednesol svoj návrh: slovenský jazyk bude vyučovať knaz Maš-

lak. Vyvoleného svojvoľne učiteľa nemožno schváliť, lebo: 1. nemá predpisane kvalifikácie; 2. nevie hrať na organoch (skôr naličovalo žiadali aj kantora); 3. nie je poľským občanom; 4. nevie po poľsky a v každom predsa štáte musí sa vyučovať aj štátne úradné jazyk. Keď som videl, že nesúhlasia, obmedzil som moje podmienky týkajúce sa vyučovania poľského jazyka v prospech slovenského. Učiteľmi budú p. M. a knaz Mašlak. Nájskôr som však oznámil dobrú vôľu poľskej vlády, ako aj nemalo som pohrozil zatvorením školy v prípade neprijatia týchto návrhov. Hovoril aj farár. Úplne sa postavil na moju stranu. Návrhy zhodnotil ako opodstatnené, poslednou vetou však všetko pokazil: „Milovaní! Vrúcene vám odporúčam súhlasiť s návrhmi prednesenými, p. inšpektorom ja už som si dosť vytrpel, viac znášať mi už nedovolia sily!“

Celá schôdza mala charakter búrlivého zhromaždenia, rozohnené tváre, len veľmi ľačko som dokázal zvládnúť situáciu. Keď som videl zaťaťosť a vzdor, neslychanú nenávist ku všetkému, čo je poľské u Ľudu, ktorí predsa sú Poliakmi a po poľsky rozprávajú, stratil som nádej na dosiahnutie kompromisného riešenia, vyhlásil som zatvorenie školy a opustil som mestnosť³⁵.

Publikované výňatky správy Wendelinu Habera neobsahujú, žiaľ, celkovú situáciu, aká sa v tomto období odohrala na Spiši a Orave. Dozvedáme sa však z nej úplne zreteľne, že pri likvidácii slovenského školstva v jednotlivých obciach sa používalo násilie. Veľmi častým javom v tomto období bolo neposielanie detí na vyučovanie vobec, v niektorých obciach sa ešte v roku 1930 nevyučovalo vobec a rodičia boli trestaní donucovaním posielat deti na vyučovanie.³⁶ Ziadna zo žiadostí, aké boli adresované školskej vrchnosti, týkajúcej sa vymenovania učiteľa Slováka, nebola vybavená kladne.

Zmena postoja ku Slovákom žijúcim na Spiši a Orave nenastala ani po 30.7.1924, t.j. po schválení poľského Zákona o školstve, o existencii ktorého obyvatelia Spiša a Oravy sa vobec nedozvedeli. Spomínaná vyhláška v článku III, v ktorom sa hovorí o národnostnom školstve, zohľadňuje možnosť zákonického ustanovenia školy s nepoľským vyučovacím jazykom v tomto prípade, keď národnostná menšina v obci počíta aspoň 25% celkového počtu obyvateľov, avšak minimálny počet žiakov nesmie byť menší než 40. Keď však vo vyučovacom okruhu je len 20 žiakov, vyučovanie sa uskutočňovalo v dvojazyčnej forme. V súlade s touto vyhláškou existovala taktiež možnosť zamestnania učiteľov slovenčiny — československého občana³⁷, ktorá však nenašla na Spiši ani Orave uplatnenie a činnosť školských inštitúcií išla opačným smerom. V období od roku 1920 do r. 1939 nepracoval v prostredí Slovákov žijúcich v Poľsku ani len jeden slovenský učiteľ.

Pohľad, aký v súčasnosti máme na otázky zápasu o vyučovací slovenský jazyk na Spiši a Orave v rokoch 1920—1939, nie je však úplný, lebo archívny materiál Výboru školského a pedagogického Okresného staroststva v Novom Targu nie je doposiaľ spracovaný a z tohto dôvodu nie je tiež sprístupňovaný bádateľom. Táto téma by si rozhodne vyžadovala samostatnú štúdiu.

Likvidácia slovenského školstva nebola jediným negatívnym príkladom odstraňovania všetkého, čo malo akékoľvek spojenie so slovenčinou, prípadne so Slovenskom. Už len sám pokus vytvoriť v roku 1921 v Kacvíne Spoloč legionárov bývalých československých legií vyvolal tvrdý zásah polície,³⁸ ktorá každý národný slovenský prejav hatila už v okamžiku vzniku.

Poľskí plebiscitní činitelia po pripojení týchto území k Poľsku začali na Spiši a Orave realizovať svoju politiku tzv. „prebúdzania poľskosti“, ktorá už samotným faktom pripojenia k Poľsku nadobudla formu státnej politiky. Prejavovalo sa o to tým, že sanačné Poľsko neuznalo slovenskú národnostnú menšinu na Spiši a Orave, a preto

neznikli tam žiadne slovenské kultúrne ustanovizne — školy so slovenským vyučovaním jazykom, tlač a spolky.

Tieto podmienky spôsobovali, že akcia „prebúdzania poľskosti“ sa stala niečim iným ako zámerou odnárodnovacou a polonizačnou politikou a vnútorné presvedčenie obyvateľov pripojených dedin, a hľavne ich potreby v oblasti kultúry boli úplne ignorované.

Dalším príkladom týchto zámerových akcií bolo vyhlásenie úradného zákazu udoberania slovenských a iných brožúr písaných v „eudzom“ slovenskom jazyku, lebo ako sa dozvedáme z úradného listu novotarského starostu... nie je to žiaduce, vzhľadom na fakt, že kalendáre sú pre obyvateľov informačným a dokonca didaktickým zdrojom...“ čo... nie jest v záujme štátu⁴⁰. Novotarský starosta viackrát žiadal pri likvidácii slovenskej katolickej literatúry o pomoc poľských knížazov a stalo sa dokonca, že v roku 1933 v Kacvine polícia zakročila a zhábalia slovenské knížky a kalendáre posielané Spolkom sv. Vojtecha v Trnave.⁴¹

Iným, pre obyvateľov Spiša a Oravy veľmi bolestným faktom medzivojnoveho obdobia bola generálna polonizácia ich mien, ktoré uvádzali v polštine, podľa poľského pravopisu — dôsledok úradných administratívnych základov.⁴² Slovenské mená — Moš, Kríštofek, Petrášek, Šiskovič, Vnecák, Šperlák, Sevčík, Nedělák, Galovič, Latač, Červen — dostali nasledovnú podobu podľa poľských pravopisných noreniem: Moś (Mosz), Krzysztofek, Pietraszek, Szyzko, Wnętrzak (Wnęczak), Szperlak, Szewczyk, Niedziela, Gałowicz, Łaciak, Czerwień.

Oficiálna poľská štátka politika voči národnostným menšinám bola veľmi jasno a zreteľne sformovaná už po voľbách v roku 1922 na stránkach Drog, ktoré konštatovali, že „...národnostné menšiny, žiaľ, nedospeli k tomu, aby sa mohli podieľať na správe štátu...“ a že „Poľsko je predovšetkým pre Poľiakov“.⁴³ Toto vyhlásenie veľmi bolestne pocitili najmä Bielorusi a Ukrajinci, ale aj iné plebejské menšiny, medzi nimi aj Slováci, ktoré boli „oficiálnymi“ štatistickými údajmi úplne ignorované.⁴⁴

V rokoch 1939—1945 severný Spiš a horná Orava boli príčlenené k Slovensku. Od roku 1945 po návrate hraníc z roku 1937 sa tiež oblasti opäť našli v Poľsku. Slovenské školstvo, aké bolo na tomto území zriadené za Slovenskej republiky, bolo 1. septembra 1945 úplne zrušené.

Obdobie od roku 1945 do 1947 bolo pre Slovákov žijúcich na Spiši a Orave obdobím veľmi komplikovaným. Na tomto území boli národnostné pomery príčinou viacerých konfliktov. Situáciu veľmi komplikovala taktiež činnosť banditských skupín „Ognia“, ktoré prepádávali najmä Slovákov. Veľa nedozorovaných však nastalo už po odchode sovietskych vojakov a obsadení tohto územia poľskými jednotkami. Spôsobilo to živelný vzor väčších obyvateľstva a jeho masovú emigráciu na Slovensko. Len v tomto období ilegálne odišlo z Oravy a Spiša okolo 6500 osôb.⁴⁵ Po roku 1945 sa opäťovne zopakovala situácia z medzivojnoveho obdobia, keď Slováci na týchto územiac nemali žiadne národnostné práva a žiadosti adresované jednotlivcami a celými skupinami na kompetentné úrady vyslovili okamžité policajné základky a doslova vojenský teror.⁴⁶

Nová, úplne iná situácia vo vzťahu k slovenskej národnostnej menšine nastala po roku 1947, po podpísaní dohody o kultúrnej spolupráci medzi Poľskou ľudovou republikou a Československou republikou (10.3.1947), čo spôsobilo, že miestne orgány zaujali kladnejší postoj k problémom českej a slovenskej menšiny v Poľsku a poľskej v Československu.⁴⁷ Vzťah ku slovenskej národnostnej menšine na Spiši a Orave v dôsledku základu ústredných štátnych orgánov sa začal pomaly meniť. Prílišná polonizačná horlivosť mnohých nacionalisticky naladených poľských

učiteľov bola prerušená ich vyslávaním z územia Spiša a Oravy, čo malo zabrániť, aby neboli prípady znepokojovali zo strany učiteľov Poliakov.⁴⁸

Prisľub zriadenia slovenských škôl vyslovil po prvýkrát krakovský vojvoda v decembri 1946 počas svojej návštevy severného Spiša a horné Oravy. Vskutku školy boli zriadené začiatkom roku 1947. Išlo vtedy o dve základné školy — V Jablonke a v Nižných Lapšoch, kde krajania zapísali svoje deti aj z okolitých dedín a kde sa deti mali vozíť koňmo. Vzhľadom na problém s dopravou ešte v tom istom školskom roku Kuratorium krakovského školského okruhu pristúpilo k utváraniu ďalších ôsmich škôl na Spiši a Orave: v Kacvine, Novej Belej, Chyžnom, Jablonke — Borach, Malej Lipnicu, Podviku, Oravke a Zubrici. V školskom roku 1948/19 pôsobilo už 30 základných škôl so slovenským vyučovacím jazykom — 14 na Spiši a 16 na Orave, ktoré navštievovalo 1932 žiakov a v r. 1950/51 bolo už 33 škôl a 2300 žiakov.⁴⁹ Nové možnosti spôsobili, že obyvatelia hornej Oravy a severného Spiša hromadne prepísali svoje deti do slovenských škôl. Bol to veľmi zreteľný príklad manfestácie slovenského národného povedomia, ktorý sa poľská vedecká literatúra snaží vobec si nevšímať.

Tento početný rast slovenských škôl narážal však na viaceré prekážky. Mimoriadne veľkým problémom bol nedostatočný odborne vzdelaných učiteľov, ktorí by ovládali slovenčinu v takom rozsahu, aby mohli byť priamo zaradení do vyučovacieho procesu. Zohľadňujúc túto situáciu školské orgány krakovského vojvodstva usporiadali rýchlokurz slovenčiny pre 50 poľských učiteľov, ktorí neskôr začali pôsobiť na školách s vyučovacím slovenským jazykom. Nebolo to však dobré riešenie. Učitelia behom krátkeho 6-týždňového pobytu na kurze nepoznali natočko slovenčinu, aby mohli začať vyučovanie v slovenskom jazyku. Stávalo sa často, že učiteľ slovenčiny nevedel plynule rozprávať po slovensky. Táto situácia spôsobila rad konfliktov medzi učiteľmi, ktorí skoro všetci boli poľskej národnosti, slovenským obyvateľstvom a miestnymi spolkami. Malo to taktiež aj viaceré negatívne pedagogické dôsledky.⁵⁰

V snahe vyriešiť túto nenormálnu situáciu školské úrady zaviedli vyučovanie slovenčiny 2.3. a 4. triede všeobecnovzdelávacieho licea v Zakopanom. Túto úlohu prípravy učiteľov pre slovenské školy od roku 1951 prevzalo všeobecnovzdelávacie liceum v Jablonke na Orave. Absolventi tohto licea, a najmä ti, ktorí sa rozhodli pôsobiť v slovenskom školstve, museli dodatočne povinne absolvoovať dvojročné učiteľskú nadstavbovú školu v Krakove.

Úspechy aké Slováci žijúci v Poľsku dosiahli v oblasti školstva, boli výsledkom činnosti dvoch rovnocenných krajanských spolkov — Spolku Čechov a Slovákov na Spiši⁵¹

a Spolku Čechov a Slovákov na Orave⁵², ktoré vznikli už v roku 1947 a do 28. decembra 1948 — do okamžiku povolenia registrácie pôsobili ilegálne. Tieto slovenské krajanské spolky sa neskôr stali hybnou silou celého národného hnutia.

Už samotný fakt registrácie a povolenia legálnej činnosti Spolkov Čechov a Slovákov na Spiši a Orave bol mimoriadne závažným momentom. Definitívne bola prekonaná ignorancia poľských úradov, s akou sa Slováci na Spiši a Orave stretávali v celom medzivojnovom období a v prvých povojnových rokoch, keď národnostná otázka sa stala príčinou viacerých konfliktov. Je samozrejmé, že zmena prístupu k Čechom a Slovákom žijúcim v Poľsku po 10. marci 1947 nebola vecou jednoduchou a okamžitou. Z prameňov, ktoré sa nám do dnešného dňa zachovali, zretele vyplýva, že ešte v rokoch 1949 jednotliví funkcionári boli vypočúvaní vojakmi vo veci svojej činnosti v krajanskom spolku.⁵³

POKRAČOVANIE NASLEDUJE

POZNÁMKY

⁴¹ CIAŁWA, J.: W sprawie Słowaków na Spiszu i Orawie. Odpowiedź na recenzję Ryszarda Kantora — rukopis. Katowice 1987, s. 7.

⁴² ORLAF, E.: Polska działalność polityczna, dyplomatyczna i kulturalna w Słowacji w latach 1919–1937. Rzeszów 1984, s. 48.

⁴³ Státny slovenský ústredný archív Bratislava. Minister s pinou pre správu Slovenska, č. spisu 2020.

⁴⁴ HABER, W.: 10 lat szkoły polskiej na Spiszu i Orawie. Gazeta Podhalańska, 1930, č. 33, s. 12. Tamže, s. 12.

⁴⁵ BIELOVODSKÝ, A.: C.d., s. 135.

⁴⁶ Polaci w Czechosłowacji w świetle statistyk a faktów. Warszawa 1935, s. 7.

⁴⁷ Siškovič, Fr. — informátor. Členom-zakladateľom Spolku legionárov bol brat jeho otca, Andrej.

⁴⁸ Słowo ludu hornej Oravy s Spiša rodákom w Czechosłowacji a swietowej verejnosti. Bratislava 1947, s. 14, list č. 395/pr.

⁴⁹ Tamže, s. 15–16.

⁵⁰ Tamže, s. 17.

⁵¹ BORKOWSKI, J.: Piłsudczykowska koncepcja państwa. Pokolenia 1983, s. 111.

⁵² CIAŁWA, J.: C.d., s. 195.

⁵³ Słowo ludu... C.d., s. 84.

⁵⁴ BIELOVODSKÝ, A.: C.d., s. 141; List Jozefa Schlegela, tajomníka Spolku Čechov a Slovákov na Spiši, z 3. júla 1949 nasvedčuje, že ešte v roku 1949 obyvatelia Spiša mali obavy, že pre svoju národnosť budú uvážení vojakmi. Archív UV KSSCaS, Krakov.

⁵⁵ MOLITORIS, J.: Wspólnie żyjemy, wspólnie pracujemy. Dunajec č. 43 z 25.10.1987, Biala Izba, c. 1; SMOLANA, K.: C.d., s. 12.

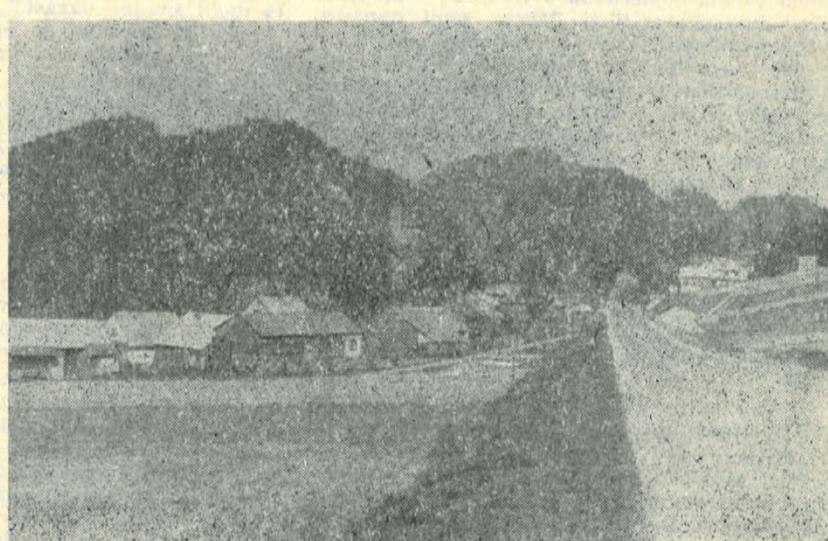
⁵⁶ Tamže, s. 12.

⁵⁷ SMOLANA, K.: C.d. Żivot, 1986, č. 6, s. 12. Tamže, s. 12. Potvrzuje to tak tiež zápisnica zo schôdze Spolku Čechov a Slovákov v Nižných Lapšoch z 5.8.1956. Archív UV KSSCaS.

⁵⁸ Prvým predsedom Obvodného výboru Spolku Čechov a Slovákov na Spiši bol Andrej Spyrk z Nižných Lapš, kde bolo tak tiež sídlo spolku do roku 1951. Neskôr bolo premiestnené do Kacviny.

⁵⁹ Prvým predsedom ŠČaS na Orave bol Andrej Cisárik. Spolky nemali žiadne spoločné orgány.

⁶⁰ Zápisnica zo schôdze spišského a oravského obvodu ŠČaS v Novom Targu 20.1.1950. Archív UV KSSCaS — doklady ŠČaS.

Pohľad na spišskú dedinku Nedača-zámok.

Foto: J.S.

JOSEF ŠKVORECKÝ

Smrt na jehle

Za ohybem skály zmizel Patera v jemné mlze. Bartoš viděl, jak lano klouže přes jistici smyčku v hodinách a jak se mu napíná na prsou. Podzimní větrik mu chladil zpočátku čelo. Mezi vrcholky skal proudila řídká mlha jako dým z nějaké gigantické cigarety.

Potom uslyšel Paterův hlas: „Múše, Dobírám tě.“

Opatrně se vztyčil ze sedu na traverze, otočil se a vyhmátl první chyt.

„Jdu!“ vykřikl nahoru do mlhy a poměkud prokřehlymi prsty zašmátral po dalším chytu.

„Vic nalevo,“ řekla vede měho Jiřina a Bartoš se bez slova zařídil podle její rady.

Uviděl ji asi čtyři metry pod sebou, když zapinal své lano do karabiňky na jistici smyčce v hodinách nad traverzou, vedoucí za skalní ohyb, kde před chvílí zmizel Patera a kde on za chvíli ztratil Jiřinu z dohledu. Pohlédl na ni. Dole zela asi dvacetimetrová propast, kterou už zdolali. Obvykle se takových prohřešků proti pravidlům nedopouštěl, ale dnes mu to nedalo. Jiřina jeho pohled neopětovala. Byli ovšem na laně, a tam nepatří nic než okamžitý úkol, který se musí splnit. Lidé na laně jsou na sobě závislí životem.

* * *

Přetraverzoval kolem skalního ohbí a nyní ho čekal nejtěžší úsek výstupu na Jehlu: velký převis pod vrcholek. S oběma spoluženci ho spojovalo už jen lano. Ani jednoho, ani druhého neviděl. Opatrně se sunul pod drsnou pískovcovou oblinou, visící téměř třicet metrů nad úpatím skály. Na chvíli se ho zmocnil nepřijemný pocit, že Jiřina nějak příliš rychle propouští lano, které se táhlo od uzlu na jeho hrudi k uzlu na jejich nadzech. Nebylo dost napjaté. Ale hned tu myšlenku zahnal. Je to jen tréma, která na tak riskantní trase provází i zkušeného lezce, řekl si a lezl opatrně dál.

Dostal se právě ke kritickému místu a visel na třech balančních bodech: na obou palcích u nohou v keckách a na prstech levice, zaháknutých do nepatrného důlku na hraně převisu. Pravici hledal bezpečný chyt, na němž by se mohl vzepřít a přenést tahem těžitě přes hranu skály. A právě v této chvíli ucítil — tentokrát docela jasné, nemělo to nic společného s trémou — že lano, jimž ho seshora jistí Patera, mení napjaté.

„Tondo!“ zvolal. „Tondo! Dober mě!“

Ale tenze lana se nezvýšila.

„Spiš, Tondo, nebo co?“ vykřikl vzhůru do mlhy a celým tělem se přitiskl k bladké vypouklině převisu. Uvědomil si příšerný tah, jimž jeho vlastní váha naléhala na špičky dvou prstů levice, zaklesnutých v mělkém chytu.

A najednodu se opravdu lekl, protože lano, mizící v řídké mlze, počalo pomalu stékat po oblé hraně převisu dolů a skládat se mu v neurovnánu hromádku na prsou, jimiž se tiskl k stěně.

„Tondo!“ zařval zoufale. „Co blbneš, člověče?“

Patera se neozval. Jenom lano tiše stékal dál a hromadilo se Bartošovi pod bradou.

„Jiřino, jistí!“ zavolal dolů. Odpověď neslyšel. Nebylo ovšem třeba odpovídat — stačilo ucítit slaboučký tah lana, procházejícího za ohbím skály jistici smyčkou v hodinách. Jenže neucítil nic. Nemohl, se však ohlé-

nout, aby se vlastní oči přesvědčil, jak je lano napjaté, takže to mohla být zase jen iluze, vzbuzená strachem. Zato lano, hromadící se mu na prsou, žádná iluze nebyla. Propadl panice a náhle pochopil neuvěřitelné.

„Tondo!“ zvolal příškrceným hlasem. „Proboha, neblbni! Tohle mi přece neuděláš!“

Zádná odpověď. Jenom pád lana se zastavil, ale lano se nenapjalo. Bartoš, zbrocený smrtevným potem zavřel oči a soustředil vůli i sílu. Zdálo se mu, že si pravici vykloubil v ramenním kloubu, jak v nemožné dálce na hmáti nejistý chyt. Zoufale překročil pravou nohou k úzké spáře. Potom přehmátl levičkou. Příšerně riskantní sokoli techniku se milimetr po milimetru sunul přes nejtěžší místo trasy. Konečně nahmátl chyt nad převisem, vzepřel se a s napjetím všech sil se přehoupl přes okraj skály do bezpečí. Tam, na vrcholku Jehly, zůstal vysílen ležet obličejem na drsném, deštem vymletém povrchu pískovcové čepice. Když se mu podařilo popadnout dech, zvedl hlavu — a celým tělem mu projelo škubnutí, jako kdyby se dotkl obnaženého drátu elektrického vedení.

Ale to se tak lekl.

Protože na holém vršku skály, obklopené ze všech stran širokou a hlubokou propasti, dřepěl Antonín Patera, podivně zkroucený, s obličejem mezi koleny, a ze zad mu trčela vyřezávaná střenka loveckého nože. Bartoš v něm poznal svůj vlastní nůž, který ráno před výstupem zanechal ve stanu na táboretišti.

* * *

Poručík Borůvka se smutnýma očima rozhlédl z holého vrcholku Jehly, kde se tisnil s mrtvolou, s Bartošem a s dívkou, která, jak zjistil, se jmenovala Jiřina Fikotová. Míla se už rozptýlila a z Jehly bylo vidět bělavá temena skalního města, zvedající se k šedivé obloze.

„Takže když jste se vzpamatoval, vyzval jste slečnu Fikotovou, aby vylezla k vám, a zavolal jste pana Maláta?“

„Ano,“ řekl stisněně Bartoš. „Chtěl jsem zůstat tady, na místě činu, aby se to všechno dalo zrekonstruovat, protože já jsem ho nezabil.“

„Ale vás nůž to je?“

Bartoš pokrčil rameny a otřel si dosud zpočátku čelo.

„Nechal jsem ho ráno ve stanu. Vrah mi to mohl snadno ukrást.“

Poručík Borůvka se opatrně podíval dolů, kde mezi smrky na úpatí skály postávala jeho skupina, která se už na holý vrchol pískovcové věže nevešla. Před chvíli ho sem praeň — v těch dávných dobách, kdy studoval tělocvik, nebylo horolezectví ještě v osnovách — vytáhl po laně těle dva, z nichž jeden byl vrah. Jenom nebylo jasné, který.

Poručík o tom přemýšlel, ale nemohl nic vymyslet.

„Co se dělo pak?“ zeptal se proto.

„Franta — Malát — vyběhl támhle z lesa na Vyhlídku. Máme tam kousek dál stany. Zavolal jsem ho, aby došel pro vás.“

Poručík sledoval Bartošovu pravici. Asi deset metrů od vrcholku Jehly a kousek výš trčel z kolmě skalní stěny ostrý výběžek, na němž právě stál vrchní nadstrážník Sinták a zkoumal hleděl dolů. Výčnělek byl nějakých sedm osm metrů nad úrovni Jehly. Byla to součást pískovcové hradby, na kterou se od severu dalo pohodlně dojít lesními

cestičkami, a jež lemovala dlouhou propast. Ze dna propasti se zdvíhaly věže skalního města. Výčnělek Vyhlídky byl ze všech těch přerůzných útvarů Jehle nejbližší, ale přece jen fantasticky daleko a vysoko. Tudy, uvažoval poručík, se přeskochit nedá. To by byl výkon pro supermana.

Otočil se proto zpátky na Bartoše.

„Presto je to pro vás nepřijemně, že je to vás nůž.“

„Snad,“ pravil Bartoš s podivným klidem.

„Ale já ho nezabil. Nejsem přece blázen.“

Poručík Borůvka na něho smutně poohlédl.

„Jenže jste za těchto okolností jediný, kdo ho mohl zabít,“ řekl.

* * *

„A tak když jste Bartoše slyšel volat, nechal jste sbíráni klesti a běžel jste na Vyhlídku?“

Poručík hleděl zamýšleně na velice ošklivého muže s ohnutým nosem, který seděl na kavalci proti němu v odřených pumpách s koženými záplatami na kolenu. Ve stanu bylo šero, děsil bubnoval na napjatou plachtu.

„Ano,“ řekl Malát. „Odsud je to na Vyhlídku ani ne padesát metrů.“

„A co jste viděl?“ Poručík si chmurně prohlížel sparťanský interiér stanu, kde nebylo nic zbytečného. Zaujalo ho velké klubko z chumlaného obyjevného tenkého špagátu, ležící v hlavách lůžka. Nevěděl proč.

„Všichni tři byli na vrcholku Jehly,“ pravil Malát. „Nejdřív jsem myslil, že se někomu udělalo špatně a nemůže slanit. Pak —“

„Pak?“ zeptal se tiše poručík.

„Pak na mně Jiřina zavolala, abych došel pro esenbě, protože Tondu někdo — protože Tonda je po smrti.“

Malát svěsil hlavu a zadíval se do země.

„Ano,“ řekl poručík Borůvka. „Na co tu máte ten špagát?“

„Na sušení. Tedka na jaře člověk často zmkne.“

„Hm,“ poručík Borůvka si zamnul čelo. „Poslyšte, nebylo by možné, že by někdo vylezl na Jehlu ráno před nimi, počkal si na prvolezce, zavraždil ho a pak slanil na druhou stranu?“

Malát zavrtěl hlavou.

„Možné by to bylo. Ale kdo? Jsme tu sami. Na nádraží včera kromě nás nikdo nevystupoval. A auta po silnici žádná nejela. A pak, byli by ho viděli z Vyhlídky, když šli pod Jehlu.“

„A přeskochit z Vyhlídky na Jehlu?“

„Nesmysl,“ pravil Malát rozhodně. „A kdyby — jak by skočil zpátky? Výškový rozdíl je nějakých deset metrů.“

„Ano,“ poručík opět zamýšleně pohlédl na klubko špagátu a představil si Jehlu, Vyhlídku a propast pod nimi. Trochu se mu zatočila hlava. „Ano,“ opakoval. „To je zřejmě nesmysl.“ Něco ho napadlo, ale zprvu neměl odvahu říci to nahlas. Presto se vzmobil: „A co takhle — hodit?“

Z Malátových očí vyčetl příliš snadno posměch.

„No,“ řekl ošklivý horolezec, „to bych teda chtěl umět. Do smrti bych měl s čím jezdit po světě s cirkusem.“

Poručík se zastyděl a začal předstírat, že přemýšlí.

* * *

Ze je to nesmysl, to si znova ověřil za pár minut když stál na Vyhlídce s Bartošem. Vrcholek Jehly byl vskutku děsivě daleko a huboko pod nimi a pod ním ještě zela téměř třicetimetrová propast. Dole z ní vyrušaly černé koruny vysokých smrků.

Poručík se vytrhl z přemýšlení — teď už nezpředstírá — a zeptal se:

„Vy jste byli s Paterou dobrí kamarádi?“

Bartoš neodpověděl.

„Rikal jste to přece?“

Bartoš zvedl hlavu a podíval se poručíkovi do očí.

„Poslyšte, soudruhu poručíku, vy si stejně všechno zjistíte, tak vám to radši řeknu sám.“

Poručík pochvalně přikývl.

„Byli jsme kamarádi. Dokud s námi nezačala jezdit Jiřina. Rozumíte?“

Starý kriminalista znovu přikývl. Tiše se zeptal:

„Je vám jasné, že mi dáváte do rukou dobrý motiv k vraždě?“

„Je,“ řekl Bartoš. „Ale já přece nejsem šílenec. Kdybych ho chtěl oddělat, tak ho někde strčím ze skály, aby to vypadalo, že sletěl sám. Tady je k tomu tisíc příležitosti.“

„Jenomže ono je vždycky nápadné, když takový zkušený horolezec spadne jen tak ze skály.“

Bartoš se ušklíbl. „A není nápadnější, když ho najdete s nožem v zádech na vršku Jehly, kam se nikdo nemůže dostat, aby ho ostatní neviděli?“

„To je,“ připustil poručík a odmlčel se. Pak dodal: „A taky to vyšetřujici orgány velice zmátně. Možná že právě s tím vrah počítal.“

„Já zase myslí —“ Bartoš se zarazil.

„Co jste myslí?“

„Ale — když mě Tonda přestal dobírat, napadlo mě —“

„No?“

„Ze chce oddělat on mě. Ze třeba přeřízlano a bude potom dělat, že se přetrhlo. Úplně jsem ztratil nervy. Zdálo se mi dokonce, že mě i Jiřina přestala jistit. Zavolal jsem na ni, aby —“

„A co ona? Jistila?“

„Ano. Myslím že ano.“

„Ale jistě to nevíte?“

„To se jistě vědět nedá. Neviděl jsem na ni.“

„A jak vás vlastně měla jistit? Zespodu? To přece nejde.“

Kresba Empe

„Jde. Přes smyčku v hodinách. Zůstal bych viset ve smyčce.“

„Nemůže se taková smyčka utrhnout?“

„Těžko,“ řekl Bartoš. „A kdyby —“ Zamyslel se. Pak pokračoval: „Uvědomujete si, co by se mohlo stát?“

„Co?“

Bartoš se ušklíbl: „Přemýšlejte!“

Poručík to učinil. Smutně pohlédl Bartošovi do očí. „Slečna Fikotová by se mohla zřítit s vám, že ano?“

„Jasně. Proto jsem ten nápad — že mě Patera chce oddělat — hned pustil z hlavy. Proč by ohrožoval i ji?“

„Pokud ovšem,“ řekl starý kriminalista ponuře, „pokud vás ovšem skutečně jistila. Pokud neprovědla něco s jisticím lanem — třeba si ho neodvázala — nebo tak.“

Bartoš se pokusil něco říci, ale jenom zachrápěl. Odkašlal si a pokusil se znovu:

„Proč by to dělala?“

„To nevím,“ řekl poručík trpce. „Nevěděl byste to spíš vy?“

Bartoš polkl a sklopil oči. Poručík přistoupil těsně k okraji Vyhliďky a podivil se dolů. Netrpěl zrovna závrati, ale při pohledu na korunu stromu v té strašné hloubce se mu sevřel žaludek.

„Co je tohle?“ zeptal se a ukázal na kovo: oko, vyčnívající ze špice skalního výběžku, na němž stál. Bartoš se na to podíval.

„Slaňovací skoba. Tou se provlísne lano a —“

Zarazil se. Pohlédl na poručíka.

„Co a?“

„Nic,“ řekl rychle Bartoš. „Provlišne se tím lano, shodíte ho dolů se skály a spustíte se po nem. Jenom mě napadlo, co tady dělá ta slaňovací skoba?“

„Proč?“

„Protože tohle je okrajová skála. Když už by na ni někdo lezl — a pokud vím, nikdo sem nikdy neleze nemusí přece slaňovat. Může sejít po cestě lesem. Táhle, vidíte?“

Ukázal dolů. Asi patnáct metrů pod nimi se po srázu klikatila pěšina.

„Třeba se tu někdo cvičí v sláňování. Dřív než se odvážil někam lézt.“

„Leda to,“ řekl Bartoš. „I když tohle není zrovna ideální místo na takové cvičení. Když provlišnete lano touhle skobou, bude vám viset rovně dolů.“

„To vadi?“

„Nevadí. Ale není to typické sláňování. Při sláňování se musíte naučit odrážet nohami od skály. To tady nejde.“

Poručík se zamyslí. Na vrchlu Jehly namáhavě pracoval obtloustlý fotograf Káňa. Vytáhli ho nahoru dva horolezci z místního oddílu. Teď seděli ve smyčkách po obou stranách skalní věže. Byl to fantastický, skoro neuvěřitelný pohled. Poručík měl pocit, že se z toho za chvíli musí probudit, protože jak Bartoš tohle provedl, na to nikdy ne přijde. Anebo Fikotová. Zdvihl k očím dalekohled a začal si prohlížet hladké šedivé stěny Jehly, až se zastavil těsně pod vrcholem.

„Nebylo by možné vylézt z této strany?“ zeptal se. „Ze západní?“ Bartoš zavrtěl hlavou. „Vy si myslíte, že zatímco my jsme lezli východní stěnou, vrah mohl — ne. To není možné.“

„Proč?“

„Protože to není v lidských silách. Je to skoro desetimetrová, úplně hladká stěna a ještě k tomu tvoří mýrný převis. Musel byste do ní každého půl metru zatloukat skobu. A to pak není alpinismus, ale akrobacie. A mítom tam žádné skoby nevidím.“

„Já taky ne,“ pravil poručík. „A když se leze na Jehlu východní stěnou, jsou lezci viděti odsud?“

„Ne.“

„A oni sami sem taky nevidí?“

„Taky ne. Lezou celou cestu po východní stěně. Ta jim zakrývá výhled.“

„Aha.“ Poručík znovu přejel stěnu dalekohledem. „Co je to tamhle?“ zeptal se. „Takový jako sloupek z pískovce —“

„Kde? Myslíte nad tou traverzou? To jsou nodiny,“ řekl Bartoš. Podobá se to přesýpacím hodinám. V pískovci to najdete všude. Pro nás je ideální místo k jistiňi.“

Poručík se pozorně zadíval na hodiny na Jehle. Když si představil to diluvianí moře, z kterého vyčnívaly divoké čepice, a mezi tím ještě pluli snad ještě — přinutil myšlenky, aby se vrátily ke skutečnosti. Nepřipadal mu však příliš skutečná. Hodiny byly těsně pod vrcholem věže a pod nimi se ve skále táhla vodorovná puklina, tvořící to, čemu Bartoš říkal traverza.

„A vy tvrdíte, že z této strany se až k těm hodinám vylézt nedá?“ pravil náhle líšácky.

„Rozhodně ne.“

„A nedá se,“ poručík zašilhal po svém soušedovi, „nějakým způsobem skálu obejít asi ve výši té traverzy, nebo dokonce po ní, z východní strany na západní?“

Bartoš k němu prudce vzhlédl.

„Myslete přetrvárovat z východní stěny sem?“

„Patře ano — odborně řečeno.“

Bartoš se zamyslel. Poručíkův nápad ho zřejmě překvapil. Překvapení, zračící se v jeho obličeji, přeslo v náznak děsu.

„Jakživ jsem neslyšel, že by se o to někdo pokusil. Traverza — mám dojem — za ohbím skály miží.“

„Ale nevíte to jistě? A nemožné to není?“

„Bylo by to fantasticky riskantní. A ona sama —“

Zarazil se.

„Co jste chtěl říci?“

„Nic,“ řekl rychle Bartoš. „Podívejte se, soudruhu poručíku, tohle jsou cvičné skály. Všechny jenom trochu možné cesty jsou tu dokonale vyzkoušené.“

„Tak?“ Poručík viděl, že Bartoš zápasí s nějakým vlastním, neuveritelným podezřením. Věděl s jakým, ale zeptal se: „Takže třeba —“ udělal pauzu a Bartoš přestal dýchat, — třeba pan Malát je všechny zná?“

Bartošovi se zmatněl ulevilo. Pravil skoro s úsměvem: „Malát? To nevím, jestli je Malát zná. Ale kdybym nakrásně připustili, že se nějaký akrobat dostal na Jehlu západní stěnou, určitě to nemohl být Malát.“

„Proč ne?“

„Protože to je největší padavka, jaký se kdy došel lama,“ spustil Bartoš ochotně. „Ten dokáže tak nejvýš trojku, a ještě ho tam musíme vytáhnout.“

„Tak proč jezdí do skal?“

„Nevím. Něco ho sem patrně tálne,“ ušklíbl se Bartoš. Poručík se na něho zahleděl. „Ale já nemám na mysli západní stěnu,“ řekl. „Myslím jsem, že Malát mohl vylézt za vám východní stěnou, když jste zdolával ten poslední, nejtěžší úsek. Sám jste říkal, že tam člověk nemá čas ohlížet se dolů. A potom po té traverze přešel k hodinám na západní stěně.“

Bartoš rozhodně zavrtěl hlavou.

„Ale teoreticky by to možné bylo?“

„Ne. Protože na tu traverzu by se muselo nastoupit z police, z které se nastupuje na převis pod vrcholkem. A na ní seděla Jiřina a jistila mě. To by Malát musel počkat, až se Jiřina sama dostane za ohbí — a to já už byl nahore. A se mnou tam byl Patera a bylo už po něm.“

Poručík se znovu zamyslí. Nebyl tak naivní, aby si předem nedovedl představit možnosti lezce, který by tajně vystupoval za trojici, a řekl to z jiného důvodu. Z toho, pro který nyní pravil:

„Jak dlouho vám trval ten poslední úsek? Myslím od ohbí, kde jste ztratil z očí slečnu Fikotovou, až nahoru do chvíle, kdy jste uviděl mrtvolu?“

Bartoš se znova vnitřně sespal.

„To vám nemůžu říct. Ztratil jsem nervy.“

„Aspoň přiblížně.“

„Opravdu nevím. Připadal mi to jako věčnost, ale bylo to asi jen pár minut.“

Poručík se k němu naklonil. Řekl významně: „Ale bylo to dost dlouho, aby se zatím dalo přetrvárovat z východní stěny na západní?“

A Bartoš svěsil hlavu a zbledl.

* * *

POKRAČOVÁNÍ V PRÍŠTÍM ČÍSLÉ

Biskupa F. Tondru vitajú novobelské žiačky...

... a krajania J. Ščurková a J. Majerčák

NEOBVYKLÝ ODPUST V NOV...

Pondelok 22. júla bol pre krajanov z Nového Belej, ale aj z iných spišských obcí, mimoriadnym dňom. Jeho neobvyklosť vyplývala nielen z faktu, že tento deň sa v obci konal chýrny spišský odpust, — Márie Magdalény, ale predovšetkým preto, že hlavnú, odpustovú sv. omšu odslúžil biskup spišskej diecézy, DrTh. František Tondra. Bol to teda pre Novú Ľubu dvojnásobný sviatok.

Na takýto sviatok sa Beľania starostlivo pripravili. Nehovoriac o veľkom upratovaní v jednotlivých domoch, vyváraní a vypekaní, ako to už pred každým odpustom obyčajne býva, vyzamietali i ulice a chodníky, zdobili priedomia, že sa obec zmenila na nepoznanie. Keď teda nadišiel deň odpustu, už od rána sa v Belej začali schádzať krajania a ostatní obyvatelia zo Spiša, ale aj ďalších obcí. Postávali v skupinkách a plni očakávania živo komentovali nadchádzajúcu slávnosť — slovenskú biskupsú omšu.

Asi o pol jedenástej sa pri kostole objavil pán biskup so svojím sprievodom, pozdravený veriacimi, aby sa odtiaľ pobral do kaplnky sv. Márie Magdalény stojacej asi kilometr za obcou. A vtedy Beľania zažili nové milé prekvapenie: pred kostolom začali ďalšie automobily s česko-slovenskou vlajkou, z ktorých vystúpila veľvyslankyňa ČSFR Markéta Fialková spolu s generálnym konzulem z Katowic Miloslavom Zbožíkem, konzulem Jánom Jackom a ďalšími členmi sprievodu. Po krátkom a srdečnom zvítani s

pánom biskupom a predstaviteľmi našej Spoločnosti sa spolu vydali pešo poľnou cestou ku kaplnke novobelskej patronky, kam už smeroval dlhý zástup veriacich.

Zanedlho, po krátkej príprave, pán biskup s ďalšími celebrantmi vychádzajú z kaplnky k poľnému oltáru pod košatými lipami. Začala sa sv. omša v slovenskom jazyku. Miestna dychovka pod taktovkou Emila Cervasa hrá prvú cirkevnú pieseň, po čom zhromaždení, najmä z iných spišských obcí, počúvajú vzrušene uvodné: V mene Otca i Syna i Ducha svätého. Ani nie div, ved viaceri sa iste po prvý raz od vojny zúčastňujú slovenskej omše na Spiši. Pochopiteľná je preto radosť a dojatie krajanov.

Nasleduje dlhšia prestávka: Beľania slávostne vitajú dôstojného hosta a odovzdávajú mu dary. Najprv s veľkou kyticou kvetov predstupujú žiačky Monika Majerčáková a Renáta Nemcová a peknou veršovankou vitajú spišského biskupa. Za nimi dospelí: Júlia Ščureková, predsedníčka MS a Jozef Majerčák, Ludmila Majerčáková a ďalší krajania so srdcennými pozdravmi odovzdávajú chleb, víno, ba aj oštiepok a ďalšie dary. V mene miestnej skupiny v Nedeci a vsetkých spišských krajanov pozdravil pána biskupa predsedá nedeeckej MS Jozef Gronský.

Po prečítaní evanjelia prednesol biskup František Tondra kázeň, na ktorú zhromaž-

dení krajania netrpezlivo a s veľkým záujmom čakali. Poukázal v nej na život Márie Magdalény, novobelskej patronky, jej neochveniu vieru a kresťanskú lásku ako vzor hodný nasledovania. Predstavil tiež svoj pohľad na súčasné problémy ľudí, krajin a celého sveta. Na názornom príklade ukázal, že len cez vnútorné usporiadanie a obrodu človeka, cez kresťanskú lásku môže dojsť k obrode celého ľudstva. Na záver povedal:

— Keď ste Slováci, budte Slovákm! Pravda, žijete ináč ohraničení, ale zato národ slovenský, v ktorom ste sa narodili, je s vami. Je potrebné, aby ste si to vaše povedomie udržovali a pestovali. Ja vidím z tejto liturgie, že ste na ňu pripravení, že si tú slovenskú reč držíte, že sa k nej hľásite. Dúfam, že to pôjde stále k lepšiemu, ved' aj cirkev chce rešpektovať národnosť človeka, lebo to patrí k jeho prirodzenému právu. Proklamujú to všetky cirkevné dokumenty a všetko, čo Svätá stolica vydáva, vyznieva v tom, že človek má svoje prirodené a národné práva, ktoré treba rešpektovať... Začiatí treba vidieť aj situáciu, v ktorej žijete, takú aká je. Verím však, že napriek tomu opravdivá láska všetko premôže... V tomto duchu vás, milí rodáci, pozdrávujem a aj túto svätú omšu obetujem na ten úmysel, aby sa všetko, aj vaša situácia a spoločenské vzťahy, i tie medzi národmi, medzi našou republikou a Poľskom, vyvijali v opravdivej láske a bratskom porozumení...

Snímka na pamiatku z novobelského odpustu

Na odpuste nemohla chýbať novobelská dychovka

Spoločná „pút“ spišského biskupa a veľvyslankyne ČSFR ku kaplnke novo belskej patronky

Sv. prijímanie na odpuste

VEJ BELEJ

Boli to skutočne múdre, poučné a povzbudivé slová, ktoré dali krajanom nádej na lepsiu budúcnosť a iste im nadľah utkveli v pamäti. Akosi radostnejšie, s väčšou vierou, aj keď nezriedka so slzami v očiach viditeľnými na mnohých tvárách, spievali teraz

Milí hostia — biskup F. Tondra a veľvyslankyňa ČSFR M. Fialková s Beľanmi F. Kurnátom a J. Bryjom

Stretnutie vzácnych hostí s krajanmi v klubovni MS

veriaci slovenské piesne počas ďalšej bohoslužby. Veľmi slávnostne znala i pápežská hymna — V sedmobrežnom kruhu Rima..., zaspievana z plných hrdiel na záver sv. omše a niesla sa ďaleko ponad novobelšké polia.

A opäť sa poľná cesta z kaplnky do obce zaplnila dlhým pestrofarebným zástupom verejnosti, živo komentujúcich kázeň a celú odpustovú slávnosť. Sli po skupinách, ktoré sa potom delili na ďalšie, menšie skupinky a rozechádzali sa po domoch. To už pohostinní Beľania, ako na každom spišskom odpuste, pozývali a viedli k sebe príbuzných a známych z iných obcí, ktorí prišli na slávnosť. A veru málo bolo takých, ktorých nemal kto pozvať.

Poobede došlo k ešte jednej neobvyklej udalosti. V klubovni mestskej skupiny Spoločnosti sa uskutočnilo stretnutie Beľanov a spišského krajanského aktívnu so vzácnymi hostmi: biskupom Františkom Tondrom, veľvyslankyňou ČSFR Markétou Fialkovou, generálnym konzulom ČSFR z Katovic Miloslavom Zbožíkom, konzulom Jánom Jackom a sprevádzajúcimi členmi čs. diplomatických zastupiteľstiev a spišskej diecézy. Zúčastnila sa ho i delegácia Matice slovenskej z Martina, ktorá bola práve na návštive vo viacerých miestnych skupinách KSSČaS na Spiši.

Tematikou stretnutia boli predovšetkým otázky spojené s mnohoročným úsilím slovenskej meniny v Poľsku o zavedenie bohoslužieb v materinskom jazyku — slovenčine v spišských a oravských kostoloch. Beľania, ktorým sa to, — podobne ako Krempašanom, — už podarilo, hovorili o historii tohto národnostno-náboženského zápasu, o

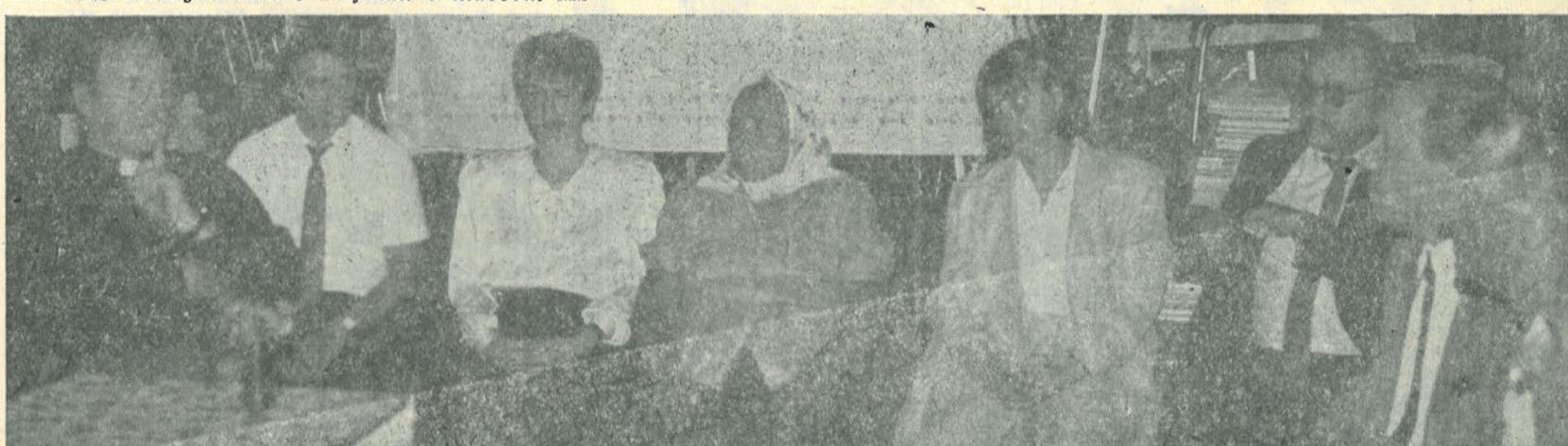
stovkách žiadostí, listov, rozhovorov a cest pre vyriešenie tohto problému. S trpkosťou spominali na osiemročné obdobie, keď mali uzavretý kostol, ale vďaka svojej vytrvalosti sa im dostało odmeny — ako prví získali právo na odovzdávanie slovenských bohoslužieb. Zdôrazňovali však, že by v materíne chceli mať všetko, i kázeň a evanjelium.

Krajania z iných obcí jednohlasne prizvukovali, že aj u nich treba čo najskôr zaviesť slovenské bohoslužby, že sa ich už nevedia dočkať. Hovorili o doterajšom obmedzovaní buď úplnom odstránení slovenských spevov v ich kostoloch, o násilnom spoloničovaní značnej časti krajanskej mládeže, na čom sa podieľali školy a, žiaľ, i cirkev, o odstraňovaní a ničení slovenských pamiatok z kostolov a kaplniek. Poukazovali na potrebu zavedenia nielen slovenských omší, ale aj vyučovania náboženstva, na nedostatok kňazov ovládajúcich slovenčinu, modlitebenných kníh, spevníkov a inej náboženskej literatúry a žiadali o pomoc v tomto smere.

Pán biskup uistil krajanov o svojej podpore, hovoril o potrebe náboženskej a národnej výchovy detí v rodinách, povzbudzoval k vytrvalosti, odpovedal na mnohé otázky a odovzdal krajanom pekný darček — väčšie množstvo spevníkov a iných náboženských kníh. Svoju pomoc v riešení krajanských otázok prisľubila i pani veľvyslankyňa, ktorej Spiš a Orava, najmä po aprílovej návštive, prirástli k srdcu.

Takto sa skončil tento neobvyklý odpust v Novej Belej, ale spomienky naň zostanú dlho v pamäti krajanov.

Text a snímky: JÁN ŠPERNOGA

JAY STREETOVÁ

Bezbolestná metóda

Marvin Geller zostal v pondelok ráno pred svojou ordináciou s pocitom, že žije veľmi nudným a všedným životom. Predchádzajúci večer strávil v spoločnosti cestovateľa herca a seržanta námorníctva. Historky o ich triumfoch a hrdinstvach mu ešte vždy zneli v ušiach. Keď zastal pred mahagónovými dverami a pozrel na zlaté písmanená, ohlasujúce jeho postavenie, nepocitil už záchvev pŕchy.

S povzduchom vsunul kľúč do zámky a vstiel.

Dokonca ani pohľad na lesklé, biele, nepoškvrnené zariadenie a amalgamátor, ktorý dokázal za osem sekúnd vyrobiť jemnú zmes kovovej zlatiny s orloutou, ho nerozveselil. Keď vošla jeho asistentka, slečna Forbesová, podarilo sa mu však vylúdiť úsmev na tvári.

— Dnes ráno má príst paní Hollandová, — oznánila veselo. — Očakáva, že jej zrónogenuje horný rezák. A mala som vám pripomenúť, že pán Feuer má zrejme na stoličke hnisavý vačok.

— Áno, ďakujem, — povedal roztržito.

— Dnes, máme krásny deň, však? Išla som pešo do práce. Dobre ste sa zabavili včera večer?

— Veľmi dobre. Zavolať ten pán Smith večer ešte raz po mojom odchode?

— Ach, áno, — Slečna Forbesová zalistovala v zápisníku, kam zaznamenávala objednaných pacientov. — Vrávela som mu, že dnes máte celý deň obsadený, ale napriek tomu dôrazne trval na tom, že sa v každom prípade zastavi.

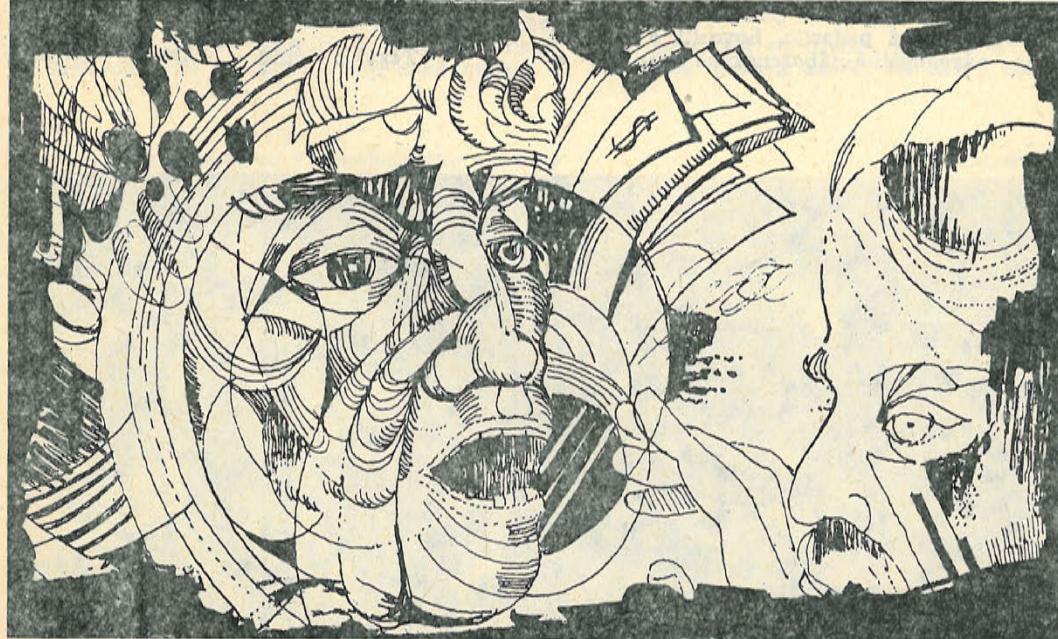
— Čudný chlapík. Tak teda, — vzduchol si Marvin sihajúc po čistom bielom plášti, — dajme sa do toho.

* * *

Ako deň pokračoval, Marvinova nálada sa zlepšovala. Zapodieval sa problémami rezáka paní Hollandovej, stoličky pána Feuera, zápalu dásien slečny Beechovej a boľavého zuba múdrosti pána Conroya a kým nastalo poludnie, bol temer natoliko presvedčený o hodnote svojho povolania, ako býval predtým. No, že by bolo dobrodružné? To azda nie.

O jednej hodine slečna Forbesová ohľásila: — Tem chlap, ten Smith už je tu zase. Najsmešnejšie je, že pred niekoľkými minútami telefonovala paní Fletcherová, že nemôže prísť, takže keby ste chceli, mohli by ste ho prijať.

Kresba: Empe

tiahol odtiaľ hrubú obálku. S úsmevom ňou plesol o operadlo kresla.

Marvin rázne pokrútil hlavou. — Váš priateľ má o veci mylné predstavy. Tieto kartotéky nikomu nepomôžu, sú to iba karty so záznamami o stave chrupu mojich bývalých a terajších pacientov. Zaručene nie sú na predaj.

Smithov úsmev sa rozšíril.

— Pochopil som doktor. Dobre, ja viem byť rozumný. Dohodneme sa na dvoch tisícach a vezmem si kartotéky hned so sebou.

— Slečna Forbesová! — zavolał Marvin. Smith zvážnel a úsmev mu zmizol z tváre.

— V poriadku, nerozčluďujte sa. Ak chcete trochu času, aby ste si to premysleli, poskytnem vám ho. Zajtra sa sem vrátim. Na vašom mieste, doktor, by som tú ponuku bral vážne. Môj priateľ vie byť veľmi neprijemný.

Vošla slečna Forbesová. — Prosím, pán doktor?

— Nič sa medeje, — povedal chlap. — Práve odchádzam. Ďakujem za prehliadku, doktor. Možno si od vás nabudúce dám zaplombovať ten zub. Už vobec nemám nijaký pôžitok z bifteku.

Ked odišiel, slečna Forbesová sa pozrela na zubárove trasúce sa ruky.

— Niečo nie je v poriadku, pán doktor?

— Nie, nič sa nestalo. Je to iba obyčajný blázón. — Uprazil si plášľ. — Uvedte pána Feuera a pomôžte mi zrónogenovať tú stoličku.

* * *

Na druhý deň o desiatej ráno vošla slečna Forbesová do ordinácie práve, keď dokončoval plombu.

— Povedala som mu, že máte veľa práce, pán doktor.

— Komu?

— Pánu Smithovi. Čaká pri telefóne.

Marvin vzdychol a ospravedlinil sa pacientovi. V čakárni zdvíhol slúchadlo, ležiace na pisacom stole.

— Haló, doktor, — ozval sa Smithov drsný hlas. — Maliste už dosť času premyslieť si moju ponuku?

— Vobec som o nej nerozmýšľal. Moje záznamy nie sú na predaj.

— Tak poriadne počúvajte, lebo toto je moja posledná ponuka. Tritisic dolárov. O pol šiestej som u vás aj s prachami.

— Nie! — odmietol nahnevane Marvin. — Pán Smith, nemá zmysel, aby ste sem chodili, iba ak by ste chceli, aby som očetril vaš boľavý zub. Inak iba marnite čas.

— Hej, doktor, samozrejme, že mi môžete zaplombovať ten zub. Dnes ma pekelne bolel. O pol šiestej som u vás.

Marvin strávil zvyšok dňa premýšľaním o celej záležitosti. Lámal si nad ňou hlavu po celý čas, kým robil tri plomby, trhal zub a čistil koreňový kanálik. Potom o štvrt na šest prepušt il asistentku.

Nízky, územčistý chlap prišiel presne v dohovorenom čase a čulo sa vrhol do kresla.

— Rozmýšlali ste o mojej ponuke, doktor?

— Ano, rozmýšľal. Azda bude lepšie keď sa najprv postarám o ten zub, lebo by vám mohol robiť poriadne fažkosti.

Marvin mu vložil do úst zubárske zrakadielko a povedal: — Nepotrívaj to dlho. Chvíľa vŕtania a potom vám tam dám vložku. O dva dni sa vrátite a dokončíme to.

— Fajn.

Marvin sa dal do práce. Nastavil zubársku vŕtaku na konci dihého ramena a keď sa pohľúdzil do práce, prestal sa trápiť motívmy chlapa v kresle. Pre Marvina boli všetci pacienti rovnakí; boli to iba otvorené ústa s problémami. Pracoval rýchlo a metodicky, vŕtaku používal veľmi jemne a zručne včísil dieru v zube, aby tam mohol dať dočasnú plombu.

— Tak teda, — preriekol napokon, — nemal som pravdu, keď som vravel, že to nebude boľieť, pán Smith?

— Nebolo to také zlé, doktor, vobec to nebolo také zlé. — Chlap si pošúchal čefusť. — Aby som prejavil svoju vďačnosť, postarám sa, aby aj druhá vec bola bezbolestná.

Siahol do vrecka saka a vytiahol ešte hrubšiu obálku ako predtým.

— V tejto obálke sú tri tisicky dolárov, doktor. Sú vaše.

Marvin pokrútil hlavou. — Mrzi ma, že ste ma nepochopili, pán Smith. To nie je otázka peňazí. Jednoducho nie sú na predaj.

Smith sa prestal usmievať.

— Obával som sa, že to poviete, doktor. Dúfal som, že sa nám to podari vybaviť bezbolestne, ale vidím, že to nie je možné.

Opäť vsunul ruku do vrecka, ale tentoraz odtiaľ vytiahol niečo oveľa hrozivejšie. V ruke sa mu zjavil malý, nebezpečne vyzerajúci revolver.

— Nože, — preriekoval, — vidite, čo sa vám stane, keď budete tvrdohlavý? Keby ste ma boli poslúchli, mohli ste byť bohatší o tisíc dolárov. Teraz nedostanete nič. — Zavrel prstami voľnej ruky. — Dajte mi tie záznamy, doktor. Všetky.

— To nemôžete urobiť! — namietal Marvin, upierajúci pohľad na okrúhly otvor zbrane. — To je lúpež!

— Nuž, tak je to lúpež. Dajte mi tú kartotéku od A do Z, doktor, a nepokúsajte sa o nijaký úskok!

Marvin sa s búsiacim srdcom obrátil. Vytiahol dva dlhé priečinky označené ZÁZNAMY a primiesol ich ku kreslu. Smith si vepchal pod každú pazuchu jeden a zaškeril sa.

— Vďaka, doktor. Môj priateľ sa veľmi potiešil.

Cúval k dverám, mieriac na Marvina revolverom.

— Vďaka za dobrú prácu. Už sa teším, ako si dám dnes večer biftek.

Keď odišiel, Marvin sa chvíľu neprítomne pozeral na zavreté dvere a potom sa vrhol do čakárne k telefónu.

— Haló, centrála? Dajte mi policiu!

Ked' sa na druhom konci ozval strohý hlas seržanta, sputujúceho sa o čo ide, Marvin povedal:

— Chcel by som sa zhovárať s niekym z oddelenia vrázd.

Ozvalo sa šľuknutie a iný hlas povedal: — Tu poručík Gregg. Čo si želáte?

— Počúvajte, prosím, volám sa Marvin Geller a som zubár, mám ordináciu na ôsmom poschodi v Brooks Building na Piastej Avenue. Práve ma prepadol jeden pacient a ukradol mi celú kartotéku.

Nie, počkajte! — Nevyskytla sa v poslednom čase nejaká vražda? Nenašla sa nejaká mŕtvolu, ktorú ste nemohli identifikovať?

— Co tým chcete povedať?

— Nepochopili ste ma. Ten chlap sa pokúšal kúpiť moje záznamy o pacientoch a keď som mu ich nechcel predať, vzal si ich násilím. Ak ste nedávno našli mŕtvolu, možno to znamená, že sa vám pokúša znemožniť zistit jej totožnosť...

— Zostaňte tam, kde ste. — prerusil ho Gregg. — Hned sme u vás.

* * *

Poručík bol statný chlap s hranatou čierustou, ale pri pohľade na zariadenie Marvinovej ordinácie sa tváril dosť stiesnenie. Opatrne sa usadil v kresle a povedal:

— Povedzte, prečo ste si taky istý, že ide o vraždu?

— Nuž, ved' podchvíľou sa stáva niečo podobné, nie? Mŕtvoly sú rozkmásané na märne kúsky, alebo spálené na uhol, takže ich nemožno identifikovať, ale napriek tomu sa často zistí ich totožnosť podľa zuba. Každý zubár má o pacientovi záznam a chrup je azda češte charakteristickejši ako odtlačky prstov. Nemám pravdu?

— Ano, stáva sa to. No iba preto, že akýsi chlapík vám ukradol vaše záznamy...

— Prečo inak by mi bol za ne náklad toľko peňazí? Obeťou musí byť niekto z mojich pacientov; možno našiel u neho moju vizitku. Keby sa nedala zistíť jeho totožnosť, azda by vobec nedošlo k vyšetrovaniu vraždy. Nechápete to? — Marvin si nervózne obližol pery. — Nenašli ste nedávno mŕtvu-

lu, ktorej totožnosť sa vám nepodarilo zistíť?

— Hej, — pripustil Gregg, šúchajúc si líce.

— Skutočne sme pred troma dňami našli takú mŕtvolu, mimo mesta pri ceste číslo dvadsať jeden v krikoch. Telo chlapa spálené na uhol; možno ho poliali benzínom.

— Musí to byť môj pacient. Nemusíte urobiť nič iné, iba skontrolovať všetkých mojich klientov a zistiť, kto z nich chýba. Tak sa dozviete, kto je obeť, a potom už potrebujete iba vraha.

— Pána Smitha?

— Samozrejme.

Detectív pokrútil hlavou. — To nebude také jednoduché. Teraz, keď sa už zmocnil záznamov, pravdepodobne mieri kamsi do neznáma. Vedeli by ste ho opísať?

— Celkom presne, — vrátane zuba, — triumfálne sa uškrnul Marvin. — No možno dokážem ešte viac. Možno by som vám vedať povedať, kde ho nájdete.

— Kde?

Zubárovi začiarila tvár. — Nemysím, žeby ste sa museli priveličiť namáhať. Nemusíte urobiť nič iné, iba zabezpečiť, aby každý zubár v tejto oblasti dostal jeho opis. Padne vám rovno do náručia. Pretože, — povedal Marvin — keď som pochopil, že nemá nič dobrého za lubom, vyskáhal som tem jeho deravý zub až celkom dolu po nerv. Potom som mu tam dal takú vložku, ktorá nemôže vydržať dlhšie ako desať-pätnásť minút.

— Och, — povedal poručík a strhol sa ako pri náhlnej bolesti.

— Presne tak, — zaškeril sa Marvin. — Určite bude čoskoro potrebovať pomoc. Ten zub ho tak rozboli, že to v živote nezažil. Nemusíte nič robiť, iba byť pripravení a čakať. Dobré, nie?

— To je ten správny výraz, — usmial sa zo široka detektív. Keď podával Marvinovi ruku, zubár si všimol, že sa mu začína kažiť horný rezák.

— Ešte sa uvidíme, doktor, — povedal Gregg.

— Vôbec by ma to neprekvapilo, — odvetil Marvin rozjarene.

mohol vyniesť revolver s tlmičom. No ako sa ho zavábil?

Keď Krause zavrel za sebou dvere, siel priamo k svojmu písaciemu stolu. Až do príchodu polície sa zo svojho miesta nevzdihal. Dosvedčili to všetci kolegovia.

Policajti ho prehliadli, obratili celú miestnosť hore nohami, ale bez výsledku. Po zbraňani ani stopy. To znamená, že ani Krause nemôže byť páchateľom.

Komisár bol zúfalý. — Taká vec sa predsa nemôže vypariť! — zvolal bezradne.

— Možno nás k páchateľovi privedie motív, — opatrne nadhodil jeho asistent Heuer.

— Motív majú obaja, — odvrkol komisár, ale potom už miernejšie pokračoval: — Podľa svojho postavenia vo firme sú hned za riaditeľom. Ak ten z nejakého dôvodu nebude môcť svoj post zastávať, jeden z nich nastúpi na jeho miesto.

— A ktorý z nich by to mohol byť? — opýtal sa Heuer.

Komisár pokrčil ramenami: — Nemám ani tušenia. Viem však jedno: vrah to určite nebude, — povedal a umavene dodal: — Ak ho pravda, nájdeme.

— Myslite teda, — pokračoval Heuer, — že jeden z nich sa dopustil vraždy, aby ju zvalil na druhého?

V tej chvíli predstúpil pred komisára jeden z políciajov a oznánil mu, že skončil výsluch úradníkov.

— A? — spýtal sa stručne.

— Nezistili sme mič zvláštne, iba sme sa dozvedeli, že Puchmöller a sekretárka Irena Peinová sú blízki priatelia.

Vtom sa komisár zasmial: — Prečo mi hned nezistilo na um, že sa na tom podieľali dva! Ved' je to nad silnko jasnejšie! Irena Peinová predsa vošla do miestnosti, kde ležal šéf a hned nato utekla na toaletu, sa-mozrejme, s revolverom!

O niekoľko sekúnd vylovil zo splachovača na dámskej toalete vraždenú zbraň.

MELISSA MARTENOVÁ

Čierny pondelok

Tá istá ceremonia sa opakovala pravidelne každý pondelok. Presne o desiatej hodine sa v miestnosti sekretárok objavil vedúci oddelenia dovozu Alfred Krause so spismi pod pazuchou. Obe ženy pozdravil nemým kývnutím hlavy a bez zašklopania vošiel do riaditeľovej kancelárie. O štrnásť minút už bol zasa vonku.

Presne o 10.15 predstúpil pred riaditeľa Habermannu Peter Puchmöller, vedúci oddelenia exportu. Veselým „Dobré ráno, dámy“ prebehol cez miestnosť a o pätnásť minút zasa vyšiel.

Nieč nesvedčilo o tom, že by sa v to pondelňajšie ráno malo stať niečo mimoriadne. Ako vždy, keď Krause vyšiel z kancelárie šéfa, zamračený vošiel na svoje oddelenie. A ako vždy presne o štvrt na jedenásť sa ozval veselý pozdrav Puchmöllera.

No potom sa stalo niečo neobvyklé.

Puchmöller bol sotva dve minúty v kancelárii šéfa, keď náhle vybehol von.

— Slečna Gausová, ihneď volajte policiu! — zvolal na jednu zo sekretárok. — Pána Habermanna niekto zastrelil.

Kým sekretárka vykrúcali číslo, vošla jej kolegyňa Irena Peinová do šéfovej miestnosti. Zákratko bolo počuť jej prenikavý výkrik, potom, zadrižiavajúce dávenie, utekala na dámsku toaletu.

— Naozaj nie je pekný pohľad na vášho šéfa, — povedal o pol hodiny neskôr komisár Trautwein. — Páchateľ vystrelil zblízka priamo do tváre, — vysvetlil a obrátil sa na Petra Puchmöllera:

— Vy ste ho našli?

— Áno, — odvetil a hned pokračoval: — Vošiel som do kancelárie, ale pána Habermannu som nevidel. Pomysel som si, že bude vedľa. — Pohybom hlavy ukázal na vedľajšiu miestnosť.

— A čo je tam? — informoval sa komisár.

— Spisy, — odvetil Puchmöller.

— Čo sa stalo potom? — pokračoval komisár vo výsluchu.

— Čakal som. Chvíľu som chodil hore dolu, potom som vyzrel oknom a vtom som ho zbalil ležať, — vysvetľoval vedúci oddelenia, — tu za písacim stolom. Na prvý pohľad bolo vidieť, že je mŕtvy, preto som sa ho ani nedotkal.

Komisár s uznaním pokýval hlavou: — Dobre, pán Puchmöller. A odvtedy ste neopustili miestnosť?

— Nie, páán komisár. Obe slečny vám to potvrdia.

— Áno, — zašomral komisár zamyslene. Potom sa pozrel mladému mužovi priamo do očí: — Iste pochopite, pán Puchmöller, že sa musíte podrobniť osobnej prehliadke. Doteraz sa totiž nenašla vražebná zbraň.

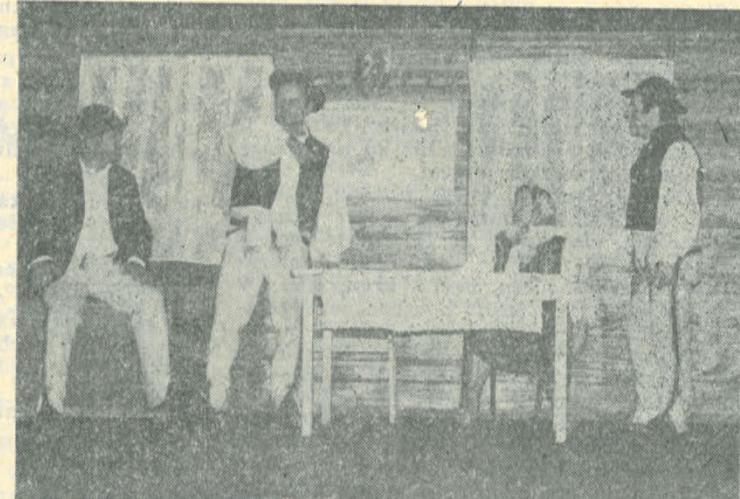
Komisár začal pochybovať o svojich schopnostiach. — Puchmöller je vylúčený, — šomral si. — Obe sekretárky potvrdili, že do príchodu polície neopustili miestnosť. Zbraň z nej teda nemohol vyniesť a z okna ju tiež nevyhodil, lebo sa nedá otvoriť. Celá budova je totiž klimatizovaná. Puchmöller teda ako páchateľ neprichádzza so úvahy.

* * *

Ostáva nám Krause, uvažoval ďalej komisár. Šéfovú miestnosť opustil so zaraďovacím spisov pod pazuchou. Pokojne v ňom

Krajanky Mária Gribáčová a Genovéva Prilinská.

Podvlčania v inscenácii Potopy sveta

Podvlčania nemajú divadelné prázdniny

„19. júla pôjdete na Oravu a Spiš. Zostúpite v Novom Targu a odtiaľ pôjdeme do terénu. Navštívime niektoré oravské a spišské dediny. Všetky tie, lebo za štyri dni by sme to nestihli, ale väčšinu z nich uvidíte. Spoznáte kraj a Ľudí, s ktorými budete prichádzať pri svojich cestách do styku, preto je potrebné, aby sa aj oni s vami zoznámili...“

Jednoducho a pekne povedané, ale vo mne hrklo. Pomyšľala som si — už? Ved' som tu ešte len pár dní a už do terénu, ale zároveň som si uvedomila: taká je práca novinára. Treba ísť a čím skôr, tým lepšie. S takýmito pocitmi som nastupovala vo Varšave do vlaku aj, keď musím priznať, že na druhej strane som sa tešíla, ved' idem niekde, kde som ešte nikdy nebola, do podtatranského kraja, kde my Slováci máme svoju domovinu, kde príroda je taká krásna a úchvatná, že maloktorá krajina na svete sa takou môže pýšiť.

Vždy som si myšlela, že Orava a Spiš to sú goralí. A goralí to sú tvrdí chlapí, s akými som sa ešte nikdy nestretla, iba ak vo filmoch. Teda aki v skutočnosti sú? Musím povedať, že moje obavy boli úplne zbytočné a teraz, keď na to myslím, tak sa mi zdajú až detsky naivné.

Moja prvá cesta za krajanmi ma zaviedla na Oravu do dedinky Podvlč. Ak sa povie Podvlč — tak si každý hneď predstaví divadelnú scénu, hercov, jednoducho dobré divadlo.

Už samotný vstup do dedinky bol pre mňa príjemným zážitkom. Na komíne jedného z domov som uvidela hniezdo bocianov a na ulici sa hrať veľa detí. Bocian vráj znamená symbol nového života. Hovorí sa, že kde sídlí bocian, tam sa rodí nový život — tam sú deti a kde sú deti, tam je i láska a to je dobre, tak to má byť. Láska spája

Ľudi, tvorí rodinu a viac rodín tvorí spoločstvo. Takýto je aj Podvlč, rázovitá slovenská obec. Jej obyvatelia sú jednoduchí, veľmi srdieční a úprimní a čo je úplne samozrejme — veľmi pracovití. Kto má čo len malú záhradku vie, čo to dá sil a námahy, aby sa v nej niečo urodilo.

Viem, že nič nového som neobjavila, je to stará, známa skutočnosť, lenže mnohí z nás si to čoraz menej uvedomujú. To nie je len osem hodín a padla, pracovná doba je prakticky neshraničená. Ročník vstáva za tmy a liha za tmy. Napriek tomu sa krajania z tejto, ale aj iných obcí Oravy a Spiša venujú, popri svojich každodenných povinnostach čisto aj kultúrnej činnosti. Usporiadávajú rôzne podujatia, kde vystupujú so svojimi kapelami, súbormi, pripadne divadelnými kružkami. Takýto divadelný krúžok majú aj naši slovenskí spoluobčania v Podvlči. Patrí k najlepším ochotníckym krúžkom našej Spoločnosti. Môže sa pochváliť mnogými úspechmi, uznaniami a cenami. Jej členovia sú poväčšine starší rodiči, ale je i niekoľko mladších. Toto všetko som sa dozvedela pri rozhovore s vedúcou krúžku Máriou Gribáčovou a s Genovévou Prilinskou, ktorá spolu so svojím manželom sú veľkou oporou tohto krúžku. Ako perličku uvediem, že práve 20. júla, teda v deň, kedy som bola v Podvlči, manželia Prilinskí mali 22. výročie svadby. Na otázku, ako budú oslavovať toto svoje výročie paní Genovéva mi povedala veľmi jednoducho: „Je sobota a veľa roboty, tak akéž oslavovanie, nedá sa.“ Ja som podotkla, manžel dá pusu a kvietok. Paní Prilinská sa na mňa usmiala a prisvedčila. Bude to jednoduché uznanie muža žene, ale o to krajie a úprimnejšie. Ešte by som chcela podotknúť, že v rodine Prilinských vyrastajú štyri zdravé krásne deti. Všetci vedia po slovensky a sú vedení k slovenskému národnému povedomiu.

Dalšou členkou súboru, veľmi aktívnu a talentovanou, je Kristína Gribáčová, ináč kultúrna inštruktorka Spoločnosti na Orave. Je to mladá žena, ktorá okrem domácnosti, práce na poli a v domácnosti, vychováva ešte tri malé deťurovky. V rozhovore s ňou som nadobudla presvedčenie, že ak budeme mať takýchto mladých Ľudí viac, ktorí sa s takým nadšením a zápalom budú venovať krajanskej kultúrnej činnosti, nemusíme mať do budúcnosti o nich žiadne obavy. Poznamenajme, že štvrta členovia tohto súboru boli tento rok na choreografickom kurze v Moravanech: Barbora Gribáčová, Jozef Gribáč, Lucina Pieroneká a Andrej Pieronek. Aj to sveči o talente a agilnosti Podvlčanov. Zároveň je to určitá záruka kontinuity a divadelníctva v Podvlči.

S hrej Potopa, Kamenný chodníček a ďalšími v starom, ale i v novom naštudovaní súbor úspešne vystupoval na mnohých podujatiach. Taktôľ bolo napr. pred dvoma rokmi vo Varšave počas Týždňa kultúry národností menší. Napsosledy s Kamenným chodníčkom úspešne absolvoval zájazd na Slovensko, kde vystupoval v Oravskom Veselom a Oravskej Polhore. Vlani či predviali boli Podvlčania zvlášť aktívni — krajanom na Orave a Spiši, no a na Slovensku predviedli vyše 30 predstavení.

V Palárikovej Rakovej, tak ako predchádzajúce roky, sa uskutočnila slovenská prehliadka ochotníckych divadelných súborov s inscenáciami pôvodnej slovenskej dramatickej tvorby. Jej poslaním je podnecovať ochotnícke divadelné hnutie, umožňovať konfrontáciu tvorivej umeleckej práce, predstavovať verejnosti najzaujímavejšie inscenácie slovenských autorov, pestovať národné povedomie, úctu k hodnotám a lásku k rodinnému jazyku. Tohočrnu účasť divadelného súboru z Podvlči na Palárikovej Rakovej navrhla Matica slovenská — Ústav pre zahraničných Slovákov, ktorý je spoluorganizátorom tohto významného podujatia.

Mne neostáva nič inšie, len touto cestou popriat za redakciu našho časopisu divadelníkom z Podvlč mnoho sú do ďalšej činnosti a veľa úspechov na jubilejném XXV ročníku Palárikovej Rakovej.

EVA MATISOVÁ

KTO**PROTI KOMU?**

Keď si prečitate titulok, bude sa vám zdať čudný, ale podľa mňa je všedný, ako nás život. Slovenské poriadky hovorí, že milčanie, aj keď nanútené, bolo zlatom v totalitnom režime, keď bola cenzúra, ktorá držala na uzde všetky prejavy nespokojnosti, aby vraj neškodili socializ-

mú. Dnes je už ináč, vychádza veľa časopisov, vznikajú mnohé organizácie, ktorých členovia majú rôzne názory a môžu ich vyjadrovať. Je to demokracia, ktorá aj nám umožňuje slobodne písat.

V prostredí, kde žijeme, máme svoju organizáciu — Kultúrno-sociálnu spoločnosť Čechov a Slovákov v Poľsku. Bola založená už v roku 1947, ale štátne úrady ju uznali až v roku 1958. Spoločnosť prešla dlhú, trnitu cestu a jej členovia neboli v or-

ganizácii preto, aby získali pre seba nejaké výsady, ale aby bránili našu menšinu a jej národné povedomie. Napriek všetkému naša Spoločnosť pretrvala a o niekoľko rokov bude oslavovať svoje polstoročie. Po celý čas vyuvíjala kultúrnú činnosť, kultivovala naše zvyky a obyčaje, povzbudzovala národnú uvedomenosť a krajanskú aktivitu a nadzviazala spoluprácu s inými, podobnými organizáciami.

Iné organizácie nepretrvali. Ani tá, ktorá nám vybojovala demo-

kraciu. Rozpadla sa na niekoľko menších organizácií s osobitnými, odlišnými programami. Tažko sa v nich vyznať, ktorý je lepší a aký majú cieľ. Je to všetko veľmi zložité.

Ja sa však vrátim k našim začiatkom. Vtedajšie časy boli tak isto zložité. Medzi Ľudmi bolo veľa nedôvery. Akoby aj nie, ved' napr. v štátnom aparáte na okrese a nižšie boli Ľudia pôsobiaci proti našej národnostnej menšine, boli tiež v státe bezpečnosti, ako aj v cirkevných kruhoch a

napokon medzi t.zv. lesnými chlapcami, ktorí v tamtých časoch šarapatili na našom území a ktorí mali svojich informátorov v našich obciach. Tí im hovorili, komu by mali zobrať kravu, ktorú ale aj život preto, lebo vraj pomáhal strane alebo boli aktívny Slováci. Napriek vraždám dnes im chceť stavať pomníky (napr. Ognovi), kedže vraj pracovali pre dobro národa a vlasti. Niektorí z nich ešte žijú a krajania by ich mohli prstom ukazat. Na krivdy ľahko zabudnú.

Dnes, v rámci demokratického procesu vznikajú rôzne kluby a organizácie, ktoré si o.i. kladú za cieľ lásku k danému územiu a utužovanie priateľstva medzi ľuďmi. Ale samotné umiestnenie v stanovach takých úloh a neskôr ich neplnenie podľa mňa, podvážuje zmysel existencie organizácie. U nás na Spiši vznikla pred rokom takáto organizácia, ktorá však namiesto toho, aby rozširovala členskú základňu a v súlade so stanovami upevňovala priateľstvo medzi ľuďmi, vyvíja podvratnú činnosť. Snaží sa nasilu presvedčiť krajanov, že sa narodili ako Poliaci. Sama chce rozhodnúť o ich národnosti. Komu má slúžiť takáto organizácia, keď máme žiť v slobodnom štátu, v demokratickom zriadení? Kto je proti komu? V nedávno podpisanej medzištátejnej zmluve medzi Poľskom a Nemeckom sa veda hovorí o právach národnostných menšíns, podobne ako v helsinskéj a kodaňskej dohode. Radil by som funkcionárom spomínanej organizácie aby si tiež dokumenty preštudovali a konečne si uvedomili, že v budúcej novej Európe každý národ bude mať rovnaké práva, ktoré musia byť plne rešpektované.

Často sa stretávam s argumentáciou, že vraj poľská národnosťná menšina žijúca v našej starej vlasti — Česko-Slovensku nemá žiadne práva, nedostáva dotácie od štátu, nemá školy, časopisy, nemá svojich zástupcov v Národnom zhromaždení atď. Viem, že to nie je pravda, a bol by som rád, keby Život uverejnil konkrétné čísla a fakty týkajúce sa pomoci a starostlivosti Česko-Slovenska o poľskú národnostnú menšinu.

A.B.

NAŠI STUDENTI PÍŠU

STRETNUTIE KRAJANSKÝCH STUDENTOV

V Bratislave na Štefaníkovej ul. vzniklo Krajančské múzeum, ktoré pracuje pod vedením Matice slovenskej. Zameriava sa na organizovanie monosemantickej výstav prác krajančských tvorcov a súčasne pripravuje stálu krajančskú expozíciu.

26. júna tr. sa v priestoroch múzea konalo stretnutie krajančských studentov z Poľska, Juhoslovie, Maďarska a Rumunska s vedením Matice slovenskej. Na stretnutí nás predsedal Matice slovenskej oboznámiť s činnosťou tejto inštitúcie, ktorá povzbudzuje povedomie národa, podporuje Slovákov žijúcich vo svete a upevňuje ich národné povedomie.

Zdôraznil zároveň, že členmi Matice by sa mali stať i zahraniční Slováci a zaželal nám veľa sily úspechov v štúdiu a osobnom živote. Odpovedal tiež na mnohé otázky študentov.

Riaditeľ Ústavu pre zahraničných Slovákov dr. Ján Bobák hovoril o poslaní studentov a ich úlohe v šírení slovenčiny medzi krajanmi. Zároveň sa obrátil na nás o pomoc v zbieraní a doplnovani zberok z krajančského prostredia pre novozaložené múzeum.

Stretnutia sa zúčastnila i pracovníčka ministerstva školstva SR dr. Veselá, ktorá nás oboznámiла s podmienkami a aktuálnym stavom krajančských študentov na Slovensku. Je ich spolu 102. Hovorila tiež, že v súvislosti s ľažkostami, aké majú uchádzači o štúdia s odbornou terminológiou, bude sa pre nich organizovať ročný jazykový kurz za účasti popredných slovenských lektorov. Po takomto kurze by potom študenti mohli absolvovať prijímacie skúšky do prvého ročníka vybranej vysokej školy. Keď ide o sociálne zabezpečenie študentov má sa vraj vytvoriť osobitný štipendijný fond, na ktorý bude prispievať nielen škôlsto, ale aj iné rezorty.

Podľa mojej osobnej mienky organizovanie dodatočného jazykového kurzu je pre väčšinu študentov zbytočné, a len zvyšuje náklady na štúdium. Vedľa našich uchádzačov sa už doma v školách učia slovenčinu a ovládajú ju.

Stretnutie krajančských študentov bolo zaujímavé a má sa v budúnosti zopakovať. Ešte zopakujem výzvu Matice slovenskej ku krajanom, ktorí majú nejaké pamiatky a chečeli by ich venovať muzeu, nech píšu na adresu: Krajančské múzeum, Štefaníkova ul. 25, 811 05 Bratislava.

MARTA PIVOVARČIKOVÁ

ALOJZ ŠPERLÁK NEŽIJE

17. júla 1991 nás navždy opustil jeden z najzaujímavejších činiteľov našej Spoločnosti, krajan ALOJZ ŠPERLÁK z Jablonky. Odišiel od nás statečný človek, plný obetavosti, ktorý celý svoj život spojil s našim krajančským hnutím, najmä na rodnej Orave.

Narodil sa v roku 1924 v chudobnej slovenskej rodine Karolíny a Karola Šperlákovcov ako najstarší zo šiestich súrodencov.

ODIŠLA OD NÁS

Dňa 7. júla 1991 umrela v Kacvine vo veku 89 rokov krajančka

MARIA SOJOVÁ
rod. Špernogová

Zosnulá bola najstaršou obyvateľkou obce a dlhorôčnou členkou našej Spoločnosti. Odišla od nás vzorná krajančka, dobrá maľka a babička. Celej rodine vyjadrujeme hlubokú sústrat. Čest jej pamiatke!

MS KSSCaS v Kacvine

Dobre poznal, čo je to bieda a od najmladších rokov musel tvrdie pracovať na svoje živobytie. Po vypuknutí vojny, keď mal sedem až osiem rokov, musel odísť na tri roky na nútenej práce do Nemecka. Po vojne pracoval začas v Československu, no keď sa dozvedel o vzniku prvých krajančských spolkov, okamžite sa vrátil do svojho rodu a aktívne sa zapojil do organizačnej práce. Hneď si získal veľkú dôveru krajanov, ktorí ho už na prvej schôdzi novovytvoreného oravského obvodného výboru zvolili najprv za tajomníka a neskôr na dva roky i za predsedu OV.

Prvé povojsnové roky na Orave neboli ľahké, najmä pre tamojších Slovákov, ktorí za svoje národné cítanie museli hodne vytrpieť. Mladý, vtedy len 24-ročný Alojz Šperlák dobre obstál v tejto tvrdnej krajančskej skúške. Vynikol najmä iniciatívou, chápaním krajančských potrieb, organizačnými schopnosťami a ďalehosiahlym myšlením. Významne sa zaslúžil o rozvoj slovenského vyučovania na Orave a patril k hlavným iniciátorom a spoluorganizátorom slovenského licea v Jablonke otvoreného v r. 1951. Neskôr sa stal členom výboru pre výstavbu novej budovy licea aktívne sa podieľal na všetkých s tým spojených podujatiach a začas bol aj vedúcom stavebných prác. Nezanechal pritom ani krajančskú kulturnú činnosť. V rokoch 1955-56 ako organizačný inštruktur OV na Orave pomáhal zakladať folklórne súbory a divadelné krúžky a organizovať kultúrne podujatia.

Ako znamenitý organizátor, obetavý činiteľ, dôsledný vo svojej práci, tešil sa Alojz Šperlák veľkej dôvere krajanov z celej Oravy. Dlhé roky zastával funkciu podpredsedu a od roku 1979 i predsedu Obvodného výboru KSSCaS na Orave. Bol jedným

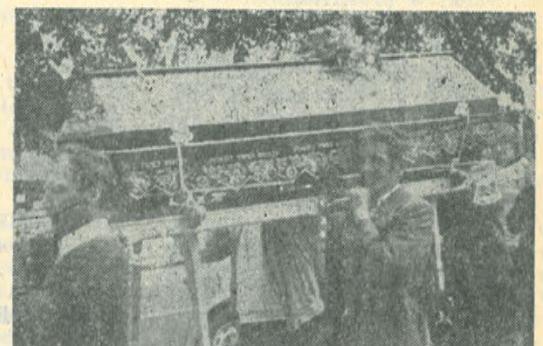
z mála krajanov, ktorí sa zúčastnili všetkých doterajších zjazdov našej Spoločnosti. Od začiatku bol členom najprv Ústredného výboru, potom predsedníctva UV na VI. zjazde Spoločnosti ho delegáti zvolili za predsedu Hlavnej revíznej komisie a na VII. zjazde za podpredsedu Ústredného výboru KSSCaS. Keď mu už zdravie prestávalo slúžiť a znešomnilo aktívnejšiu činnosť, vďačne náraďa ho v roku 1989 pociťili doživotným titulom čestného predsedu OV KSSCaS na Orave.

Krajan Alojz Šperlák bol zároveň obetavým spoločenským činiteľom a spoluorganizátorom družstva Rožnicka svojpomoc v Jablonke. Aj tu sa dal sponzor ako človek, ktorý vie mûdro, rozvážne a hospodársky myslieť. V rokoch 1949-52 bol dokonca predsedom gminného družstva RS a neskôr, ako dobrý odborník, až do odchodu do dôchodku v r. 1989 pracoval v družstve vo viačerých zodpovedných funkciach. Bol nositeľom medaily našej Spoločnosti Za zásluhy pre KSSCaS, Zlateho kríža za zásluhy a viačerých vyznamenaní za rozvoj družstevníctva.

19. júla sa na miestnom cintoríne v Jablonke konal pohreb zosnulého krajanča Alojza Šperláka. Na poslednej ceste Ho pohrebu pri rodine bola odprevadžiť i delegácia Ústredného výboru našej Spoločnosti, redakcie Života a početná skupina krajanov z Oravy a Spiša. V mene všetkých sa so zosnulým rozlúčil a pripomíneil jeho životnú cestu i zásluhy pre krajančské hnutie tajomník UV KSSCaS LUDOMÍR Molitoris.

Našu organizáciu a celé krajančské hnutie postihla veľká strata. Odišiel od nás vzorný a obetavý krajan, schopný funkcionár a dobrý, statočný človek, ale jeho meno zostane navždy v našich spomienkach. Čest Jeho pamiatke!

JÁN ŠPERNOGA

Zábery z pohrebu.

Zvieratá neskoro na jeseň

Po období letného kŕmenia na pastvinách prežívavce by mali byť v dobrej forme. Hlavným ohrozením na jeseň sú chladné rána a večery a dokonca mráziky. V súvislosti s tým treba oneskorovať ranné vyháňanie zvierat na pašu až kým nevysechnie resa. Rano, pred odchodom zvierat na pastvinu, treba im dať trochu sena alebo dokonca slamy, ktorá už zabezpečí žalúdok pred studenou trávou.

Na jeseň dosťávajú zvieratá aj mnoho okopanín. Keď ich však zle podáme, môžu tak tiež ohrozíť zvieratá. Okopaniny, ako aj skrivené opadané ovocie, musia byť napr. veľmi dobre rozdrobené alebo podávané vcelku. Najhoršie je podávanie veľkých kusov, ktoré môžu spôsobiť zadlavenie, zapchanie hltana a u prežívavcov vzdutie.

V období prechodu z vypásania na maštálne kŕmenie treba kontrolovať stav ratic a v prípade potreby ich upraviť.

Jednou z najdôležitejších jesenných práce je likvidácia parazitov u zvierat. Najčastej-

šim parazitom u dobytka je motolica a u oviec pásomnica. Zvieratá, u ktorých sme nezničili parazity, horšie využívajú krmivá, čo sa prejavuje v menšom prírastku dokonca o 20-30 percent.

Pred zimou je tiež dôležitá príprava miestnosti pre zvieratá najmä pre prežívavcov. Skôr ako zvieratá vziajme do maštala, musíme ju mechanicky vyčistiť a potom zabezpečiť pred infekciami dôkladným dezinfekčným spôsobom. Dobrým, lacným a pomerne účinným spôsobom je termická dezinfekcia čiže obliekanie miestnosti vriacou vodou. Treba tiež opraviť pokazené strechy, lebo vlnký vzduch je veľmi nebezpečný pre prežívavcov. Zvieratá musia mať teplé a suché miesto na ležanie.

Najdôležitejším úkonom pri ošipaných na jeseň je likvidácia parazitov, čistenie a dezinfekcia chlievov.

Pre kone v prechodnom období zavádzame do krmív mladé obilné zrno. Môže to byť nebezpečné, keďže pri náhlom zavedení zrna môže dôjsť k ochoreniu zažívacieho traktu

a ostrému vzdutiu. Zvieratá si musia postupne zvykať na kŕmenie mladým zrnom, preto začíname veľmi malými dávkami zmiešanými so starým zrnom.

Na jeseň je stále menej poľných prác, konečne sú stále dlhšie v maštali, čo im môže hrozíť ochvatom. Istým zabezpečením sú denné prechádzky, vypúštanie koní na výbeh alebo na dvor. Ak koňa berieme do práce, treba ho postupne rozmásiť a prácu začínať krokem. Prudká námaha je pre koňa veľmi nebezpečná.

Ničenie parazitov a dezinfekcia kuríkov sa odporúča aj u hydin. Na jeseň možno u sliepoč umele predĺžiť vyššiu nosivosť z letného obdobia. Stačí umele predĺžiť deň zažímaním svetla v kuríne do 21. hodiny, čím sa zvýší využitie krmív a nosivosť zostane na takej úrovni, ako v lete. Možno používať žiaricu, ktoré zahrievajú kurína a súčasne pôsobia baktericidne, stačí však použiť obyčajnú žiarovku.

Na jeseň sa treba zásobiť všetkými vitamínovými a minerálnymi prídatkami pre všetky druhy domácich zvierat. V zimnom období sú krmivá oveľa chudobnejšie, preto vitamínové a minerálne prídatky sú nevyhnutné, najmä pre mladé zvieratá, tehotné a kŕmiacie matky.

6. Možnosť využitia nakazených a poškodených zemiakov (okrem hníjúcich).

Metóda prípravy siláže zo surových zemiakov vyzerá nasledovne:

1. silážovaná masa by mala obsahovať: 75 percent surových zemiakov, 15 percent žitného alebo iného obilného šrotu (za predpokladu, že 1/3 tohto množstva bude žitný šrot), 10 percent pšeničných otrub;
2. ako stabilizačný prídatok sa používa kŕmna alebo kuchyňská soľ v množstve 2 kg na tonu silážovanej masy v podobe voľného rozloku (2 kg na 10 lit. vody);
3. siláž môžeme robiť v typických silážnych jamách alebo v zemných jamách:
 - a) betónová silážna jama alebo zemná jama (pripravená podľa vzoru normálnej silážnej jamy) by mala mať tvar obráteného lichobežníka. Napr.: horná šírka — 1,5-2 m, šírka dolná 0,75-1 m, hĺbka 1-1,2 m (celkové silážna jama by mala byť úzka a dlhá),
 - b) takéto silážne jamy možno deliť na jednotlivé časti, čím možno zlepšiť kvalitu siláže a predĺžiť jej trvamlosť,
 - c) odporúča sa používať prehlbené silážne jamy (možno lepšie sťačiť silážovanú masu);
4. v technike prípravy siláže podstatnú úlohu odohráva vyplachnutie zemiakov, ich rozdrobenie na malé kúsky (1-2 cm) a

vymiešanie s komponentmi, o ktorých sme písali.

Spôsob prípravy silážnej jamy:

1. vyložiť dno fóliou (alebo silážnym papierom);
2. uložiť na dne 10-centimetrovú vrstvu pliev alebo sečky;
3. naložiť na ňu 25-30 cm vrstvu zemiakov;
4. poliať zemiaky soľným rozlokom;
5. posypať pšeničnými otrubami a potom obilným šrotom.

Všetky uvedené zložky (okrem sečky alebo pliev) treba veľmi dôkladne vymiešať (napr. dvakrát prehodiť vidlami). Nakoniec posypávame 3 cm vrstvu sečky a všetko solidne stláčame (najmä v rohoch).

Podebne robime s ďalšími vrstvami suroviny, až kým sa silážna jama nenaplní. Poslednou činnosťou je prikrytie silážovanej masy 10 cm vrstvou pliev alebo sečky a veľmi solídne sťačenie (kolesami traktora a pod.). Vrchná časť silážnej jamy by mala vyčnievať asi 30 cm nad okrajmi, na ktoré naložíme fóliu, prikryjeme ju zemou alebo sťačíme ľažkami predmetmi. Proces silážovania trvá asi osem týždňov. Orientačne sa uvádzia, že 2 kg tejto siláže s prídatkom 0,1 kg Prowitu sa rovná 1,3 ovsenej jednotky a 120 g bielkovín.

Pri kŕmení treba nutne dodržiavať 14-denné adaptačné obdobie, tzn. začínať kŕmenie malými dávkami siláže a postupne ich zväčšovať.

núté pri konci výkrmu spôsobujú nielen rozklad tuku, ale zároveň zväčšujú masu tela a zlepšujú prírasiaky. Keďže protílátky sú špecifické pre každý druh zvierat, nebudú mať vplyv na organizmus spotrebiteľa. Dodačným zabezpečením je fakt, že sa rozkladajú počas varenia.

šením presťahovať kravu na nové miesto, ktoré nepozná. Každá zmena miesta spôsobuje zníženie dojivosti. Väčšinu kráv možno ľahko prisúsiť, ale s niektorými sú veľké ťažkosťi. Takéto kravy treba začať prisúšovať o dva týždne skôr.

* * *

KOĽKO JADERNÝCH KRMÍV DENNE? Dojnice sa obvykle kŕmi dvakrát denne a zakaždým by mali dostať primerané množstvo jaderných krmív. Jednorázové podávanie celej dennej dávky krmív je veľkou chybou. Keďže kravy dojime dvakrát denne, jaderné krmivá im dávame počas dojenia. V tom čase krava môže zožrať priemerne 2 kg šrotového budu, 3,5 kg granulovaného krmiva. Teda denne môže zožrať 5-7 kg jaderných krmív. Vyše osemkilogramovú dennú dávku treba teda deliť nie na dve, ale na viac porci. V opačnom prípade sa staží lenien

látková vymena, ale — bez ohľadu na správne zloženie krmivo-výnevej dávky — môže dôjsť k po-klesu obsahu tuku v mlieku.

Táto poznámka sa týka predoškým farmárskych podmienok kŕmenia kráv s vysokou dojivosťou, kde je tak vysoký podiel jaderných krmív zdôvodnený nie len z fyziologického ale aj ekonomickeho hľadiska. Podľa nás tieto zásady by však mali dodržiavať všetci rolníci.

* * *

NOVÁ METÓDA ZÍSKAVANIA CHUDÉHO MÁSA. Britskí vedci vypracovali zaujímavú metódou, ktorá umožňuje získavať chudé mäso u kŕmených zvierat. Získali protílátky, ktoré rozkladajú tuky. Prvé výskumy na poľianoch dokázali, že tukové buňky sa rozkladajú za hodinu po vstreknuté protílátok. Vedci vyrobili osobitné protílátky pre ošipané, ovce, dobytok a hydinu. Zistili, že tieto protílátky vstrek-

VÍTAMÍN A ZVYŠUJE PLODNOST. Vedci z univerzity v Severnej Karoline (USA) zistili, že injekcie vitamínu A majú príznivý vplyv na plodnosť ošipaných. Keď ošipaná dostáva viac tohto vitamínu než to vyžaduje jej organizmus, jej vrh sa zväčší o jedno prasa. Vitamínové injekcie treba však dávať vo vhodnom čase — prvú pred krytím, druhú v období 15 dní po krytí. Vedci vypočítali, že dodatočné náklady spojené s podávaním vitamínu A budú vyššie asi o 1 dolár na prasnicu, ktorý dodatočný zisk dosiahne asi 22 dolárov.

ZELENA KRONIKA

KEDY PRISUŠOVAT KRAVU? Treba s tým začať asi osem týždňov pred oteleňom a zároveň kravu intenzívne kŕmiť. Kravu dávame krmivinové dávky zodpovedajúce výrobe 15-20 litrov mlieka čiže 12-14 krmivových jednotiek a 1200-1500 g bielkovín. Obdobom prisúšania začína výchova teliat ďalej v matkynom lone, ako aj príprava kravy na novú, vyššiu laktáciu (vylučovanie mlieka). Kravu prisúšame tak, že jej prestávame dávať mliekopudné krmivá a zmenšujeme množstvo podávanej vody. Namiešame sena jej dávame ovosenú slamu, ktorá má prisúšovaciu tendenciu, prechádzame na jedno dojenie denne a po troch dňoch úplne prestávame dojiti. Dobre je pred prisú-

WĘTERYNARZ

MORZYSKO U KONI

Morzyska są schorzeniami żołądka i jelit, charakteryzującymi się silnymi i gwałtownymi bólami. Przyczyną morzyska najczęściej jest przekarmianie, nieregularne zadawanie karmy, skarmianie roślin łatwo fermentujących, jak na przykład zroszone lub zbierana po deszczu konicyna, karmy nadpusznej, zmarniętej i spleśnieialej lub zanieczyszczonej ziemią. Podawanie koniom nie przyzwyczajonym pasz łatwo pęczniejących i trudno strawnego jak jęczmień, groch, kukurydza oraz pojenie zimną wodą koni zgryzanych może również spowodować morzysko. Bardzo niebezpieczne jest także skarmianie nieświeżej, zwiedlej zielonki. W okresie sianokosów morzysko powstaje dość często wskutek karmienia koni świeżym sianem, a w okresie żniw — zbyt świeżym ziarnem. Czasem morzysko występuje wskutek nagłego ożyczenia konia spocnego, stojącego po pracy bez ruchu. Jednym z pierwszych objawów morzyska jest utrata apetytu, koń stoi smutny, ogląda się na boki, grzebie przednimi nogami, często przestępuje z nogi na nogę. Przy silnych bólach konie pokładają się, tarzają, stękażą, często napinają jak do oddania moczu i kału, czasem przysiadają na tylnych nogach. Często obserwuje się przy morzysku wyskleplenie slabizny oraz silne wzdziecie całego brzucha.

W początkowym okresie choroby koń oddaje kał częściej niż zwykle, ale z trudem i w małych ilościach. Później następuje zatrzymanie kału a czasem biegunka. Po przyłożeniu ucha do brzucha konia słyszy się głośniejsze albo słabsze niż zazwyczaj szmery, jak gdyby przelewanie, towarzyszące pracy jelit. Całkowita cisza jest objawem niepomyślnym. Po ustąpieniu bólu koń, który dotyczył kładł się, a nawet tarzał, uspokaja się iaczyna skubać trawę lub sięgać po siano. Jeśli jednocześnie słyszy się prawidłowe szmery jelitowe, jest to dowodem powrotu do zdrowia. Jeśli brak prawidłowych szmerów w brzuchu, ustąpienie bólu wcale nie świadczy o przejściu choroby, czyli o wyleczeniu. Przy pęknieniu żołądka i jelit, koń również uspokaja się, ale jest to spokój pozorny, poprzedzający śmierć. Konь stoi wówczas nieruchomo, pojawiają się drżenia mięśni, występują zimne poty, po czym wrótce koń pada. Przy zapaleniu otrzewnej, koń ustawia się często jak do oddawania moczu, jednak odaje go niewiele. Nie słychać przy tym szmerów jelitowych, a uciskanie brzucha sprawia zwierzęciu ból, gdyż ogląda się wówczas na boki, usuwa spod uciiskającej ręki i bije nogami. Konь chory na morzyska może wyzdrowieć po kilku godzinach, ale zdarza się że choruje kilka dni i dłużej. Czasem choroba zaczyna się gwałtownie, przebiega szybko i kończy się śmiercią już po paru godzinach. Zdarza się to przy ostrym rozszerzeniu żołądka, wzdecie i skreście jelit. Konia chorego na morzysko nie

wolno pędzić kłusem, można go wolno przeprowadzać, nie zawsze jest to jednak konieczne. Jeśli zachowuje się spokojnie, należy go wprowadzić do stajni i pozwolić mu się położyć. Jeżeli koń zachorował w drodze, a do domu jest daleko, należy wprowadzić go do najbliższej zagrody. Konia chorego nie wolno mączyć, ponieważ osłabia to jego serce, jeśli nie chce iść dalej, nie wolno go do tego zmuszać. Pędzenie kłusem przyczynia się do utraty sił, podczas gdy w czasie choroby siły te są zwierzęciu bardzo potrzebne do jej zwalczania. W stajni stanowisko należy oczyścić, wysiąść obficie stoma, żeby koń mógł swobodnie leżeć. Nie należy koniowi bronić kładzenia się gdyż często leżąc mniej cierpi. Nie wolno natomiast pozwolić mu na gągle i gwałtownie rzucać się na ziemię, gdyż przy wzdeciaach może to spowodować pęknienie żołądka i jelit. Po zauważeniu pierwszych objawów morzyska, trzeba nie zwlekając zaprowadzić konia do lecznicy (powolny ruch mu nie zaszkodzi), lub wezwać lekarza na miejsce. Do przybycia lekarza, nie należy samemu zadawać żadnych leków. Środek zastosowany w jednym przypadku morzyska jako skuteczny, w innym nie tylko nie pomoże, ale nawet zaszkodzi. Jedyną właściwą i skuteczną pomocą, której można samemu udzielić, jest rozcieranie brzucha, boków i słabizn wiechciami słomy, a następnie okrycie ciepłą deską, można też zrobić lewatwy z ciepłej wody. Przy pierwszych objawach morzyska, należy usunąć ze żłobu karmę i nie dać koniowi nic do jedzenia.

Resztek karmy, którą koń jadł przed zachorowaniem, nie wyrucać, lecz pozostawić do zbadania przez lekarza. Chorego konia zwalnia się całkowicie od pracy, a po wyzdrowieniu nie używa się go do ciężkiej pracy, ponieważ morzysko powoduje zazwyczaj silne osłabienie całego organizmu, zwłaszcza serca. Morzyska można uniknąć przez prawidłowe żywienie, użytkowanie i pielęgnowanie konia. Po przebyciu choroby przez jedną dobę nie podaje się koniowi paszy (można podać tylko trochę siana), a przez następne trzy dni początkowo żywia się karmą lekką strawną (słodkie siano ląkowe, marchew, otręby pszenne, odwar siemienia linianego) stopniowo przechodząc na normalne żywienie. W celu dokładniejszego poznania postaci morzyska powadam poniżej opis kilku najczęstszych występujących rodzajów tej choroby.

Ostre rozszerzenie żołądka — Jest to jedna z najczęstszych postaci morzyska. Występuje ono u koni karmionych nieregularnie i wskutek głodu jedzących łapczywie, u koni żywionych niedostatecznie, a przez to słabych, jak również u ozdrowieńców. Ostre rozszerzenie żołądka występuje także po skarmieniu pasz/zepsutych (stęchłe otręby, zmarznięte ziemniaki, spleśniała karma). Częsta przyczyną ostrego rozszerzenia żołądka już użycie konia do pracy bezpośrednio po obfitym nakarmieniu.

e.d.n.

HENRYK MĄCZKA

PRAWNIK

ZASILKI DLA RODZIN ŻOŁNIERZY

Od lat już obowiązuje przepis, który mówi, że członkom rodzin żołnierzy odbywających zasadniczą służbę wojskową przysługują zasiłki miesięczne (art. 131 ustawy o powszechnym obowiązku obrony — tj. Dz.U. nr 130 z 1988 roku z późniejszymi zmianami). Zasiłki wypłaca się rodzinom żołnierzy uznanych za jedynych żywicieli rodzin. Podstawa obliczania świadczeń jest najniższe wynagrodzenie przysługujące pracownikom za pełny miesięczny wymiar czasu pracy, ustalone przez ministra pracy i polityki socjalnej.

Zasilek wynosi 100 proc. tego wynagrodzenia dla jednej osoby, 85 proc. dla drugiej, i dla każdej następnej osoby po 75 proc. Zasiłki wypłaca się za okres od dnia wcielenia do jednostki do dnia zwolnienia ze służby wojskowej. Przy określaniu wysokości należnych zasiłków przyjmuje się następującą kolejność osób uprawnionych: żona, pierwsi dziecko, kolejne dzieci, inni członkowie rodzin.

Istnieje jeszcze jedna forma zasiłków miesięcznych. Są to zasiłki z tytułu przyczyniania się żołnierza do utrzymania członków rodziny, którzy uzyskują do-

chody lub pobierają emeryturę czy rentę. W takich przypadkach zasiłki miesięczne stanowią różnicę między sumą zasiłków obliczonych dla tych osób, a sumą uzyskiwanego przez nie dochodu czy emeryturę lub rentę. Te sprawy normuje rozporządzenie Rady Ministrów, którego tekst jednolity ogłoszono w Dz.U. nr 5 z 1986 r. poz. 32 (zmiany Dz.U. nr 30 z 1988 r.).

Pozostaje jeszcze ustalić kto jest jedynym żywicielem. Tu trzeba odesłać do rozporządzenia Rady Ministrów z 11 grudnia 1989 r. (Dz.U. nr 68). Zgodnie zaś z ustawą z 17 maja 1990 r. o podziale zadań i kompetencji pomiędzy organy gminy a organy administracji rządowej (Dz.U. nr 34 z późn. zm.), zadaniem zleconym organów gminy jest wypłacenie zasiłków miesięcznych członkom rodzin żołnierzy.

Powolane wyżej rozporządzenie Rady Ministrów ustala, kogo uważa się za członka rodziny pozostającego na utrzymaniu żołnierza: żonę uznaje się za pozostającą na utrzymaniu poborowego, jeżeli wychowuje chociaż jedno z dzieci lub rodzeństwo poborowego w wieku do lat 8 i z tego powodu nie uzyskuje dochodów, lub jeżeli nie pracuje zarobkowo, bo odbywa studia dziennie lub uczy się w innej szkole w trybie stacjonarnym.

Rodzice i dziadkowie pozostają na utrzymaniu żołnierza, jeżeli ukończyli 65 lat (mężczyzni) i 60

lat (kobiety). Jeżeli zaś są kombatantami, inwalidami wojennymi lub wojskowymi, granice wieku obniża się o 5 lat. Rodziców i dziadków uważa się też za pozostających na utrzymaniu poborowego, jeśli wychowują jedno z jego dzieci lub rodzeństwa w wieku do lat 8 i nie osiągają dochodu, a nie ma innych członków rodziny zobowiązanych do ich utrzymania.

WYŻSZE ODSZKODOWANIA

Począwszy od 17 czerwca, czyli od dnia opublikowania obwieszczenia ministra pracy i polityki socjalnej z 4 czerwca br. (MP nr 19), obowiązują wyższe kwoty jednorazowych odszkodowań z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych.

Za każdy procent uszczerbku na zdrowiu z tytułu stałego lub długotrwałego uszczerbku na zdrowiu, wskutek wypadku przy pracy czy choroby zawodowej, odszkodowanie wynosi 452 tys. złotych (ale w sumie nie mniej niż 1.707.000 zł).

Jeżeli poszkodowany zaliczony został do I grupy inwalidztwa, odszkodowanie wynosi 8.467.000 złotych. Za każdy zaś procent uszczerbku na zdrowiu z tytułu zwiększenia tego uszczerbku plac się 452 tys. zł.

Jeśli w wyniku wypadku czy choroby zawodowej pracownik

zmarni, odszkodowanie wynosi 42.269.000 złotych (gdy do odszkodowania uprawniony jest małżonek lub dziecko zmarłego) oraz 8.467.000 złotych z tytułu zwiększenia odszkodowania nalegnego na drugiego i każdego następnego uprawnionego. Gdy do odszkodowania mają prawo tylko inni (niż małżonek i dzieci) członkowie rodziny zmarłego, wynosi ono 21.155.000 zł i 8.467.000 złotych z tytułu zwiększenia na drugiego i każdego następnego uprawnionego. Odszkodowanie ustalone na 8.467.000 złotych, gdy równocześnie z małżonkiem lub dziećmi zmarłego prawo do odszkodowania mają inni członkowie rodzin.

Prawo do odszkodowania z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych nie zależy od żadnego dodatkowego ubezpieczenia w ZUS, a tym bardziej w PZU. Ustawa o świadczeniach z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych (tekst jedn. Dz.U. nr 30 z 1983 r.) mówi wyraźnie: „swiadczenia określone ustawą przysługują z tytułu wypadków i chorób zawodowych powstałych w związku z zatrudnieniem pracownika...”

Polecamy ten akt prawny prywatnym zakładom pracy, bo znamy przypadki, gdy odmówiono sporządzania protokołu wypadkowego, twierdząc, że „zakład nie ubezpieczył pracowników od niebezpiecznych wypadków”.

Gazda a zmok

ROZPRÁVKA ZO ZAMAGURIA

Siel raz gazda na jarmok predal pekné kone.
Dlhho nestál, ani hodinu nečakal, prišiel kupec a dojednali sa.
Taplí si do dlani a gazda v hrsti miesto uzdy hŕbu peňazí stiskal.
Predal kone, predal dobre, bič mu ostal v ruke.

— Ej, usmialo sa na mňa šťastie, — šľahol radostne bičom po zemi, až sa prach zakudil. Bič sa mu v tej chvíli na dve polovice zlomil a odtiaľ vyskočilo zmoknuté čierne kurča.

— Hop-čup, už som tu! — povedalo a skok gázdovi do vrecka.

— Nuž, keď chceš, aj ty si moje, — zasmial sa gázda a pohol sa domov.

Ked' prišiel domov a šírak si na klinec zavesil, čierne kurča vyskočilo z vrecka von:

— Hop-čup, tu je teplo!

— A toto je čo? — vraví žena gázdovi.

— Nepýtaj sa, len ho obriad', pri tvojich rečiach neobschne, — vraví gázda. — Na ceste som ho nasiel.

Žena dala kurča na pec a tam sa usalašilo, krídelka rozložilo a dobre sa vyhrialo. Od toho dňa len na teplom priepeku poskakovalo a pípalо. Žena ho dobre kŕmila, nešetrila zrnom a čerstvou vodcom a kurča pekne podráslo.

Raz sa kurča ozvalo:

— Hop-čup, gázdička, čo vám mám doniesť?

Gazdiná bola prekvapená, že kurča vie tak dobre rozprávať, ale mala roboty, tak len odvŕkla:

— Coby si mi mohlo doniesť, reku ak len kuracince!

Ani sa nastačila obzriet, a už mala pec plnú kuracincov. Až po samú povalu, veru tak.

Ked' gázdiná videla, ako kurča vláčilo kuracince, povedala si:

— Och, ty zázrak, a úžitok by si nenanarabilo?

A tak rozkázala kurčaťu:

— Teraz nanos peňazi, a viač ako kuracincov!

Len čo to povedala, kurča poskočilo hop-čup a navláčilo toľko peňazí, že gázdiná mala plnú nielen kuchynu, ale nasypalo aj do komory a na povalu, div trámy nepopraskali.

Tak gázda s gázdinou zbohatili.

Cô však po bohatstve, ked' sa čierneho kurčaťa nemohli striasi, stále im bolo v pätách.

— Len si na nás ludia jazyky brúisia, že nám zmok šťastie nosí. Nebude pokoj, kým nezmizne!

A kurčaťu sa veru preč nechcelo. Len čo sa gázda niekom vychystal, Šup! už mu sedelo vo vrecku. Veľmi to gazu mrzelo a skúšal znova a znova zmokaťa sa striast. Ale keď ho niekde vyhodil, tak vždy sa nazad vrátil.

— Hop-čup, už som tu!

Gázda ho zašil do vrecka a nechal v poli. Zmok naspäť dobehhol.

— Hop-čup, zas som tu!

Ked' ťa do pece hodili, zmok len z ohňa vyskočil a vraví:

— Hop-čup, gázdičko, ale som sa zohrial!

Nevedeli nič vymyslieť, tak sa gázdiná vybraťa na poradu k vedomkyni.

V Jendrušej gure sedí baba v diere, tam šla.

— Tu máš slaminy a mlieka, len poraď, keď si vedomkyňa!

Vedomkyňa za tie dary poradila.

Gázda si dal ušít súkenné nohavice, zmoka dal do vrecka a zanesol nohavice na krízne cesty.

Jedna cesta tam, druhá cesta inam, mnho ľudi po nich chodí. Niekoľko sa ulakomil na nové nohavice a zobrať ich aj so zmokom. Tam ich niekde na sebe vláči a zmok mu šťastie nosí, ak už neškopal.

Ja som to nebola, nemám ani zmoka, ani nové nohavice, ani peňazi. Ale rozprávku vám zadarmo poviem, kedy chcete...

Prváčka

Hudba a text: Vincent Šikula

Prváčci sú školáci, hej, hej, hej, majú v taške kočáčik,
ňam,ňam,ňam. Vedia tlieskať tapy, ľap, vedia dupať dupy, dup,
aj sa krútiť do kolieska, rášť rukami hore, hore a ko v hore dub

NAŠA FOTOHÁDANKA

Naša snímka predstavuje vynikajúceho poľského futbalového trénera, pod ktorého vedením poľskí futbalisti v r. 1974 na svetovom šampionáte v NSR vybojovali striebornú medailu a dva roky skôr titul olympijských majstrov. Istý čas pracoval v Grécku a dnes je šéfom Poľského futbalového zväzu. Napište nám jeho meno a pošlite do redakcie. Čakajú knižné odmeny.

* * *

V Živote č. 398/91 sme uviedli snímku Tiny Turnerovej. Knihy vyžrebovali: Lucyna Styrula z Veľkej Lipnice, Žofia Kapalková z Lapšanky, Bernadeta Pastušková z Kacvina, Agneša Lukášová z Krempach a Vojtech Gronský z Nedeca.

Proč netopýr líta v noci

Kdysi dávno létal netopýr ako ptáci od ranného rozbresku do setmění. Ale stalo se, že uhoďla příliš krutá zima. Netopýr se roztrášil až k pláče. Uviděl ho král ptáků, orel, a zeptal se ho, proč pláče. „Je mi zima, protože nemám peří jako ostatní ptáci,“ odpověděl netopýr. Orel se zamyslil a pak poručil ptákům, aby každý dal netopýrovi jedno peře. Když si netopýr vzal na sebe péra všech ptáků, hned pocíklal, už mu nebyla zima, a navíc byl tuze krásný. Svitil barvami jako nejpestřejší kolibřík, jako nejkrásnější rajka. A byl pyšný jako páv. S ostatními ptáky už ani nepromluvil, dokonce ani s tím pávem. Jen roztáhal křídla, poletoval sem a tam zhližel se v túních a studánkách. Jiným zvířatům se zase chlubil, že je teď nejkrásnějším ptákem na zemi a že se jistě stane brzy králem všech ptáků. Vypravili se tedy ptáci k orlovi a stěžovali si na netopýra, že se chlubí jejich peřím. Orel ai netopýra zavolal a zeptal se ho, co je na tom pravdy. „Ptáci mi závidí, že jsem z nichdaleko nejkrásnější; posud' sám,“ řekl netopýr a rozhlásil svá přepestrá křídla. „Dobrá,“ řekl orel. „Když jsi tak krásný, cizi peří nepotřebuješ.“ Zavolal ptáky a přikázal jim, aby si vzali svá péra zpátky. Ptáci se na netopýra vrhli, a ten byl v mžiku helý jako předtím. A od té doby se stydí a létá jenom v noci, aby ho ptáci neviděli.

PAVEL ČERNÝ

PRVÁ DÁMA

...svetového šprintu — takto všeobecne nazývajú vari najkrajšiu atlétku, dnes už tridsaťročnú Jamajčanku Merlene Otteyovú. Behá už vyše desať rokov a v poslednom období suverénne výhľava skoro všetky preteky. Na začiatku roka vytvorila svetový rekord na 200 m v hale (22.24 sek.) a vyhrala i svetový šampionát v hale — tým istým časom. Vo Svetovom pohári ju nik význejšie neohrozil a presvedčivo viedie v tohoročných tabuľkách najlepších sprintériok na 100 m časom 10.79 sek. a na 200 m — 21.98 sek. Dnes, keď píšeme tieto riadky, ešte nevedno, ako Otteyová obstane na atletických majstrovstvách sveta v Japonsku. Možno však očakávať, že bude hrať prvý husle a kráľovnu šprintu asi zostane.

MAL'UJTE S NAMI

Dnešná vaša úloha pozostáva z dvoch častí. Prvou je pekne vymaľovať obrázok (rubovoľnou technikou) a druhou je uhádnuť meno hrdinu, ktorého všetci poznáte z kreslených Disneyovských televíznych poviedok, ktoré uvádzajú poľská televízia. Vymaľovaný obrázok vystríhnite a zašlite na adresu redakcie (nezabudnite uviesť svoj vek). Výhercom pošleme slovenské a české knihy.

HVIEZDY SVETOVEJ ESTRÁDY

JASON

Takto, sa presnejšie nazýva Jason Donovan, mladý austrálsky herec, ktorý sa spolu s Kylie Minogue stal veľmi populárny vďaka znamenitomu seriálu Neighbours (Susedia). No nielen. Po úspechoch Kylie sa ná spevácku dráhu pustil i Jason — rovnako úspešne. A tak si tento párikrátka po prestaňovaní sa do Londýna, dvakrát podmanil britské ostrovy — ako herci a speváci.

Jason Donovan sa narodil v r. 1968 v austrálskom meste Melbourne. Je veľmi nadaný v

oboch oblastiach svojej činnosti. Nečudo, že hned po absolvovaní základnej školy a súčasné štavoročného štúdia hry na klavír dostal hned prvé herecké ponuky. Okrem spomínaného seriálu hral vo viacerých filmoch, oceňovaných veľmi kladne. Keď mal 20 rokov, debutoval na estráde. Na jeseň 1988 vo výrobní SAW nahral prvý singlový hit Nothing Can Divide Us (Nil nás nemôže rozdeliť), ktorý sa hned dostal na piate miesto anglického rebríčka. O pár mesiacov spolu so spomínanou Kylie Minogue nahral peknú baladu Especially For You (Zvlášť pre teba), ktorá sa suverénne dostala do čela anglickej hitparády. Od tohto momentu sa začali písat stránky Jasonovej európskej populárnosti.

Už na začiatku r. 1989 sa Jason samostatne dostal do čela rebríčka peknou piesňou Too Many Broken Hearts (Priveľa zlomených sŕdc). Potom prišla na rad nová verzia hitu Sealed

With A Kiss (Bozkom spečatené), ktorý v roku 1990 preslávil Brian Hyland. Rok 1990 sa zaznačil v Jasonovej kariére vydáním singla Every Day (Každý deň) a najmä debutového albumu Ten Good Reasons (Desato dobrých dôvodov), ktorého vyše miliónový predaj patrí k najväčším úspechom austrálskej populárnej hudby. Albumové pesničky majú popovú náladu, aj keď sa sám Jason nenadchýňa pom. Radšej obľubuje hudbu skupiny Heaven 17, U2 alebo The Cure.

Vlani Jason absolvoval prvé a veľmi úspešne turné po Anglicku, ktoré mu prinieslo obrovskú populárnu. Na jeho koncertoch sa v súčasnosti odohráva niečo podobné, ako kedysi na vystúpeniach legendárnych Beatles. Tlač píše, že poslucháčov, najmä poslucháčky, sa zakaždým zmocňuje alkácia hysterie a často dochádza k úrazom. „Lámač sŕdc“, ako ho nazývajú, je pod neustálou policijskou ochranou.

KRESLIARSKA SÚŤAŽ

ŽIVOTA '91

Naša redakcia v spolupráci so školami na Spiši a Orave vypisuje pre našich mladých čitateľov súťaž kresieb na tému:

JA A MOJI PRIATEĽIA

Pre uľahčenie vašej práce a lepšie pochopenie témy súťaže uvádzame niekoľko pomocných námetov:

- vaši priatelia v rodine a škole
- ako trávite voľný čas s priateľmi
- kde a ako bývajú a čo robia vaši priatelia
- priateľská pomoc
- čím sa prejavujete priateľstvo
- vaši priatelia z ríše zvierat
- priatelia zo športových hier a zábav
- kde ste sa zoznámili s novými priateľmi (napr. prázdniny, rekreačia a pod.)
- kto je vašim najlepším priateľom a ako spolu nažívate.

Našej súťaže sa môžu zúčastniť všetci žiaci zo zakladných škôl, ktorí nám pošú aspoň jednu prácu na navrhnutú tému. Do našej súťaže pozývame aj žiakov zo škôl v českých strediskách. Svoje práce môžete vykonat rubovoľnou technikou.

Každa práca zaslaná do redakcie by mala obsahovať na opačnej strane nasledujúce údaje: titul, meno a priezvisko, vek, triedu a presnú adresu.

Svoje práce posielajte na adresu našej redakcie do 30. NOVEMBERA 1991.

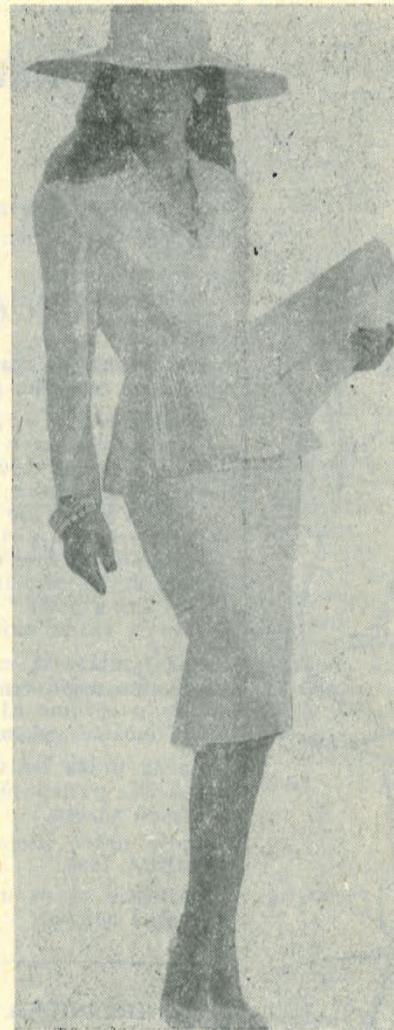
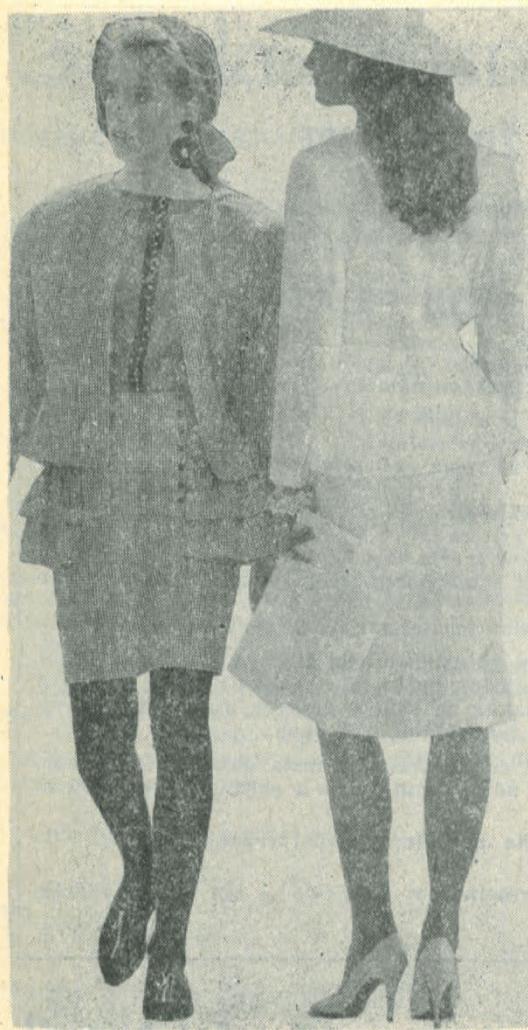
Najlepšie práce uverejnime v Živote a ich autori obdržia hodnotné odmeny.

JOSEF KREŠNIČKA

Září

Slnce suší ze všech sil všechno, co déšť zamokril. Zatím ještě... Ale přijdu další deště. Cestovní kancelář ptáčí návalu sotva stačí. Na dračku jsou kvůli místu rudé a žluté jízdenky listů. Někde v dálce mlha loukám ranní závojítky souká, slunce na nás marně volá. Nemůžeme — čeká škola.

Dva kostýmy

Dnes vám, milé čitateľky, navrhujeme modely dvoch kostýmov:

Prvý je z bieločiernej pepitovej látky, krátká sukňa je ozdobená volánikmi a zapínaná vpredu. Na našom obrázku ku kostýmu je ružová blúzka, čierne pančuchy a topánky.

Veľmi elegantný biely kostým využijete iste pre mnohé spoločenské príležitosti. Kabátik a sukňa sú ozdobené riasením. Doplnky — kabátka a lodičky na vysokom podpätku sú tiež biele.

ZUZKA VARÍ

ČO NA OBED?

PRÍRODNÁ ZELENINOVÁ POLIEVKA. Rozpočet: 40 g masti, 350 g miešanej koreňovej zeleniny, 30 g cibule, voda, soľ, čierne korenie, zelený petržlen alebo pažitka.

Očistenú, pokrájanú zeleninu oprážime na tuku, pridáme postrúhanú cibuľu, popräžíme, zaļejeme vodou, osolíme, okoreníme a necháme variť. Do hotovej polievky pridáme posekaný zelený petržlen alebo pažitku.

HOVĀDZIE PEČENÉ S RAJČIAKMI. Rozpočet: 400 g hovádzieho mäsa zo stehna, 40 g masti alebo oleja, 200 g rajčiakov alebo 80 g pretlaku, 80 g koreňovej zeleniny, 20 g hladkej múky, soľ, čierne korenie, voda.

Očistenú, pokrájanú zeleninu opečíme na masti, pridáme mäso, umyte, rozštvrtené rajčiaky, soľ, čierne korenie, podlejeme vodou a dusíme. Keď je mäso takmer mäkké, dáme ho do rúry bez pokrývky a dopečíme. Štavu zaprášime múkou, povaríme a pretrijeme. Mäso pokrájame a polejeme štavou. Podávame s knedľou, makaronmi alebo špagetami.

SRBSKÝ KURACÍ PAPRIKÁŠ. Rozpočet: 1 väčšie kurča, 40 g masti, 80 g cibule, 100 g zelenej papriky, 100 g rajčiakov, 20 g hladkej múky, 2 dl kyslej smotany, soľ, červenú papriku, vodu.

Na masti speníme pokrájanú cibuľku, pridáme červenú papriku, kurča pokrájané na menšie kúsky, soľ a dusíme do polomäcka. Potom pridáme pokrájanú zelenú papriku a rajčiaky a dusíme. Nakoniec prilejeme kyslú smotanu, v ktorej sme rozhabarkovali hladkú múku a povariame. Podávame s haluškami alebo knedľami.

VYPRÄŽANÝ MOZOG. Rozpočet: 400 g mozgu, 40 g hladkej múky, 80 g strúhank, 80 g masti alebo oleja, soľ, 1 vajce, trochu mlieka.

Mozog vložíme na chvíľu do horúcej vody a opatrne z neho stiahneme blanu, potom ho posolíme, obalíme v múke, rozšľahaťom vajci, strúhanke a vypräžame na masti. Keď je mozog v celku, rozdelíme ho asi na 100 g diel.

Podávame so zemiakmi a šalátom alebo uhorkou.

STEFANSKÉ OMELETY. Rozpočet: 3 vajcia, 60 g práškového cukru, 60 g krupicovej múky, 2 lyžice sladkej smotany, 20 g mäsla, 80 g marhuľového alebo iného lekvára.

Zlúky vymiešame s polovicou práškového cukru, potom pridáme sladkú smotanu, rozpustené maslo a tuhý sneh ušľahaný z bielkov a cukru, a to tak, že do ušľahaného snehu pridáme cukor a došľaháme. Potom zlahka priemiešame múku. Cesto rozdelíme na dva vymastené a mukou vysypané plechy, rozotrieme do kruhu a v mierne teplej rúre upečieme. Potrieme lekvárom a preložíme ako omeletu. Vrch posypeme cukrom.

SALÁT

HLÁVKOVÝ SALÁT S KAROTKOU. 1-2 hlávky salátu, 1 svazek karotky, 1 svazek ředkviček, 2 vajce, 40 g oleja, 1 citrón, pažitka, špetka cukru, sůl.

Opraný hlávkový salát roztrháme na malé kousky, pridáme struhanou karotku a tenké plátky ředkviček, čtvrtky natvrdo vařených vajec a olej. Dobре promicháme a přelijeme zálivkou z vody, soli, špetky cukru a citrónové šlávy. Povrch posypeme zelenou pažitkou.

SALÁT Z ČERVENÉ ŘEPY. Rozpočet: 400 g sterilované červené řepy, kalímek jogurtu, lžička

ka pokrájené pažitky, lžička oleje, pepř a sůl podle chuti.

Všechny příslušné smícháme s bílým jogurtem. Pro zpestření můžeme doplnit nahrubo rozsekanými jádry vlašských ořechů.

MLADÝM HOSPODÝNKÁM

DOMÁCI CHLÉB. Rozpočet: 1 kg mouky, droždí, 1/2 lahve sodočky, sůl, kmín. Všechny příslušné nádobí i vál musí být teplé.

Sodočku dáme do malého renklíku a přidáme droždí. Zaděláme a na teplém místě je necháme vyskočit. Do větší mísy dáme mouku, hrstku soli, špetku kmínu a vyskočeným kváskem zaděláme těsto. Dobře vypracujeme a necháme kynout na teplém místě. Pak těsto vyklopíme na pomoučený vál, vypracujeme bochánek a znova necháme vykynout. Předehřejeme troubu, plech lehce pomoučíme, bochánek dáme na plech, neustále jej peroutkou omýváme vlažnou vodou a pečeme v troubě asi 1 hodinu. Chléb i v konečné fázi pečení omýváme peroutkou s vlažnou vodou.

HVĚZDY O NÁS

V práci se objeví nové, ve významné iniciativy, v nichž se najde závažná úloha i pro tebe. Neslibuj si však příliš mnoho, musíš přihlédnout k reálné situaci a vlastním možnostem. Ceká tě zajímavá cesta, která bude mít rozhodující význam pro tvé srdeční záležitosti. Finanční situace nebude ani dobrá, ani špatná.

Tvůj agresivní postoj ti nepřinese nic dobrého. Chceš bezpodmínečně všechny přesvědčit, že máš pravdu, a kdo je jiného názoru, ten je tvým nepřítelem. To se musí změnit, jinak vyvoláš bouřku s blesky a hromy, které mohou uhodit do tebe. Pokus se ovládnout a jednat rozvážně.

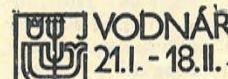
Velkou úlohu budou v nejbližší době hrát rodinné události; ty budou nejdůležitější. Může dojít k značným, neočekávaným změnám. V práci budeš mít celkem klid, ale není vyloučeno, že budeš muset někoho zastoupit a tvoje povinnosti se tak zdvojná-

sobí. Tvoji spolupracovníci však dobře ocení tvoji ochotu pomoci druhému.

22.XII.-20.I.

Budeš muset dobré pomyslet, chceš-li se vyrovnat se všemi výdaji, hlavně neplánovanými. Finanční potíže tě zaujmou natolik, že bys mohl zapomenout na velmi důležité závazky, jejichž závěrečná lhůta se neúprosně blíží. Zanedbáš-li je, jestě to zhorší tvou i tak už složitou finanční situaci.

21.I.-18.II.

Nedej se vyprovokovat k něčemu, co by mohlo přinést přímo opačný výsledek, než bys chtěl. Zachovej rozvahu, do akce se můžeš zapojit teprve v okamžiku, kdy na scéně uvidíš místo pro sebe. S dobrou taktykou můžeš mnoho dosáhnout, ale nerovnázností mnoho ztratit. Využij možností, které máš v dosahu ruky.

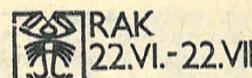
19.II.-20.III.

Tvoje záliba ve věcech neuskutečnitelných hraničí s dobrodružností. Činí to sice život zajímavý, ale nikoliv lehkým. Dej si pozor, přezeneš-li to, budeš později litovat. Vyhýbej se nejisté půdě a podzřelému podnikání. Můžeš svou energii, nápaditost a iniciativu využít k něčemu lepšímu.

21.III.-20.IV.

Nepokoušej se zlehčovat schopnosti a přednosti jiných. Vyhneš se tak odvetě z jejich strany, která by pro tebe mohla být velmi bolestná, tim spíše, že jsou to lidé bez skrupulí. Jistě najdeš kolem sebe lidi, kteří se pro svou skromnost nemohou prosadit, ačkoliv mají všechny předpoklady. Ve spojení s tvojí iniciativou dokážeš záchrany.

22.VI.-22.VII.

Budeš v dobré formě. Využij všechn příležitosti v práci, i když se ti budou zdát pro tebe nedosažitelné. Sebedůvra dělá záchrany, a ty sám ještě nevíš, čeho jsi schopen. Neohlížej se na kteří pochybuji o tvých schopnostech. Můžeš jim teď dokázat, že nemají pravdu, když tě podceňují.

21.IV.-20.V.

Snažíš-li se využít známosti a společenských svazků, musíš si uvědomit, s kým se můžeš spojit. Není všechno zlato, co se třpytí, a velké řeči o vlastních možnostech a známostech nebývají vždycky pravdivé. Drž se raději starých, osvědčených přátel a spolupracovníků, na které se můžeš spolenout. Jistě ti to vyjde k dobrému.

23.VII.-23.VIII.

Nějaký problém ti tíží a překáží ve vyřešení důležité záležitosti. Shod ho ze sebe, zaví se malicherností a neber si všechno tak k srdeci. Chceš-li dosáhnout svého cíle, nesmíš se neustále ohlížet na to, co si o tom myslí ostatní. Nejdůležitější je tvoje vlastní svědomí a pocitost.

24.VIII.-23.IX.

Nečekej, až ti někdo pomůže s tvými životními problémy. Vezmi všechno do vlastních rukou a přesvědči se, že jsou to ruce nejlepší a nejpovolanější. Ve tvém případě by spoléhání na pomoc jiných mohlo vést k tomu, že bys se stal naprostě závislý na svém okolí, a ty jsi všechno schopen jednat samostatně.

NÁŠ TEST

Si závistlivý?

Všetci sa hanbíme za tento pocit. Niektorých z nás sprevádzajú najmladších rokov. Je to prejav frustrácie, vyjadrujúcej agresiu voči osobám, ktoré majú to, čo by sme aj my veľmi chceli mať (najmä vo sfere ambícií), no je to pre nás v tomto momente nedostupné. V odpovediach na dole uvedených otázkach môžeš sa dozvieť do akej miery ta sprevádzá táto frustrácia.

1. Mysliš si, že keď už niečo máš, tak len to najlepšie? áno 5 ne 0
2. Si presvedčený, že je ľažko stretnúť múdreho človeka? áno 5 ne 0
3. Bývaš znepokojený, keď streneš osobu, ktorá reprezentuje tvoje povolanie a poslavenie ktorej sa podarilo dosiahnuť čosi, čo podľa teba, by si mal dosiahnuť ty? áno 5 ne 0
4. Hnejajú ľudia, ktorí sa považujú za lepších ako ostatní? áno 5 ne 0
5. Tešíš sa a výrazne prejavuješ svoju spokojnosť s úspechmi svojho partnera? áno 0 ne 5
6. Stáva sa ti, že nepriaznivo hovoríš o niekom za jeho chrbtom? áno 5 ne 0
7. Považuješ sa za osobu, ktorá často pocituje závisť? áno 5 ne 0
8. Keď si bol dieťa, výrazne si sa hneval na osoby, ktoré ti dávajú ako príklad dokonalosti? áno 5 ne 0
9. Rád dás po prstoch chvastúnom a mudrlantom? áno 5 ne 0
10. Mysliš si, že tvoje schopnosti a pracovitosť nie sú náležite hodnotené? áno 5 ne 0
11. Stáva sa ti, že snivaš o porážke svojich súperov? áno 5 ne 0
12. Patriš k osobám, ktoré pocitujú potrebu hovoriť negativne po sudky o iných bez ohľadu na situáciu? áno 5 ne 0

AK SI SI NAPOČÍTAL OD 60 DO 35 BODOV:

Je to nepríjemné, ale ak si si napočítal takéto množstvo bodov si povrchný. Máš nedostatok dôvery k ľuďom. Pocitujes ako urážku ľudí hodnotných, mûdréjších, lepších. Nemysliš si si, že ak niekoho

chváliš, skutočne talentovaný si ty sám? Prítom všetkom sa dás ľahko ovplyvní proti iným. Ak máš vedľu funkciu, tvoj negatívny postoj spojený s funkciu ktorú zastávaš môže utlmit rozvoj mnohých kladných situácií.

AK SI SI NAPOČÍTAL OD 30 DO 5 BODOV:

Je pravdivou, že niekedy pocituješ závisť. Sám si si toho plne vedomý. Hambíš sa za to. Práve preto ti tak veľmi záleží na tom, aby si bol najlepším. Ak sa ti to nedarí, si zlý a máš námitky proti sebe. Snažíš sa mať mnohých priateľov, robiš všetko, aby si dosiahol dobré pozadie pre vlastnú pôsobnosť.

AK SI SI NAPOČÍTAL 5 BODOV:

Nádhera! Patríš medzi nemnohých, ktorí sú presvedčení o tom, že ľudia sú všeobecne žiľiví a najmä tvoji najbližší. Nie si kritický, veríš ľuďom a svojim chovaním sa ich snažíš rozvíjať. Tešíš sa ich rozvoju, dáva ti to pocit spokojnosti a mieru. Jednoducho nevieš, čo je to závisť.

SNÁŘ

vám o:

Zubech falešných — zažiješ zklamání; vytrhávaných — přeruší styk s obtížným človekem; plombovaných — své záležitosti si usporádáš; vypadlých — neštěstí, smrt v rodině; čištění zubů — namáháš se pro jiné; rostoucích — dozvídáš se o nějaké sporné záležitosti; pěkných čistých — zdravé děti; zlatých — bohatství; srostlých pries sebe — způsobíš zmatky. Zvěři — povedeš nevázaný život; střílení zvěře — nebudeš trpět nouzi. Zvědavosti — falešné zprávy.

Zvířatech krocených — sporný zisk, úspěch; mluvících — budeš předstízen; vyepaných — znepokojuje tě nebezpečí, jež sis vsugoval; divočkých — těžkosti v povolání; pasoucích se — máš věrné přátele; krmení zvířat — štěstí. Zvonění — úmrtí.

Zvonech zvonících — dozvídáš se důležité zprávy; lití zvonů — zažiješ si vlastní domov.

Zvonici — nepřátelství.

Zvonku — dozvídáš se nějakou novinku.

PETER USTINOV, deväťdesaťštyletý herec, režisér a spisovateľ, držiteľ mnoha cen v čele s Oscarem, se nedávno zúčastnil automobilových závodov. A nebyly to obyčajné závody. Z Londýna do Brightonu jelo mnoho dědečků-automobilů ve veku 70 a dokonce i 80 let. Ustinov jel otevřenou mercedeskou z roku 1904 jako spolujezdec kníže Kenta Michaela, synovce královny Alžbety II. Ustinov, Rus narozený v Londýně a britský občan, byl vhodným společníkem knížecího řidiče. Dostal totiž od královny britský šlechtický titul. Kníže a sir Peter sice závod nevyhrál, ale Michael si svého spolujezdce velmi pochvaloval.

PANI BARBORA CARTLANDOVÁ má 89 rokov a je autorkou 540 románov. Nie sú to veľké umelcové diela, ale slizavé romány, v ktorých obyčajne šľačené a krásne dievča bojuje so zlým osudem, aby nakoniec získať slávu alebo sa vydalo za krásneho a bohatého muža. Kritici si necenia literárne vlohy pani Cartlandovej, ale jej knihy majú rekordne vysoké náklady a prekladajú ich do mnohých jazykov. Prednedávnom napr. vydala román Barbory Cartlandovej... v činštine.

Staršia dáma je plná energie, možno ju stretnú na mnohých elegantných večierkoch v anglických salónoch. Vždy sa oblieka do ružových šiat a je veľmi vymlovaná. Spisovateľka je „nevlastnou“ babičkou princeznej Diany, manželky následníka anglického trónu. Totiž syn pani Cartlandovej je nevlastným otcom Diany. Prednedávnom pani Cartlandová zaznamenala nový úspech, jej román Súboj sŕdc sfilmujú v znameníom hereckom obsadení. Hlavné úlohy budú hrať Geraldine Chaplinová a Michael York! Na snímke: Barbora Cartlandová.

POPELKA 1991. Cindy Crawfordová, americká manekýnka, si vysloužila jméno nejkrásnejší ženy světa. Je nejen krásná, ale i bohatá a slavná. Zamíloval se do ní ještě slavnější herec Richard Gere, známý z filmu Pretty woman.

Cindy se však bojí, že se jí to všechno jen zdá. Narodila se a vystřila na předměstí v Chicagu a jen náhodě a svému půvabu vděčí za to, že se z popelky stala pohádkovou princeznou. Cindy dnes vydělává denně 20 tisíc dolarů, ale nedávno řekla: „Vystřila jsem v nouzi a často se mi zdá, že vydělávat tak množství peněz je prostě nemorální. Dávám značné částky na různé dobročinné účely. Ale být znova popelkou? To bych nechtěla, toho se bojím...“ Na snímku: Cindy Crawfordová.

AUDREY HEPBURNOVÁ UKONČILA prednedávnom 62 rokov. Trochu staršie pokolenie si ju veľmi dobre pamätá — štíhlú, veľkookú, plnú dievčenského čara. Jej filmy, napr. Rimske prázdniny, Sabrina alebo My Fair Lady a ďalšie spôsobili, že Audrey bola obľúbenou herčkou miliónov ľudí, ktorí sa vďaka nej usmievali a vzrušovali.

Audrey Hepburnovú už roky nevidame na striebornom plátnie, iba občas premietajú jej staré filmy. Prečo? pýtajú sa novinári tejto ešte stále peknnej herečky, hoci zopár vrások už poznačilo jej tvár. Bývalá hviezda by mohla naďalej hrať, stále dostáva ponuky od filmových režisérov. Ale s filmom navždy skončila „Nechcem už hrať“, — povedala prednedávnom — „práca pre chudobné a choré deti, ktoré na celom svete potrebujú pomoc, je pre mňa dôležitejšia.“ Audrey

Hepburnová je totiž predstaviteľkou UNICEF a v tejto úlohe navštěvuje mnohé krajiny postihnuté biedou alebo živelnými pohromami a organizuje pomoc pre deti. Dodnes s dojatím spomína cestu do Guatamaly, kde deti v mnohých oblastiach tejto krajiny trpeli a umierali pre nedostatok vody a kde vďaka UNICEF zaviedli vodu do vzdialených miest. Hoci je zdamilivo slabá, Audrey rada podniká a dobré znáša ďaleké cesty. Keď pomáha deťom, je šťastná.

Svoje narodeniny oslavila s obom synmi: 30-ročným Seandom (ktorého otcem je Mel Ferrer) a 21-ročným Lucom (ktorý sa narodil keď bola manželkou talianského lekára Andreu Dottiho). A samozrejme so svojim manželom („Vlastne ani nie manželom, lebo sme sa nezobrali“ — hovorí Audrey), hercom Robertom Woldersom, s ktorým je konečne šťastná. Na snímke: Audrey Hepburnová.

FARAH DIBA, vdova po iránskom šachovi, nedávno udělila tisku interview. Ted ji následovala předchozí šachova manželka Soraya, ktorá podobne ako Farah Diba mnoho let mlčela. Vydala knihu Palác samoty. Soraya Esfandiary Bakhtiary, dcéra perského aristokrata a Němcov, se provdala za šacha v 16 letech. Tehdy jí záviděly miliony žen na celém světě. Štěstí v císařské paláci však netrvalo dlouho. Když se ukázalo, že Soraya nemůže mít děti, šach se s ní rozvedl. Bývalá císařovna opustila Teherán navždy. Ve své knize píše o svých dalších osudech, ale nezmíňuje se o svých četných milostných dobrodružstvích. Vzpomíná jen italského režiséra Franca Indovina, který tragicky zahynul. A její jméno bylo kdysi spojováno s hercem Maximiliem Schellem, milionářem Günterem Sachsem a princem Orsini... 53-letá Soraya dnes bydlí v Paříži, ale nevede už tak bujný společenský život jako kdysi...

„TUČNÁ“ MÓDA. Možno ju uvidieť na reklamných plagátoch visiacich na rušných parižskych uliciach, na staniciach metra, ale aj na prvých stránkach obrázkových časopisov. O spoluprácu so 40-ročnou Anne Zamberlanovou sa uchádzajú viaceré reklamné agentury a módní návrhári. Anne Zamberlanová je vysoká 165 cm a váži... 120 kg.

Povolením je herečka. Hrávala už vo filmech takých známych režisérov ako Lelouch alebo Gainsbourg, ale vždy to boli len malé charakteristické úlohy. Anne Zamberlanová je nadaná, ale ďaľko sa stať hviezdom s hmotnosťou nad 100 kg. Už od malíčka bola „pri tele.“ Vždy sa veľmi hanbila. Neskôr, už ako dospelá, skúšala rôzne odtučňovacie kúry, hľadala pomoc u rôznych lekárov, ale bezvýsledne. Keď sa jej podarilo schudnúť niekoľko kilogramov, opäť rýchlo priberala.

Nakoniec sa vzbúrila. Mala už dosť čakania na nejakú úlohu, vhodnú pre tučnú ženu. Rozhodla sa venovať... móde. Spolu s dvomi priateľkami založila firmu, ktorá navrhuje odevy „len pre tučné ženy“ a už predviedla svoju prvú kolekciu. Kolekcia sa tešila veľkému záujmu — lebo súčasných žien je aj vo Francúzsku veľa. Anne Zamberlanová sa stala náhle módnou, robí kariéru nielen ako návrhárka, ale aj ako fotomodelka. Založila tiež klub pre tučné ženy, v ktorom sú organizované rôzne podujatia. Anne všetky úspešne presvedčila, že aj tučná žena môže byť šťastná. Parižska modelka a návrhárka je rozvedená a má jedno dieťa. „Ale moja nadíváha vôbec nebola príčinou rozvodu“ — zdôrazňuje. Na snímke: Anne Zamberlanová.

ŽIVOT

MIESIĘCZNIK SPOŁECZNO KULTURALNY
00-372 WARSZAWA, UL FOKSAL 13.
TEL. 26-44-49 (RED. NACZ.), 26-04-55, 26-42-57

ORGAN TOWARZYSTWA SPOŁECZNO-KULTURALNEGO CZECHÓW I SLOWAKÓW W POLSCE, adres ZG TSKCIS 31-504 Kraków, ul. Zygmunta Augusta 7/3—4, tel. 22-12-92.

PISMO SPONSOROWANE PRZEZ MINISTERSTWO KULTURY I SZTUKI. WYDAWCZA: ZARZĄD GŁÓWNY TSKCIS.

ODZNACZONE: Złotym Medalem ze Wstęga Czechosłowackiego Instytutu Kontaktów Międzynarodowych, Medalem Macierzy Słowackiej Za Zasługi dla Rozwoju Literatury Słowackiej, Złotą Odznaką Za Zasługi dla Ziemi Krakowskiej, Medalem Za Zasługi dla TSKCIS.

REDAKCJA: Ján Spernoga (redaktor naczelny), Jozef Pivovarčík, Eva Matišová, Mieczysław Pożarski (redaktor techniczny), Eva Rudnická, Alžbeta Stojowska (tłumaczki).

SPOŁECZNE KOLEGIUM DORADCZE: Augustin Andrašák, Zofia Bogačíková, Jozef Congva, Ján Halač, František Harkabuz, Vladimír Hess, Zofia Chalupkova, Bronislav Knapčík, Eugen Mišinec, Lýdia Mšálová.

WARUNKI PRENUMERATY: Prenumeratę na kraj przyjmuje redakcja Život w Warszawie lub Zarząd Główny TSKCIS w Krakowie w terminach: do dnia 30 listopada na I kwartał, I półrocze oraz na cały rok następny; do dnia 20 czerwca na II półrocze roku bieżącego. Cena prenumeraty: 1 numer 1000 zł, kwartalnie — 3000 zł, rocznie — 12 000 zł + opłata pocztowa.

Prenumeratę ze zleceniem wysyłki za granicę przyjmuje także redakcja Život w Warszawie oraz Zarząd Główny TSKCIS w Krakowie w podanych wyżej terminach. Cena prenumeraty zagranicznej jest wyższa o 100%.

DRUK: Prasowe Zakłady Graficzne RSW, 00-375 Warszawa, ul. Smolna 10. Zam. 238.

Nie zamówionych tekstów, fotografii i rysunków redakcja nie zwraca i zastrzega sobie prawo do skrótów.

Numer oddano do składu 4.08.1991 r., podpisano do druku 19.09.1991 r.